

Győri céhes kiváltságlevelek a 16–18. századból

II. kötet

A mészáros, a gombkötő és a kötélverő céhek kiváltságlevelei,
valamint a lakatos és puskaműves legények és inasok rendtartása

Győr Város
LEVÉLTÁRA

GYŐR, 2022

A bevezetőt írta: Kiss Borbála és Bagi Zoltán Péter

A kiváltságleveleket átírta, fordította, jegyzetekkel és mutatókkal ellátta: Kiss Borbála és Bagi Zoltán Péter

A latin fordítást lektorálta: Hegedűs Zoltán

A kötetet szerkesztette: Kiss Borbála és Bagi Zoltán Péter

Tördelőszerkesztő: Kovács László

Szerkesztőség: Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 9022 Győr, Rákóczi Ferenc utca 1., titkarsag@gyorilevtar.hu

Nyomda: PALATIA NYOMDA & KIADÓ KFT., 9026 Győr, Viza utca 4. Nyomdavezető: Radek József

ISBN 978-963-88533-1-8

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A kötet az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap
és Győr Város Önkormányzatának a támogatásával készült.

Kedves Olvasó!

Ahhoz, hogy Győr méltóképpen meg tudja ünnepelni történelmének fontos sarokpontjait, meg kell ismernünk és be kell mutatnunk e közösség múltjának a kincseit. Ezek segítségével felvázolhatjuk azt a fejlődési utat, amelyet Győr bejárt, és amelynek köszönhetően a mai Magyarország egyik meghatározó kulturális, képzési és gazdasági központjává vált.

A Győr Megyei Jogú Város Levéltárának gondozásában megjelenő jelen kötet egy sorozat második része, mely a legkorábbi győri céhek kiváltságlevelei és szabályzatai közül négyet mutat be. Már a 14–15. századból ismerünk olyan forrásokat, amelyekben Győrben dolgozó szabókról, szűcsökről, vargákról, szíjgyártókról, ötvösökről, kőfaragókról, mészárosokról és kovácsokról tesznek említést. Ők látták el mind a város lakóit, mind a püspökség és a káptalan tagjait, illetve a pannonhalmi bencés apátságot is termékeikkel. A 16. század közepén, az Oszmán Birodalom előretörése miatt vég-

várrá váló Győrbe érkező magyar és német zsoldosokkal együtt új iparosok és új szakmák is megjelentek a városban a hadi szükségletek és igények kielégítésére. Az oszmán kézből való visszavételét (1598) követően a város lakóinak viszályos helyzetével a céhek is visszatértek, és a megszállás alatt elveszett eredeti kiváltságleveleiket megújították.

Ilyen régi-új céhdiplomák a mészáros, a gömbkötő és a kötélverő céhek kiváltságlevelei, valamint a lakatos és puskaműves legények és inasok szabályzata. Ezek befotózott eredeti (fakszimile), átírt és lefordított változatát veheti kezébe most a Tisztelt Olvasó. Reményeink szerint ez a forráskiadvány nem csupán a helyi közösség lokálpatriotizmusát erősíti tovább, hanem a tudományos közönség számára is fontos adalékkul szolgálhat.

Szívügyünk Győr!

Győr Város
LEVÉLTÁRA

Dézsi Csaba

Prof. Dr. Dézsi Csaba András
Győr polgármestere

Győr Város
LEVÉLTÁRA

BEVEZETÉS

Győr Város
LEVÉLTÁRA

Győr Megyei Jogú Város Levéltára egy új sorozatot bocsájtott útjára a 2021. évben, amelyben az intézményben őrzött céhkiváltságokat szándékozunk a nagyközönség elé tárni. Elsőként a 16. és a 17. század során kiállított privilégiumok közül négyet, a német vargákét, a fazekasokét, a süveggyártókét és a takácsokét adtuk közre. A második kötetben újabb négy mesterségnek a hódoltság korából származó szabályzatait és kiváltságait jelentetjük meg: a lakatosok és puskművesek, a mészárosok, a kötélverők és a gombkötők iratait; melyeket szintén eredeti nyelven, magyarra fordítva és faksimile adunk közre, illetve a későbbi feldolgozásukhoz elengedhetetlen tudományos apparátussal is ellátunk. A szövegkiadást megelőzően pedig röviden elemezzük a kiadandó iratanyagot.

KÜLÖNBÖZŐ CÉHEK – EGYSÉGES SZERVEZÉSI ELVEK?

Tuza Csilla *Állami céhszabályozás Magyarországon III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt* című művében a következőket olvashatjuk: „A XVI–XVII. században Magyarországon nem létezett államilag szabályozott céhpolitika, ipartörvény, vagy bármiféle iparűzésre vonatkozó uralkodói rendelet. Céhek alapítását a város vagy a földesúr engedélyezte (néhol püspöki alapítású céhekről is tudunk), és csak kivételes esetekben erősítették meg a céhek a privilégiumleveleiket az uralkodóval is, annál inkább, mivel az ugyancsak költséges eljárás volt.”¹ Bár Tuza megállapítása vitathatatlan tényről közöl, mégis úgy gondoljuk, hogy érdemes ezt a kijelentést árnyalni. Ahogyan Rigó Balázs *Guild Support in Hungary (1307–1872)* című tanulmányában rámutatott, a különböző céhek számára a 16–17. században (is) kiállított szabályzatokban és privilégiumokban „hasonló mintázatokat” fedezhetünk fel, függetlenül attól, milyen mesterséget űztek a tagok, illetve a Magyar Királyság mely településén és mikor állították ki az iratot.² A továbbiakban tehát azt szeretnénk hét tematikus alfejezetben bemutatni, milyen egyezéseket és különbségeket fedezhetünk fel a kiválasztott három győri céhprivilegium, valamint a lakatos és puskműves legények és inasok számára összeállított szabályzat pontjaiban.

A CÉHMESTER ÉS AZ ATYAMESTER FELADATAI

A céh élén egy, kétnemzetiségű tagság esetén gyakran két céhmester állt, akit a tagok maguk közül választottak minden évben az idősebb, tapasztaltabb és nős mesterek közül.³ Kötelességei közé tartozott,⁴ hogy bizonyos időközönként a házába hívja a céh tagjait. A Nagyszombatban 1599. május 8-án kiadott, majd Érsekújvárott 1629. augusztus 29-i, míg Győrben 1630. december 1-jei dátummal átvett, és a káptalan által megerősített magyar gombkötők céhprivilegiumának első artikulusa rendelkezett e tisztség betöltéséről: „a gombkötő mesteremberek minden esztendőben maguk közül egy alkalmas céhmestert válasszanak közönséges sorssal és egyenlő akarattal, amely az ő céhlevelüket és ládájukat tartsa és gondját viselje. A választásnak pedig alkalmas ideje lesz [az] Úrnapja előtt való vasárnap,⁵ amely [az] egyenlő akarattól választott céhmesternek tisztje.”⁶

¹ Tuza 2018. 17.

² Rigó 2020. 239–269.

³ Nemesné 2016. 657.

⁴ Az alábbiakon kívül a céhmester feladatai közé tartozott a mesterré válás folyamatának a felügyelete és a céhtagok kontárok elleni védelme. Mivel ezeket külön fejezetben tárgyaljuk, ezért itt nem említjük meg.

⁵ A pünkösöd utáni első vasárnap (Szentháromság vasárnapja).

⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

Itt érdemes röviden kitérni a céhládának a céh életében betöltött szerepére. Szabó Péter 2004-ben megjelent tanulmányában úgy fogalmazott, hogy a bibliai Frigyládában található meg formájának és eszmeiségének mintaképe.⁷ A céhláda ezen szakrális jellegére utaltak a hadnak dolgozó, német származású győri és komáromi kötélverők számára Wolfgang Graf von Mansfeld⁸ által 1637. június 3-án kiadott privilégiumban található cikkelyek. Eszerint amikor azt az asztalra helyezték, mindenki előadhatta a panaszát az egész céh előtt, de csak addig, amíg a láda nyitva állt (5.). Másrészt arra, aki mellette csúnya vagy más illetlen szavakat kiejtett, büntetés várt (6.). A Siegbert Graf von Heister⁹ által 1708. január 23-án megerősített kiegészítésekbe pedig azt cikkelyezték be, hogy a mesterremek bemutatása a céh tagjai és a nyitott céhláda előtt történjen meg (4.).¹⁰ A ládának azonban voltak praktikus feladatai is. Egyrészt itt őrizték a céh legfontosabb iratait, mint például magát a privilégiumot, különböző lajstromokat, a számadásokat, és egyéb levelezést. Másrészt egyfajta „pénztárként” is szolgált: ide folytak be a különböző díjak és büntetési tételek.

A rövid kitérőt követően térjünk vissza a céhmesterek feladataihoz. A magyar gombkötők közül megválasztottnak havonta egy alkalommal össze kellett hívnia a mestereket. Aki a céhtáblán¹¹ hirdetett időpontban nem jelent meg, és távolmaradására nem tudott indokot felhozni, azt két font¹² viaszra bírságotlák. Abban az esetben pedig, ha valamelyik mester rosszakaratból nem ment el, annak két forintot¹³ kellett a céhládába befizetnie.¹⁴

A hadnak dolgozó győri és komáromi kötélverők szabályzatából kiderül, hogy tagjai negyedévenként tartották gyűléseiket. Ekkor minden mesterének a céhládába be kellett fizetnie tíz magyar dénárt (4.).¹⁵ Aki pedig nem jelent meg, annak büntetesként húsz magyar dénárt kellett lerónia. A tagok összehívását más is kezdeményezhette. Ebben az esetben a kezdeményezőnek kellett húsz magyar dénárt fizetnie (7.). Úgy tűnik, hogy ez utóbbi eljárás gyakori és egyre terhebb lehetett a céhmester számára, ugyanis a Heister által megerősített kiegészítésekben azt olvashatjuk, hogy a legények már minden ügyben céhgyűlést akartak összehívni. Azért, hogy a céhmestert ne háborgassák folytonosan, az a döntés született, hogy a panaszos vásár- és ünnepnapokon 24, míg hétközben 48 krajcárt¹⁶ fizessen előre az összehívásért (6.).¹⁷

A választott előjáró kötelességei közé tartozott, hogy ellenőrizze a műhelyekben folyó tevékenységet. A magyar gombkötők esetében, amennyiben „illetlen és szokáson kívül való munkát tapasztalt”, úgy a céhmesternek büntetést kellett kirónia. Ennek mértékét azonban nem határozták meg az irat készítői, mindössze jelezték, hogy elrettentő erővel rendelkezzen (1. artikus 2.).¹⁸

Ezzel szemben a győri had mészárosainak 1628. december 24-én Hans Preiner¹⁹ által kiadott céhprivilégiuma úgy rendelkezett, hogy a mestereknek kellett állandóan felügyelniük és ellenőrizniük a mészárszékükben folyó munkát, azaz az eladást. Aki pedig ezt maga nem végezte el, azt a céhmesternek és a tagság többi tagjának – az eset súlyosságához mérten – kellett megbüntetnie (7.).²⁰

A céhmester feladata volt, hogy a mesterek közötti ellentétet elsimítsa. A győri had mészárosainak céhprivilégiuma igyekezett az „árubeszerzéssel” kapcsolatos felmerülő problémákat előre szabályozni. Előfordult ugyanis, hogy több, regimenthez²¹ tartozó és városi mester együtt vásárolta meg a marhákat, ám később nem tudtak megegyezni ezek elosztásában és egymás között civakodtak. Ebben az esetben a céhmesternek és a többi, nem érintett mészárosnak közösen kellett őket kibékíteni. Ha azonban nem jártak sikerrel, úgy a soltész²² vagy a város ítélőszéke elé került az ügyük (12.).²³

A győri had mészárosai részére kiállított szabályzattal ellentétben mind a kötélverők, mind a magyar gombkötők

⁷ Szabó 2004. 83. A céhládáról lásd: Nemesné–Szabó 2010. 32–46. A győri takácsok 17. századi céhládáját lásd: Nemesné–Szabó 2010. 44., 109–110.

⁸ Pálffy 1997. 27.

⁹ Heckenast 2005. 184–185.

¹⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹¹ Bogdán 1989. 28.

¹² Lásd *Glosszárium*.

¹³ Lásd *Glosszárium*.

¹⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁵ Lásd *Glosszárium*.

¹⁶ Lásd *Glosszárium*.

¹⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁹ Pálffy 1997. 277.

²⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

²¹ Lásd *Glosszárium*.

²² Lásd *Glosszárium*.

²³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

céhprivilegiuma meghatározta a civakodókat sújtó büntetés mértékét. Előbbiek esetében a csapszékben összeszólalkozókat először szintén a céhmesternek kellett békítenie. Ha nem járt sikerrel, úgy négy font viaszt kellett a feleknek leróniuk (20.).²⁴ A gombkötők még ennél is szigorúbban jártak el. A céhmester a céhre vagy céhtagokra támadókat hat forintra bírságot, végső esetben pedig ki is zárhatta a renitenseket (1. artikulus 3.).²⁵

A győri had lakatosainak²⁶ és puskaműveseinek legényei, valamint inasai részére Moritz Hörtschen regiment soltész által 1667. november 10-én megerősített rendtartás a mester és a szolgálatot vállaló közötti viszályt foglalkozott. Eszerint, ha hét közben vesztek össze, akkor a segédeknek nem kellett új műhelyt keresniük, hanem vasárnap a céhmester előtt adhatták elő ügyüket (6.).²⁷

A céhmesternek az adósságok rendezésével is foglalkoznia kellett. A győri had mészárosainak céhszabályzata rendelkezett arról az esetről, ha az egyik mester a felvett kölcsönt a fizetési határidőre nem tudta megtéríteni. Ekkor a céhmesternek kellett az adóست figyelmeztetnie kötelességére. Amennyiben a mester elismerte az adósságát, úgy kérhette a visszafizetés elhalasztását. A céhmester ebben az esetben adhatott további nyolc nap haladékot. A céhszabályzat arra is kitért, ha az előadó vagy hitelező nem volt hajlandó elfogadni ezt, és korábbi kifizetést követelt. Az ügy a regiment-alattvalók²⁸ közötti vita esetén a regiment soltésze, míg városi mészáros esetén a város ítélőszéke elé került (11.).²⁹

A magyar gombkötők privilegiuma úgy rendelkezett, hogy tizenkét forint összegig ne a bíró és az esküdtek, hanem a céhmester foglalkozzon az adósság kérdésével. Ha azonban utóbbi ítéletével nem voltak elégedettek, akkor fordulhattak a magisztrátushoz (1. artikulus 4.).³⁰

A céheken belül fontos szerep jutott az atyamestereknek is. Arra ugyan az iratokban nem találunk példát, hogy a legények maguk választották volna ki a mesterek közül a pártfogójukat, de az bizonyos, hogy fontos kötelezettségeket vállalt magára a tisztség betöltője.³¹ Az atyamestereknek kellett fogadniuk és elsőként elszállásolniuk, élelmezniük, majd alkalmasságát felmérendő kikérdeztetniük, és egy megfelelő műhelyben elhelyezniük a vándorévei során Győrbe érkezett legényeket és inasokat.³²

A céh mestereihez hasonlóan a legények is bizonyos időközönként összegyűltek. Bedy Vince kutatásai szerint a Gosztonyi János győri püspök³³ és a győri káptalan által 1523-ban a szabó-, posztónyíró- és szűcslegényeknek kiadott *kalendás* egyesületi szabályzat a tagok számára kötelezővé tette, hogy havonta két alkalommal összegyűljenek.³⁴ Ezzel szemben a lakatos és puskaműves legényeknek és inasoknak minden hónapban csupán egyszer kellett megjelenniük az atyamester házában, és ekkor nyolc, illetve négy magyar dénárt kellett befizetniük (2.).³⁵ A számukra kiadott szabályzatból kiderül, hogy saját ládájuk volt, amely hasonló funkciót töltött be, mint a céhláda. A melléte való szolgálatra negyedévente maguk közül választottak egy-egy öreglegényt és öreginast (13.).³⁶ A hónaponkénti gyűlés alkalmával szintén felnyitották a ládát; ekkor jelen kellett lennie két mesternek is. Az egyik birtokában volt a láda egyik kulcsa, míg a másikat a megválasztott öreglegény tartotta magánál (2.). Az atyamester három kérdést tett fel az egybegyűlteknél, majd egy kis fekete könyvecskét olvastak fel. Be kellett jelenteni az új legényt vagy inast, akinek a nevét bejegyezték a lajstromba; ezért külön díjat kellett leróniuk (4.). Ha ezt elmulasztották, akkor hat, illetve három magyar dénár volt a büntetésük. Emellett jelezniük kellett, ha ismertek olyan személyt, aki méltatlanná vált a tagságra vagy elhalálozott. Neveiket ugyanis ki kellett törölni a könyvből (2., 15.).

²⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek cégprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

²⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők cégprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

²⁶ A városi lakatgyártókról lásd: *Bedy* 1941. 110–111.; *Nemesné* 2016. 651–692.

²⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

²⁸ Lásd *Glossarium*.

²⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak cégprivilegiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

³⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek cégprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

³¹ *Bedy* 1930. 163.; *Nemesné* 2016. 658.

³² Ezen kitételeket mind a magyar gombkötők (4. artikulus), mind a lakatos és puskaműves legények és inasok szabályzatában (1.) olvashatjuk. GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők cégprivilegiuma XV. 3. 4. kötet; GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet; *Bedy* 1930. 163–165.

³³ Életéről lásd: *Décsényi* 1891. 194–196.; *Fraknoi* 1895. 216.; *Szávay* 1896. 204.

³⁴ *Bedy* 1930. 162.

³⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

³⁶ Valószínűleg bennük tisztelhetjük a szabó-, posztónyíró- és szűcslegények által évről-évre választott dékánokat, akiknek bizonyos fokú rendelkezési joguk volt a tagság felett. *Bedy* 1930. 163.

Azok pedig, akik a láda nyitását megelőzően nem jelentek meg a gyűlésen, büntetésre számíthatnak. A csupán elkésőbb legényt két, míg az inast egy pint³⁷ borra büntették (5.). Súlyosabb penitenciára számíthatott az, aki a csapszékben tartózkodott a láda megnyitásának időpontjában. Azok, akik ezért elkéstek, négy, míg azok, akik meg sem jelentek, nyolc magyar dénárt voltak kötelesek leróni (8.). Ugyanennyit kellett egyébként magukkal hozniuk az atyamester házában tartott gyűlések alkalmával is, amit a ládába kellett befizetniük (2.). Abban az esetben, ha a mestertől még nem kapták meg a négyheti bérüket, úgy ezt az összeget a „munkaadójuknál” hagyták (4.).³⁸

A közreadott iratok közül sem a győri had mészárosainak, sem pedig a győri és komáromi kötélverőknek kiállított privilégiumban nem találkozhatunk az atyamester megnevezéssel. Előbbiben a vándorló inasok és a legények munkába állításáról sem találunk egyetlen passzust sem.³⁹ A győri és komáromi kötélverők rendszabályában rögzítették, hogy a peregrináción lévő tanoncok részére mindegyik mester köteles volt olyan műhelyt keresni, ahol azok tanulhattak (2.).⁴⁰

INAS- ÉS LEGÉNYÉVEK, VÁNDORLÁS

A céhes testületek igen szigorú hierarchia mentén, piramisszerűen szerveződtek. Ennek legalján az inasokat találjuk, akiknek – mesterségtől függően – két, három vagy négy esztendeig tartott a tanulóideje.⁴¹ A magyar gombkötők céhlevelének a káptalan által megerősített kiegészítése egy inasévet írt elő. Ennek kitöltését követően más városokba kellett vándorolnia, hogy ott tovább tanulja a mesterség fogásait. Ez egy évig tartott (7.).⁴² A vándorút megkezdése előtt az inasnak kötelessége volt bejelenteni szándékát a mesterének. A lakatosok és puskművesek inasainak nyolc nappal korábban kellett ezt megtennie (19.).⁴³

Mint már említettük, a vándorló inas részére vagy az atyamesternek (2., 17.),⁴⁴ vagy a mestereknek (2., 9.)⁴⁵ kellett munkát keresniük, ahol továbbképezhették magukat. Mindaddig, amíg ez nem történt meg, addig szállást és ételmezt biztosítottak számukra. A lakatosok és puskművesek legényei és inasai részére készített szabályzatban azt is olvashatjuk, hogy a vándorlót mindaddig az atyamesternek kellett ellátnia (fél pint bort és két kenyert kaptak naponta), amíg a megfelelő műhelyt meg nem találta a számára (2.). Abban az esetben azonban nem kellett az inas számára munkát keresni, ha többen érkeztek egy mesterhez, de egyik a másik nélkül nem akart dolgozni (21.).⁴⁶

A közreadott iratok rendelkeztek az inasok munkarendjéről is.⁴⁷ A győri és komáromi kötélverők privilégiumába belefoglalták, hogy minimum nyolc napig dolgozzon a számára kijelölt mesternél (9.) A győri és a komáromi vásár előtt tizennégy nappal nem hagyhatták el a mesterüket, és a mester sem engedhette el őket a szolgálatból. Mindkét vétségért egy-egy forint büntetés járt. Ha pedig az inas megszökött, úgy más mester nem fogadhatta be (2.).⁴⁸ A lakatosok és puskművesek inasainak munkarendjéről megtudjuk, hogy fél heti bér megvonásával büntették mindazokat, akik azon a héten, amelyen már volt egy ünnepnap, további munkaszüneti napot követeltek (22.).⁴⁹ Az inasév vagy inasévek leteltét követően a tanuló ifjúnak úgynevezett inaspróbát kellett tennie. Amennyiben ez sikerrel végződött – azaz elfogadták az általa készített portékát –, akkor egy ceremónia keretében a legények közé lépett.

A céhben dolgozni kívánó ifjak tanulása itt nem ért véget. Legényeik alatt tapasztalatgyűjtés céljából újra kötelező, ám mesterségenként különböző időtartamú vándorlásra kellett menniük. Ezen alkalmakkal is ugyanazon rendszabályok vonatkoztak rájuk, mint a már bemutatott inasokra,⁵⁰ ám a magyar gombkötők, a győri és komáromi

³⁷ Lásd *Glosszárium*.

³⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

³⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

⁴⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁴¹ *Nemesné* 2016. 658.

⁴² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁴³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁴⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁴⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁴⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁴⁷ *Nemesné* 2016. 658.

⁴⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁴⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁵⁰ A lakatos és puskműves legények és inasok számára összeállított rendszabály cikkelyei mindkét társaságra vonatkoztak. GyMJVL Gyűjteménye, Céhes

kötélverők privilégiuma, illetve a lakatos és puskaműves legények és inasok rendszabálya a legényekre vonatkozóan további kiegészítéseket tartalmaztak. Természetesen számukra is kötelező volt „betérni” az atyamesterhez vagy egy meghatározott mesterhez. A magyar gombkötők nagyszombati privilégiuma szintén rendelkezett a vándorló legények elszállásolásáról és ellátásáról, meghagyva, hogy ez mindaddig az atyamester felelőssége, amíg nem talál a számára megfelelő „mestert avagy gazdát”. A napi koszt mértékét azonban nem határozták meg (4. artikulus).⁵¹ Ezzel szemben a lakatos és puskaműves legények élelmezését – az inasokéhoz hasonlóan – előírták az atyamesternek. Eszerint a Győrbe érkező vándoroknak napi egy pint bor és négy magyar kenyér járt.⁵²

A munkába állást megelőzően a legényeknek igazolniuk kellett származásukat és addigi tanulmányaikat is. A győri és komáromi kötélverők nem fogadhattak be olyan tanoncot a céhbe, aki nem rendelkezett úgynevezett nemzetséglevéllé⁵³ (10.).⁵⁴ A magyar gombkötők Nagyszombatban kiállított privilégiumában foglaltak kikötötték, hogy a mester szegődtetés alkalmával a céh három-négy tagja előtt alkudjon meg a jelölttel. A leszolgált egy esztendő követően megkapta a „tanuló bizonyáglevelét”. Ezt követően pedig a tanoncnak le kellett fizetnie hat forintot, amelyből három a céhládába, három pedig a mesteréhez került (2. artikulus).⁵⁵

Amennyiben a céh kétnemzetiségű volt, akkor a mester kiválasztásánál azt is figyelembe vették. A lakatos és puskaműves legények és inasok rendszabálya szerint a német legénynek először egy német céhtagnál kellett munkát keresnie. Ha ez meghiúsult, akkor kérhette felvételét egy magyarhoz (18.).⁵⁶

A győri és komáromi kötélverő céh mestereinek a legény munkába állásával kötelességük volt egy birodalmi tallért⁵⁷ befizetniük a ládába. Ugyanennyit kellett a tanoncnak is lerónia, amennyiben kitanulta a mesterség fogásait. Mindezekről pedig rendszeres feljegyzést készítettek (10.).⁵⁸

A magyar gombkötők nagyszombati privilégiuma igen részletesen előírta a legény tanulmányának idejét, felszabadulásának módozatát és a mester kötelességét. Eszerint a „tanítvány, ha öreg leend három esztendőre, ha kisebb az alkuvásban lévő mestereknek ítélete szerint, ötödfél⁵⁹ esztendőig szolgálni és a mesterséget tanulni kellessék. Amelynek a mester azon idő alatt ételt és ruházatot illendőt adjon, és esztendői kitelése után becsületes ruhát, avagy a ruháért két forintot adjon neki. De viszont a tanítvány az ő beszegődésének ideje után felszabadulásában fél esztendőig tartozék az uránál maradni, amely ura tartozék hasonlóképpen a fél esztendő alatt felét szolgálatjának megadni. Amely fél esztendő kitelése után szabad a legénynek az urát elhagyni, de mindazonáltal ha jó akaratából megmarad és nála munkálkodik, vagy máshoz áll azt elhagyván, hasonlóképpen mint a többi kitanult mesterlegényeknek hét szerint való fizetésnek kellessék még járni” (2. artikulus). A magyar gombkötők privilégiumához csatolt kiegészítések közül az 1728. november 14-én kelt bejegyzés újra meghatározta azt, milyen feltételekkel hagyhatta el a legény a mestert: „hogyha valamely mesterembertől a legénye búcsúhét nélkül el akarna menni, tehát tartozik az olyan mesterlegény a nemes céh ládájába két forintot letenni; azt kivéve, hogy ha már egyszer búcsúhetet szolgált és úgy egyezett az urával, hogy többször ne szolgáljon. Úgy nemkülönben, hogyha az ura is búcsúhét nélkül haragból a legényét elküldené, tartozik az olyan gazda is a nemes céh ládájába két heti bért letenni. Másodsor, ne legyen szabad sem vásár előtt, sem sátoros ünnepek előtt, úgy utána is két héttel a legénynek búcsúzni [a] felül megírt büntetés alatt, hogyha pedig oly mesterlegény találtatnék, aki ezen nemes céhnek végzése ellen rugadoznék⁶⁰ és megtartani nem akarná, tartozik a nemes céh ládájába büntetésül egy társposharat letenni”.⁶¹

iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁵¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁵² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁵³ Rigó 2020. 248.

⁵⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁵⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁵⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

⁵⁷ Lásd *Glosszárium*.

⁵⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁵⁹ Öt és fél.

⁶⁰ Tiltakozna.

⁶¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

MESTERRÉ VÁLÁS

A mesterré válás követelményeinek a meghatározását a vizsgált céhprivilegiumok egyik sarkalatos pontjának tekinthetjük. A felvétel folyamatában (mondhatni rituáléjában) nem találunk kardinális eltérést mesterségenként.⁶² A jelentkező legénytől elvártakat a magyar gombkötők részére 1599-ben kiállított irat summázta ékes magyar nyelven: „ha valamely mesterlegény pedig a munkában oly alkalmas, hogy a céhbeli mesterek közé kívánkozik és igyekezik állni, minek előtte céhbeli mesternek jelentessék lenni, a város tagjai közé számláltatni és [a] bírónak s [a] tanácsnak, amint a többi városbeliek is cselekednek, engedelmességet fogadni tartozik. És végtére felszabadulásáról való levelet s ezenkívül arról is, minémű mesternél tanult, hogy az apró esztendőket⁶³ híven betöltötte és a mesterséget alkalmasan megtanulta, levél által vagy élő bizonyosság által megbizonyítsa. Nemzetségéről pedig, minthogy a régiektől ránc áradt szokás azt kívánja, különben mutasson a céhnek levelet” (2. artikulus).⁶⁴ A magyar gombkötők nagyszombati privilegiumából arra is találhatunk megoldást, ha valaki nem tudta bemutatni a tanulólevelét⁶⁵: „ha valamely ifjú hozzánk jön, és az ő mesterétől arról, hogy igazán az apró esztendőket kitöltötte, és hogy céhes helyen tanult[a] a mesterséget, levelet nem mutathat vagy meg nem bizonyíthat, attól fogva ez ilyen valamelyiknél a mesterek közül levélért tanítvány helyet egy esztendeig szolgáljon, s esztendeje kitelvén és levele lévén, méltán mind a városnak s mind a céhnek tagja lehet” (5. artikulus).⁶⁶ A győri és komáromi kötélverőknél a legény nem egy, hanem kétévi vándorlást követően jelentkezhetett a céhmesternél. Ezen alkalommal kellett bemutatnia a nemzetség- és tanulólevelét is (24., 25.), amely kötelezettség alól nem kaptak mentességet. Emellett be kellett fizetnie egy bírodalmi tallért és egy tisztességes ebédet is köteles volt adni (25.).⁶⁷ Ezekkel ellentétben a győri had mészárosainak céhszabályzata egyáltalán nem tett említést a vándorévekről. A jelöltnek ugyanis az itteni mesterek számára kellett „hűségesen és becsületesen szolgálnia”. A legénynek ezért csak a származását bizonyító okiratot kellett átadnia, amit a mesterek ellenőriztek (8.).⁶⁸

A mesterré válás következő fontos feltétele a mesterremek elkészítése volt. A győri had mészárosainak a privilegiumában nem olvashatunk arról, mit is kellett a jelöltnek elkészítenie. Csak annyit határoztak meg: ha a mesterek megbizonyosodtak arról, hogy a saját kezével jól és hatékonyan űzi a mesterséget, akkor vegyék fel maguk közé (8.).⁶⁹ A magyar gombkötők nagyszombati privilegiumában a mesterek és a magisztrátus már pontosan meghatározták, mit is várnak el a jelöltektől. Eszerint a legény, „minek előtte a mesterek közé számláltassék, mesterségét tartozzék megmutatni és egy ruhára való rózsás szíves gombokat, más ruhára völgyes⁷⁰ gombokat és harmadikra som gombokat⁷¹ készítsen (5. artikulus).⁷²

A legaprólékosabban azonban a győri és komáromi kötélverők szabályozták a mesterremek elkészítését. A jelölt csak azután kezdhetett neki a vizsgadarab elkészítésének, hogy a nemzetség- és tanulólevél bemutatását követően a mesterek ezt engedélyezték a számára (24.). A Mansfeld által megerősített privilegiumban három külön pont foglalkozik azazal, mit kellett elkészítenie a jelöltnek. Először egy negyven öl⁷³ hosszú és negyven font súlyú hadi kötelet, másodszer egy tizenkét öl hosszú és húsz font súlyú koczikötelet, harmadszor egy kétszer összefont fonálból álló hatvan öl hosszú és húsz font súlyú kötelet. Ezek egyike sem lehetett egy, illetve fél fonttal sem nehezebb vagy könnyebb, illetve a hadi kötélt esetében megengedett fél öl eltérésen kívül nem lehettek sem hosszabbak, sem rövidebbek (26.).

A Heister által 1708-ban megerősített kiegészítések szintén szabályozták a mesterré válás folyamatát. Eszerint a legénynek már a bejelentkezés alkalmával három krajcárt kellett befizetnie a céhládába, és csak ezt követően mutatta be a nemzetség- és tanulólevelét. Amennyiben ezeket a mesterek elfogadták, úgy még negyedévig dolgoznia kellett vagy

⁶² Nemesné 2016. 657.

⁶³ Tanulóidő.

⁶⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

⁶⁵ Rigó 2020. 248.

⁶⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

⁶⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

⁶⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilegiuma XV. 3. 3. kötet; László 1965. 382–385.

⁶⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilegiuma XV. 3. 3. kötet; László 1965. 382–385.

⁷⁰ Bemélyedő.

⁷¹ Hosszúkás alakú.

⁷² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

⁷³ Lásd *Glosszárium*.

tizenkét forintot fizetett azért, hogy hozzákezdessen a vizsgadarabhoz (1.). Amennyiben ez megtörtént, először egy negyven öl hosszú és negyven font súlyú hadikötelet, másodszer egy tizenkét öl hosszú és húsz font súlyú kocsikötelet, harmadszor egy hatvan öl hosszú és húsz font súlyú fonalat kellett sodornia (2.).⁷⁴

A mesterremek elkészítésénél más szabályok vonatkoztak a céhbe felvételüket kérő, más városból érkezett mesterekre, valamint a mesterfiakra és a mesterségbe beházasodottakra. A magyar gombkötők nagyszombati privilégiuma előbbieket esetében a következőket határozta meg: „ha valamely külső mesterember mesterségének gyakorlásának okáért ebbe a városba jön, először a bírótól és [a] tanácstól a városbeliek közé kéresse és adja magát, és midőn befogadtatott, nemzetiség és mesterlevelét a céh előtt tartozzék megmutatni” (2. artikulus).⁷⁵ A győri és komáromi kötélverők Heister által megerősített kiegészítései között szintén találunk a céhbe felvételüket kérő, más városból érkezett mesterekre vonatkozó kikötést, mely szerint nekik csak egy tizenkét öl hosszú és húsz font súlyú kocsikötelet kellett elkészíteniük (3.).⁷⁶

A mesterfiak számára a mesterré válást szintén szabályozták.⁷⁷ A győri had mészárosainak privilégiuma csak arról rendelkezett, hogy nekik is alaposan és jól ki kellett tanulniuk a mesterség fortélyait. Az irat azonban ez esetben sem szabta meg pontosan, mit is értettek ez alatt (8., 10.).⁷⁸ A győri és komáromi kötélverők Mansfeld által megerősített szabályzata már pontosan meghatározta a mesterfiak köteleseit. A céhen kívülről érkezett legényekkel ellentétben számukra kevesebb elvégzendő munkát írtak elő a mesterré váláshoz. Mesterremekként egy negyven öl hosszú hadikötelet és egy kétszer összefonott fonálból készült hatvan öl hosszú kötelet kellett készíteniük (26.). A Heister által megerősített kiegészítések között pedig már azt foglalták írásba, hogy „itt Győrben és Komáromban a mesterek özvegyeinek, a fiainak és leányainak minden előzőleg részletezett rendszabálytól mentesnek kell lennie” (3.),⁷⁹ azaz mentesültek a mesterremek készítése alól.

A győri had mészárosainak privilégiuma és a magyar gombkötők káptalani megerősítésének kiegészítései rendelkeztek a beházasodottként mesterré váltakról is. Előbbi a segéd számára előírta, hogy csak a céh engedélyével vezetheti oltár elé a mester özvegyét vagy leányát.⁸⁰ Amennyiben ezt a rendelkezést megszegte, úgy a céh nem vette fel tagjai közé (9.).⁸¹ A magyar gombkötők esetében „a jövevény avagy új mesternek” nem volt szüksége a céhtagok engedélyére ahhoz, hogy valamely mester özvegyét vagy leányát feleségül vegye (6.).⁸²

A mesterremek értékelését is szabályozták a privilégiumok. A győri had mészárosainak esetében a jelölt munkáját a mestereknek kellett megvizsgálniuk (8.).⁸³ A magyar gombkötők nagyszombati rendszabályában ezzel kapcsolatban csak az olvasható, hogy a mesterremeket a céhmester házában kellett elkészíteni (5. artikulus).⁸⁴ A győri és komáromi kötélverők Mansfeld által megerősített privilégiuma szerint az elkészült vizsgadarabot két mesternek kellett megvizsgálnia. Amennyiben nem fogadták el azt, úgy a legény negyedév elteltével újra próbálkozhatott (24.). A Heister által megerősített kiegészítések szintén kitértek erre. A jelöltnek többször is kérnie kellett, hogy a mesterek a vizsgadarabot még a készítés közben ellenőrizzék, majd az elkészült kötelet a nyitott céhládánál az ún. „látóembereknek”⁸⁵ kellett megvizsgálniuk és véleményezniük (4.).⁸⁶

A leendő mesternek a mesterremek elfogadását követően is különböző kötelezettségei voltak. A győri had mészárosainak esetében a mesterré avatásért mind a legényeknek, mind a mesterfiaknak be kellett fizetnie a céhládba egy birodalmi tallért (8.).⁸⁷ A magyar gombkötőknek a mesterremek elkészítését követően nem csupán egy meghatározott összeget – két forintot – kellett befizetniük, hanem „a köszöntőpohárt és [a] mesterasztalt is halogatás nélkül” megadniuk. A céhbe felvételüket kérő, más városból érkezett mesterekre azonban nem róttak ekkora terhet. Nekik csak a két forintot volt

⁷⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁷⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁷⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁷⁷ Rigó 2020. 253.

⁷⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; László 1965. 382–385.

⁷⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁸⁰ Rigó 2020. 256.

⁸¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; László 1965. 382–385.

⁸² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁸³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; László 1965. 382–385.

⁸⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁸⁵ A vizsgadarabot megvizsgáló mesterek elnevezése.

⁸⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁸⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; László 1965. 382–385.

szükséges és köszönőpoharat adniuk. Lehetőség volt arra is, hogy a „természetbeni szolgáltatásokat” pénzen megváltsák: a köszöntőpohárért hat, míg az ebédért húsz forintot kellett fizetniük egy éven belül (2. artikulus). Amennyiben pedig a jelölt beházasodott a céhbe, „fél köszöntőpohárral és fél ebédrel” tartozott (6.). A céhtagságért lefizetendő összeg a 17. század végére emelkedett. Az 1680-as évek elejéről két olyan bejegyzés is fennmaradt, miszerint ekkor 34 és fél forintot fizetett a céhládába mind egy özvegy, mind egy másik városból érkezett mester a felvételért.⁸⁸

A győri és komáromi kötélverők Mansfeld által megerősített privilégiuma úgy rendelkezett, hogy a vizsgadarab elfogadását követően a mesterjelölt két forintot fizessen a céhládába (24.). A Heister által konfirmált kiegészítésekben pedig azt olvashatjuk, hogy a mesterremek jóváhagyását követően a leendő céhtag a látóembereknek fizessen egy-egy forintot, a többi mesternek pedig ebédet adjon (4.). Ezenkívül mielőtt a legényt mesterré nyilvánították volna, a mesterré váláshoz meg kell fogadnia, hogy a ládába egy éven és egy napon belül harminckét forintot befizet, valamint egy tisztességes mesterebéd megtartásával is tartozott (5.).⁸⁹

ÉRDEKVÉDELEM, A BELSŐ ÉS A KÜLSŐ KONKURENCIA LETÖRÉSE

A Magyar Királyság városaiban a 14. századtól megjelenő céhprivilégiumok megszővegezése mellett az egyik legfontosabb, mondhatni elsődleges érvnek az érdekvédelmet, a belső verseny és a jogosulatlan előnyök megszüntetését, valamint a megfelelő minőség biztosítását tekintették az olcsóbb, esetenként rosszabb minőségű, és – ami talán a legfontosabb – nem a mesterség helyi elismert tagjai által készített termékek, portékák árusításával szemben.⁹⁰ Így nem is csodálkozhatunk azon, hogy a konkurencia letörése, és – ezzel együtt – a jogosulatlan előnyök megszüntetése végett megfogalmazott cikkelyek ezen iratok meghatározó részét képezték. Az általunk vizsgált győri céhek esetében sem történt ez másként, hiszen a különböző céhprivilégiumokban igyekeztek szabályozni az anyagbeszerzés, a feldolgozás és az árusítás körülményeit, illetve módzatait.

A győri had mészárosainak mindenekelőtt megfelelő, azaz vágósúlyban lévő marhákat kellett beszerezniük, ehhez megfelelő tőkével kellett rendelkezniük. A céhtagok számára tiltották, hogy az üzlet megkötése előtt szántsándékkal megdrágítsák az árut. Akit pedig ezen tetten értek, azt megbüntették (14.). A marhák felvásárlásánál a mesternek meg kellett arról bizonyosodnia, hogy az eladásra kínált állatok nem lopottak-e, az olyanok feldolgozását és árusítását ugyanis tiltotta a céhszabályzat (2.). A felvásárolt marhák Győrbe juttatása újabb költségekkel járt, amelyről a céhszabályzat szintén részletesen rendelkezett. A mészárosnak abban az esetben nem kellett sem harmincadvámot, sem úgynevezett pecsétpénzt⁹¹ fizetnie, amennyiben a Magyar Királyság területén újra eladja vagy feldolgozza az árut. Abban az esetben azonban, ha külföldre akarta hajtani a vágójószágot, úgy köteles volt az előbb említetteket leróni, de minden egyéb vámtétel alól mentesült (5.).⁹²

A szintén a had szükségleteit kielégítő győri és komáromi kötélverők céhprivilégiumában szabályozták az anyagbeszerzés mikéntjét. Egyrészt meghatározták, hogy egy mázsánál súlyosabb alapanyagot vagy készterméket senki sem vehetett át egyedül. Ezt csak a legidősebb mester jelenlétében lehetett megtenni, majd az egység megőrzése végett egymás között kellett széosztaniuk. Aki pedig nem így tett, azt két birodalmi tallérra büntették (13.). Másrészt tiltották a mestereknek, hogy régi kötelet használjanak fel új munkához. Akiról pedig kiderült, hogy mégis így tett, annak a céhládába négy magyar forintot, míg a ferences kolostornak két font viaszt kellett büntetésként lerónia (17.). A Heister által megerősített kiegészítésekben további két olyan cikkelyt találunk, amelyek a nyersanyag felvásárlásával foglalkoztak. Egyrészt megtiltották mind az elővásárlást, mind pedig a „göndör szőrszálakkal”⁹³ való kereskedést az idegenek számára (9.). Másrészt – pozsonyi szokásra hivatkozva – a céhen kívüli mesterek csak azután vásárolhattak a nyersanyagból, miután az óra elütötte a tizenkettőt (11.).⁹⁴

⁸⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

⁸⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

⁹⁰ Szádeczky I. 1913. 27–29.; Szűcs 1955. 111–122.; Bácskai 1965. 52–61.; Kaszás 1996. 7.; Bácskai 2002. 47.; Nemesné 2016. 658.; Nemesné 2021. 10.

⁹¹ Lásd *Glosszárium*.

⁹² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; László 1928. 14.; Bedy 1942. 142–143.; László 1965. 382–385.

⁹³ Állati eredetű szőrzet.

⁹⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet; Bedy 1942. 134–135.

A felvásárlást, illetve anyagbeszerzést a feldolgozás követte, amelyet a céhprivilegiumok szintén igyekeztek szigorúan, a jogosulatlan előnyöket és a konkurenciát kizárva szabályozni. A győri had mészáros mestereinek kellett a vágást elvégeznie (2.). Amennyiben pedig egy segédet rajtakaptak azon, hogy nemesembernél, a városban vagy falun húst (feketén) vág, azt azonnal el kellett távolítani a céhből (8.).⁹⁵

A munka elvégzésének kizárólagosságával mind a magyar gombkötő, mind pedig a győri és komáromi kötélverők céhprivilegiumában találkozunk. Előbbi esetében a még Nagyszombatban 1599. május 8-án kiadott, majd Érsekújvárbán 1629. augusztus 29-i dátummal átvett irat első artikulusának ötödik pontja rendelkezik a városban nem a helyi céh tagjaként titokban dolgozó mesterekről, akiktől a céhmesternek – miután jelentette az esetet a bírónak – el kellett koboznia a szerszámaikat.⁹⁶ A győri és komáromi kötélverők céhprivilegiuma is biztosította, hogy az erősségen belül a kötél készítésére csak a céhtagok lehetnek jogosultak (18.). Még azt is sikerült elérniük az irat megszövegezését kérelmezőknek a győri *Obristnál*,⁹⁷ hogy a halászok saját anyagukból ne verjenek se a hajóikhoz, se máshoz szükséges kötélzetet (14.).⁹⁸

A céhek a saját tagjaikkal szemben is igen szigorú rendszabályokat hoztak arra az esetre, ha valamelyik mester még adós maradt egy munkával. Mind a győri és komáromi kötélverők privilegiuma (13.),⁹⁹ mind a magyar gombkötők kiváltságának 1734. december 28-án kelt kiegészítése úgy rendelkezett, hogy addig nem kezdhettek egy újabb munkadarab elkészítéséhez, amíg az előzőt be nem fejezték.¹⁰⁰ Az is előfordult, hogy a céhtagok külső személyek segítségével vették igénybe bizonyos munkák elvégzéséhez. A gombkötők céhszabályzatának 1726. február 24-én kelt kiegészítésében kettő, illetve négy forint büntetést helyeztek kilátásba a céhmesternek, valamint azon mestereknek, akik az övnek való szőrt vagy a selymet himpellérekkel dolgoztatták fel.¹⁰¹

A céhprivilegiumok igyekeztek szabályozni az alapanyag feldolgozását. A győri had mészárosainak a higiénés¹⁰² szempontokat a legmesszebb menőkig figyelembe kellett venniük. Senki sem vághatta le közülük az állatokat az otthonában vagy a tanyáján, hanem csak a víz melletti vágóhídon. Még a legnagyobb éhínség idején sem dolgozhatta fel egyik mester sem a tisztátalan marhát, ökröt, tehenet, borjút, juhot, bárányt, anyakecskét, kecskegidát, disznót vagy a marhának olyan részét, amit nem lehet elfogyasztani. Tiltva volt számukra, hogy farkast, rókát, vagy hasonló állatot levágjanak. Aki mégis ilyet tett, azt kizárták a céhből és mesterségét a győri had részére nem űzhette soha többé (2.). Emellett csupán a céh mesterei darabolhatták fel az erősségbe hozott vadhúst (szarvast, őzet, vaddisznót) és halakat (vizát, tokhalat, harcsát, csukát, pontyot és más vízi állatot) is (7.).¹⁰³

A győri és komáromi kötélverő mesterek céhprivilegiuma azt tiltotta, hogy bárki nyolcszálás fonálból kötöző- és ellenkötelet készítsen. Másrészt mivel az irat megszövegezése időpontjában nem létezett az országban forgalomban lévő egységes mérték, így a mestereknek a munkadarabot ugyanazon mérték alapján kellett elkészítenie. Ezért büntetést helyeztek kilátásba annak, aki a legrégebbi és a legújabb „etalont” az erősségből kiviszi (16.).¹⁰⁴

A magyar gombkötők privilegiuma megtiltotta, hogy bárki olyan munkát vállaljon el, amely nem tartozott a céh „profiljába”. Egy 1734. február 10-én kelt bejegyzés szerint a vétkes mestereket hat-hat forintba büntették, amelyet végül három forint ötven dénárba mérsékeltek. Ám kikötötték, hogy „ha [a] jövendőben ökegyelmek közül valamelyik ezt merészen cselekedni, [a] céhnek [a] szokott büntetését el nem kerüli. Valamely pedig a céhnek tagjai közül valamely szín és ürügy alatt előfordítaná, tehát [a] céhnek [a] szokott büntetésén marasztalják, úgymint négy forintokon”.¹⁰⁵

Az 1736. június 3-án kelt kiegészítésben egy újabb jogosulatlan előny felszámolására tettek kísérletet, amikor nem engedélyezték senki számára „négy pénzes selyemzsinórt csinálni, úgy nemkülönben hét fertály¹⁰⁶ selyemzsinórt, vagy-

⁹⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilegiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1928. 14.; *Bedy* 1942. 142–143.; *László* 1965. 382–385.

⁹⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

⁹⁷ Lásd *Glosszárium*.

⁹⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet; *Bedy* 1942. 134–135.

⁹⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet; *Bedy* 1942. 134–135.

¹⁰⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁰¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁰² Erről lásd: *László* 1928. 1–55.

¹⁰³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilegiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1928. 14.; *Bedy* 1942. 142–143.; *László* 1965. 382–385.

¹⁰⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁰⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁰⁶ Lásd *Glosszárium*.

is selyemborítást kilenc pénznél¹⁰⁷ különben adni”. Aki pedig az előírást megszegte, azt „minden engedelem nélkül” egy forintra kellett büntetni.¹⁰⁸

A mesterek az alapanyagok feldolgozásánál a munkájukat segítő, meghatározott számú inassal és legénnyel dolgoztak. A rendszabályok összeállítói ez esetben is igyekeztek többféle módon kiegyenlíteni a feltételeket, elejét venni a belső versenynek vagy a jogosulatlan előnynek. A magyar gombkötők Nagyszombatban kiállított privilégiuma szerint a mester mellett egy legény és két inas dolgozhatott. Amennyiben utóbbiaknak befejeződött a tanulósztendője, csak akkor vehettek fel újat. A legények esetében pedig csak akkor engedélyezték egy második felvételét, ha az nem volt a többi céhtag kárára. A privilégiumba azt is belefoglalták, hogy Szent Mihály (szeptember 29.) napjától Húsvétig a szolgálóknak reggel négy órakor kellett felkelniük, majd gyertyafénynél egészen este kilencig kellett dolgozniuk (6. artikulus). A 18. századra azonban a két legény alkalmazása már általánossá válhatott, sőt ezt a lehetőséget is megpróbálhatták „kijátszani”: Gombkötő Kakacs Mátyás műhelyében egy harmadik legényt is alkalmazott, ami miatt a céh ez ügyben 1742. szeptember 5-én egy mindenkire érvényes tiltó rendelkezést hozott.¹⁰⁹

A belső verseny megakadályozása érdekében azonban nem ez volt az egyetlen tiltás. Mind a magyar gombkötők, mind a kötélverők céhprivilégiuma szigorúan büntette azon mestert, aki egy másiktól magához csábította annak szolgáját (inasát vagy legényét). Ha ez megtörtént, akkor kötelezték a vétkest, hogy a céhládába két forint bírságot fizessen be. Emellett a szolgálót is vissza kellett küldeni eredeti mesteréhez (3. artikulus).¹¹⁰ A kötélverők a büntetés mértékét nem határozták meg, csupán arról rendelkeztek, hogy a céh ítélje el a vétkest (3.).¹¹¹ Ezzel összefüggésben meghatározták a legényeknek és inasoknak járó bér mértékét is. A magyar gombkötők Nagyszombatban kelt privilégiumában a következőket olvashatjuk ezzel kapcsolatban: „fizetésük pedig a legényeknek ím ilyen legyen. A munkában gyors és tudós szolgáló, amely magától minden munkát el tud végezni, minden héten harmincöt magyar pénz¹¹² fiztessék, az alábbvalónak pedig, és magától minden munkát véghez vinni nem tudónak huszonöt pénz adassék egy hétre” (2. artikulus).¹¹³ Míg a magyar gombkötők különbséget tettek bérezésben az ügyes és a kevésbé ügyes segédek között, addig a győri és komáromi kötélverők az inasok napi bérét tizenkét krajcárban, míg a legények meghatározott norma feletti juttatását egy batkában, azaz négy krajcárban határozták meg (11.).¹¹⁴

Szintén a feltételek kiegyenlítése miatt foglalták írásba, hogy a lakatos és puskaműves inasok közül négyhetente ki kellett választani kettőt, és azoknak más műhelyben kellett dolgozniuk (3., 20.).¹¹⁵

A céhszabályzatok szigorúan rendelkeztek a portékák árusításáról is. A győri had mindazon mészárosának, aki egész évben a győri erősségben kívánt árusítani, Nagypénteken meg kellett jelennie. Aki pedig ezt elmulasztotta, az nem árusíthatott itt (1.).¹¹⁶ A had mészárosainak nem határozták meg konkrét időszakot a hús árulására; ez bármikor megtehették, hiszen a zsoldosoknak és családtagjainak folyamatosan biztosítani kellett az ellátását.¹¹⁷ A győri és komáromi kötélverők privilégiumában azonban az éves vásár alkalmával meghatározták az árulás idejét és helyét is: eszerint délelőtt tíz órakor az összes mesternek meg kellett jelennie a kijelölt helyen. Csak ekkor kezdhették meg az árusítást, ezt megelőzően portékájukat ki sem pakolhatták (16.).¹¹⁸ A céhtagok nem becsmérelhették egymás munkáját sem. A magyar gombkötők privilégiuma szerint, aki mégis ilyet tett, azt két font viasz büntetés lerovására kötelezték a hitelrontás miatt (8.).¹¹⁹

¹⁰⁷ Magyar dénár.

¹⁰⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁰⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹¹⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹¹¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹¹² Magyar dénár. Lásd *Glosszárium*.

¹¹³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹¹⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹¹⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

¹¹⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382.

¹¹⁷ A zsoldosok ellátásánál napi kenyér, hús és bor, illetve sör fejadagot határoztak meg. A győri hadba felfogadottak ételmezésében fontos szerepet játszott az úgynevezett húspénz (*Fleischgeld, pecunia carnium*). Ezt a zsoldosok részére kifejezetten azért osztották ki, hogy ennek ellenértékéért valami meleget is ehessenek. A felfogadottaknak a vártartomány földjein nevelt és a saját mészárosaik által feldolgozott állatok (mint például a seregarmok) húsára kellett költeniük az összeget, és nem kereskedőktől vagy a földbirtokosoktól megvenni, ezzel is gyarapítva a helyi jövedelmeket. *Pálffy* 1999. 199.

¹¹⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹¹⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

A győri had mészárosainak privilégiuma a hús árulásával kapcsolatban kikötötte még, hogy a mesterek egyrészt kötelesek kivétel nélkül mindenki számára ugyanannyiért adni a húst (5.). Másrészt a szétmérésnél jó mérleget és helyes súlyokat kellett használniuk (7.). Higiéniai okokból, a nagy bűz és a mocsok elkerülése miatt a mestereknek az állatbört nem a mészárszékekben, a hús mellől, hanem otthonról kellett eladniuk megfelelő áron a győri tímároknak és bőrösöknek (6.).¹²⁰

A vizsgált iratok fontos részét képezte a helyi mesterek érdekeinek megvédése a céhen kívülről érkezettekkel, a(z) olcsóbb) konkurenciával szemben. Már az is súlyos vétségnek számított, ha valaki náluk vállalt hosszabb szolgálatot. Legalábbis erre enged következtetni mind a magyar gombkötők, mind a győri had lakatosainak és puskaműveseinek legényei, valamint inasai részére összeállított rendtartása. Előbbi esetben a győri káptalan által megerősített kiegészítésben azt olvashatjuk, hogy „ha valamely elhasonlott gombkötők és pártütők volnának, amelyek a céh tagjai lenni nem akarnának vagy abból magukat kivonnák. Az ilyeneknek senki ne munkálkodjék, sőt az ilyenek segítői a céh rendelése szerint megbüntettessenek, és valamennyi munkát eképpen véghez vinni megtapasztaltatnak, azt mindentől a céhmester a vele valókkal az ily orozva munkálkodó házából elvehesse” (5.).¹²¹ A győri had lakatosainak és puskaműveseinek legényei, valamint inasai részére összeállított rendtartásban pedig az szerepelt, hogy nekik a céhen kívüli mesternél – törvény szerint – csupán tizennégy napot lehetett dolgozni. Az az inas vagy legény pedig, aki tovább maradt szolgálatban, mindaddig tisztességtelennek számított, amíg el nem nyerte méltó büntetését (16.).¹²²

A privilégiumokban felsorolt, az érdekvédelmet szolgáló cikkelemek döntő részben azonban a nem céhtagok által készített termékek értékesítésének megakadályozásával vagy megnehezítésével foglalkoztak. Előbbire jó példa a nagyszombati gombkötő kiváltságok első artikulusának ötödik pontja, amely úgy rendelkezett, hogy amennyiben a városban lévő főúri udvarokban dolgozó mesterek portékáját olyan személy vette meg, aki nem tartozott a mágnás háznépéhez, attól a bíró tudtával a céhmesternek el kellett vennie azt. Ugyanígy szigorúan jártak el a nem helyi mesterekkel, illetve a valamilyen „cégéres vétek miatt” kizártakkal szemben is, ha az a városban akarta értékesíteni az áruját. Előbbi esetben „a bíró hatalma által” el kellett tőle kobozni azt. Az eladásából származó pénz fele a városi magisztrátust illette meg, míg másik fele a céhládába került (1. artikulus 5. pont). A „cégéres vétek miatt” kizárt¹²³ személy abban az esetben, ha továbbra is Győrben árulta portékáját, úgy minden jószágát elvették és fele-fele részben a káptalan és a céh között megosztották (10.).

A győri magyar gombkötők a belső versenynek is igyekeztek elejét venni. A káptalan által megerősített kiegészítések között ugyanis szerepel egy tiltó rendelkezés, amely szerint két mester egy évnél tovább ne munkálkodjon egy boltban, hogy ne jussanak jogosulatlan előnyhöz ezáltal (3.).¹²⁴

Míg a gombkötők igyekeztek a (belső és külső) konkurenciát teljes egészében kizárni, addig a kötélverők a Mansfeld által megerősített iratban ugyan kinyilvánították azon szándékukat, hogy az idegen mesterek egyedül ne árulhassanak Győrben és Komáromban, ám azt is elismerték, hogy nem tilthatják meg, hogy éves vásár idején ők is kipakolhassák és árulhassák termékeiket reggel 8 órát követően (18.). A viszonteladókkal szemben azonban szigorúan fel kívántak lépni: részükre a céhtagok nem adhattak el kötelet (16.). A győri káptalan kiegészítései között két további, a konkurencia forgalmazását korlátozó passzus is található. Egyrészt minden idegen kötélverő mesternek megtiltották, hogy terméküket a vásárokat közvetlenül megelőző napon árulják (2.); másrészt a céhből kizárt személyek sem kínálhatták portékáikat. Aki a győri vásárokon ilyet merészelt tenni, attól áruját elkobozták, és – hasonlóan a győri gombkötő céh privilégiumában megfogalmazottakhoz – ennek értéke fele részben a káptalant, fele részben a céhet illette meg (4.).¹²⁵

Mindezeknél jóval „megengedőbben” foglalt állást ebben a témában a győri had mészárosainak céhprivilégiuma. A stratégiai fontosságú erősség védelmére rendelt, több ezer főt számláló had és a hozzátartozóik miatt ugyanis megnövekedett a kereslet a hústermékek iránt. Ez tükröződött a céhszabályzatban is. A győri *Obrist*nak ugyanis engedélyeznie kellett a városi és a vidéki mészáros mesterek számára is, hogy termékeiket árusíthassák. Ezt azonban csak korlátozott

¹²⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; László 1928. 14.; *Bedy* 1942. 142–143.; *László* 1965. 382–385.

¹²¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹²² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

¹²³ *Rigó* 2020. 259–261.

¹²⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹²⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

módon teheték meg: a szabályzat rendelkezése szerint a környékbeli mesterek csak egész vagy fél bőrös marhát hozhattak be a városba (13.), amit (a húst és a bőrt együtt) két kijelölt napokon árulhattak (6.). Amit nem tudtak eladni, azt nem hagyhatták Győrben, hanem magukkal kellett vinniük (13.). Mészárszéküket egy meghatározott helyen, a helyi mesterekhez hasonlóan kedd délelőttönként (egészen kora reggeltől délig) és szombat délutánonként (Szent Mihály napjától Szent György napjáig egy órától estig; Szent György napjától Szent Mihály napjáig két órától estig) állíthatták fel. Termékeiket egy fillérrel olcsóbban árusíthatták, mint a helyi mesterek más napokon. Amennyiben a céhszabályzat által meghatározottakat nem tartották be, úgy a húsukat elvették és még büntetést is kellett fizetniük. Ezek egyik felét a hadi ispotály, a másikat a város kapta meg (4.).¹²⁶

AZ ERKÖLCSTELLEN VISELKEDÉS MEGBÜNTETÉSE

A céhek, valamint a legény- és inasegyletek szabályzatai erkölcsi zsinórmértékül is szolgáltak. A győri és komáromi kötélverők privilégiumában ezt igen élesen meg is fogalmazták. Amennyiben ugyanis valaki megszegte vagy nem akarta betartani ezen rendszabályokat, akár mester, akár legény, akár özvegy volt az illető, akkor a céhnek hatalmában állt a műhelyt bezárni mindaddig, amíg nem rendeződik az ügye (26.).¹²⁷

Az iratok egyes cikkelyekben ki is tértek arra, milyen viselkedést várnak el a céhtagoktól. Lehetőségeik szerint igyekeztek hatással lenni mindennapjaikra,¹²⁸ előmozdítani a házassági kedvet. Ez igen plasztikusan megmutatkozik a magyar gombkötők részére kiállított privilégiumban. A nagyszombati magisztrátus által konfirmált szövegben arról rendelkeztek, hogy ha „nőtlen ifjú vétetik be a céhbe, tartozzék egy esztendő alatt feleséget venni magának” (2. artikulus). A győri káptalan által megerősített kiegészítésben ezt a kikötést újra megfogalmazták: „a nőtlen mester tartozzék megházasodni, ha házastárs nélkül tisztátalan életű volna” (4.).¹²⁹ A győri had mészárosainak privilégiuma is házasságra ösztönözte tagjait. A megözvegyült mesterek és a nőtlen legények számára engedte, hogy tetszésük szerint vezessenek oltár elé özvegyet vagy hajadont a céhen kívülről vagy a céhből. Egyetlen előírásként csak azt fogalmazták meg, hogy az ara becsületes, jámbor¹³⁰ és tiszteltemélt viselkedésű legyen. Ugyanezt a kritériumot szabták meg – kivétel nélkül – minden mesternek jelentkező számára is (8.). A meghalt mesterek fiai csak akkor űzhették tovább a mesterséget, ha a mesterré válás mellett meg is nőültek (9.).¹³¹ Természetesen a céhtagoktól és háznépüktől a későbbiekben is elvárták azt, hogy istenfélő módon viselkedjenek. A győri magyar gombkötők részére a káptalan által megerősített kiegészítésben ezt így fogalmazták meg: „hogy minden mesterek megemlékezve az isteni félelemről és tisztességéről, az alázatosságot, ájtatosságot és jámborságot kövessék, nem csak maguk, hanem házanépük is ezekre oktattassék, mert ha oly vétekbe esni megtapasztaltnak, a bűn szerint bűnhődnek” (11.).¹³² A győri és komáromi kötélverők Preiner által megerősített privilégiuma mindazon mestereket, akiket illetlen viselkedésen vagy házasságtörésen raktakaptak, mindaddig eltiltott a mesterség gyakorlásától, amíg nem tisztázta az ügyét (1.).¹³³

A rendtartások igyekeztek a mesterek, illetve a legények és inasok közötti konfliktusoknak elejét venni. Sem a céh-, sem a legénygyűlésen nem tűrték meg a kés vagy bármilyen más fegyver viselését. A magyar gombkötők privilégiumának a kiegészítése szerint azt a mestert, aki mégis így tett, azt két font viaszra büntették (9.).¹³⁴ A lakatos és puskaműves legényeknek és inasoknak szintén kötelessége volt az atyamester házában a tiltott fegyvereiket átadni (2.). Utóbbiak szabályzata egy vagy fél pint borral, illetve egy heti bér megvonásával büntette a részegséget, a szerencsejátékot, a durvaságot, az udvariatlanságot és az egymás becsmélését is (9., 10., 11., 12.).¹³⁵ Miként már szó volt róla, amennyiben nem sikerült a vizályt megelőzni, úgy a céhmesternek és a mestereknek kellett közbelépniük, és a céhmesternek a büntetést kirónia.

¹²⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1928. 14.; *Bedy* 1942. 142–143.; *László* 1965. 382–385.

¹²⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹²⁸ *Nemesné* 2016. 658.; *Rigó* 2020. 250–253.

¹²⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹³⁰ *Rigó* 2020. 249.

¹³¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

¹³² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹³³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹³⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹³⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

A CÉHEK VALLÁSOS TEVÉKENYSÉGE

Szabó Péter *A győri kézművesek barokk kori vallási kötelezettségei* című tanulmányában megállapította, hogy „a győri kézműves céhek vallásos tevékenységét vizsgálva elsősorban a céhszabályzatok vonatkozó passzusaiban találtunk adalékokat főképp valláserkölcsi alapkövetelmények, egyházi szolgáltatások, valamint az elhalt mestertársak illő temetése vonatkozásában”.¹³⁶ Győr 1598. évi visszafoglalását követően a városba visszatelepült káptalan és az uralkodó hatalmát megtestesítő *Obrist* vagy kormányzó fontos fegyvert kapott az újonnan írásba foglalt céhszabályzatok¹³⁷ tekintetében a város népességének a rekatolizációjához.¹³⁸ A magyar gombkötők egy 1681. április 20-én kelt bejegyzés tanúsága szerint Komáromi Gombkötő Istvánt a taxa lefizetését követően azzal a feltétellel vették fel tagjaik közé, „hogyha valamikor az igaz pápista hitből más vallásra térne tehát, minden törvénybeli orvosságokat kirekesztvén a céhből kitehesse, akit az alku is követel”. Erre a „jelölt” esküt is tett: „Én, Komáromi István bizonyítom, különben nem cselekszem, hanem holtig megmaradok az igaz katolikus hitben”.¹³⁹ A győri és komáromi kötélverők céhprivilegiumának Heister által megerősített kiegészítésének első pontja pedig kiemelte, hogy a mesterré válni kívánó legény a „katolikus vallás híve legyen” (1).¹⁴⁰

A katolikus hit melletti tanúságtétel egyik legfontosabb, legrepresentatívabb megnyilvánulásának a körmeneteken való részvételt tekinthetjük. A magyar gombkötők nagyszombati cikkelyeit 1630-ban kiegészítő és a győri káptalan által megerősítő pontjai közül az elsőben azt olvashatjuk, „hogy a más, ebben a városban rendeltetett céhek szerint egy tisztességes zászlót¹⁴¹ csináltatni, és az alatt a körmeneten a római anyaszentegyház szokása szerint mind fejenként jelen lenni, és mindjárt a szabók céhét követni tartozzanak (1).”¹⁴² Ugyanezt megtaláljuk a győri és komáromi kötélverők céhprivilegiumában is. A káptalan által 1670-ben megerősített kiegészítésben azt olvashatjuk, hogy a céh köteles volt „saját zászlót birtokolni”, igaz ennek elkészítését békésebb időkre halasztották el (1). A Heister által konfirmált újabb cikkelyek között is találunk erre vonatkozóan utasítást: „a tiszteletre méltó céhnek kötelessége, hogy Úrnapja oktávján,¹⁴³ mert ezen a szent napon van a vásár, a város [színe] előtt mind a mesterek, mind a legények különbség nélkül a körmenettel vonuljanak, és régi keresztény szokás és hagyomány szerint az itteni székesegyházban a zászlót tűzzék ki”. Aki pedig elmulasztotta, – nyomós indok nélkül – távol maradt az eseménytől, arra büntetést szabtak ki: egy mesternek négy, míg egy legénynek két font viaszt kellett adnia (10).¹⁴⁴ Mind a két privilegium tehát a körmeneteken való részvétellel kapcsolatban régi szokásra hivatkozik. A passzus a magyar gombkötők esetében még a menetben elfoglalt helyüket is meghatározza, amikor a szabócéh után sorolja be őket; a győri és komáromi kötélverők céhlevelében pedig a távolmaradók büntetését határozták meg.

A céhek privilegiumai egyéb vallási témájú kikötéseket is tartalmaztak. A győri és komáromi kötélverők számára Preiner által megerősített iratban az szerepel, hogy a mesterség fennmaradásáig a székesegyházban és a ferences kolostorban¹⁴⁵ is a harangokhoz szükséges köteleket biztosítsák (23.). A győri káptalan által megerősített kiegészítésben ezt úgy módosították, hogy a kötélverők „ezen egyházunk harangjaihoz évente elegendő kötelet adnak” (1).¹⁴⁶ Ugyanezen új passzusok között még a szentmisén való részvételt is meghatározták. Eszerint „az említett kötélverő mesterek – úgy a mostaniak, mint a jövőbeliek – kötelesek a vásárok idejére eső ünnepnapokon istentiszteleten, negyedévenként pe-

¹³⁶ Szabó 2004. 85.

¹³⁷ Ennek meg is volt az ára. A magyar gombkötők nagyszombati privilegiumának átvételéért, kibővítéséért és megerősítéséért a győri káptalan, mint földesúr azt kívánta, hogy minden évben advent első vasárnapján négy font viaszt adjanak át neki (12.). A győri és komáromi kötélverők privilegiumának megerősítésekor a káptalan szintén különböző kikötéseket cikkelyezett be (1., 2.) GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet; GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

¹³⁸ Szabó 1988. 136–137.; Szabó 2004.86–87.

¹³⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet; Bedy 1942. 26.

¹⁴⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁴¹ A győri céhek zászlóira vonatkozó kutatásokat lásd: Szabó 1988. 135–208.; Nemesné–Szabó 2010. 47–64.

¹⁴² GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet; Bedy 1942. 26. A gombkötők 18. századi körmeneteken való részvételére lásd még: Szabó 2004. 90.

¹⁴³ A Szentháromság vasárnapja utáni csütörtököt követő nyolcadik nap. *Szentpétery* 1985. 81.; Szabó 2004. 88. Az Úrnapján történő sokadalomról lásd: GyMJVL Gyűjteménye, Győr város kiváltságleveleinek gyűjteménye XV. 2/2.; *Weisz* 2021. 207.

¹⁴⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁴⁵ Győr 1598. évi visszavételét követően a városba visszatelepült ferencesek a középkori Szent István plébániatemplomot és környező házhelyeket kapták meg, ahol 1614-ben lefektették a kolostor alapkövét, amely három év múlva épült fel. Bedy 1939. 33.; *Kolláth–Tomka* 2021. 104.

¹⁴⁶ Emiatt nem kellett a zászlót egyelőre elkészíttetniük.

dig – egyházunk erre a célra általuk fizetett papjának vezetésével – Szent Katalin szűz és vértanú oltáránál szentmisén részt venni” (2.). A Heister-féle bővítésben erre vonatkozóan újabb passzust cikkelyeztek be. Eszerint évente egy gyászmisét és egy szentmise áldozatot kellett bemutatniuk a székesegyházban. Az ettől – nyomos ok nélkül – távolmaradó mestereket két, míg a legényeket egy font viaszra büntették (8.).

A céhek gondoskodnia kellett arról is, hogy elhalálozott tagjuknak megadják a végtisztességet.¹⁴⁷ A győri és komáromi kötélverők Preiner által megerősített privilégiumában a temetésen való részvételt is szabályozták: „ha Isten akarataból megtörténne, hogy egy mesternek a felesége, gyermeke vagy szolgálója meghalna, úgy minden egyes mester köteles feleségével és legényével együtt az elhunyt testét nyughelyéhez kísélni. Aki pedig ezt hanyag módon, elegendő ok nélkül elmulasztja, azt három font viaszra büntessék” (22.).¹⁴⁸

Meg kell még említenünk, hogy a győri had mészárosainak privilégiumába egyetlen hitélettel kapcsolatos cikkely került. Eszerint egyik mester se dolgozzon fel semmilyen húst se vásár- vagy egyéb ünnepnapon – mint a tizenkét apostol¹⁴⁹ vagy a Miasszonyunk ünnepein¹⁵⁰ – a prédikáció befejezése előtt, még ha ezt a nagy szükség vagy a hús romlása meg is követelné (3.).¹⁵¹

A TAGJAIRÓL GONDOSKODÓ CÉH

A céhek egyfajta szociális hálót biztosítottak tagjaik számára. Főbb feladataik közé tartozott az özvegyek és árvák gyámoltása, valamint a betegek ápolása.¹⁵² Férjük halálát követően az újra házasodni nem akaró, vagy nem tudó asszonyokat sem hagyták megélhetés nélkül a tagok. A győri had mészárosainak privilégiuma szerint, „amennyiben a vagyonos és tehető özvegy férje halálát követően a mészárszéket megtartaná, ne tiltsák meg neki, hanem a mesterek hagyják meg neki a mészárszéket, és ahhoz – megfontolásuk szerint – egy ügyes és alkalmas segédet rendeljenek, aki aztán az özvegy számára a mészárszéket hűségesen és becsületesen, képessége szerint vezesse” (10.).¹⁵³ Hasonló passzust olvashatunk a győri és komáromi kötélverők, valamint a magyar gombkötők rendtartásában is. Előbbiben a céhtagok kikötötték, hogy nehéz fizikai munkát az özvegyasszony semmiféleképpen se végezzen, hiszen ez ellentétes volna a céh szokásaival. Ezért engedélyezték, hogy elsőként annak ajánlják fel a vándoréveit töltő legény szolgálatait, akinek a műhelyében nem maradt segítség (8.).¹⁵⁴

A magyar gombkötők nagyszombati céhprivilégiuma ez ügyben úgy rendelkezett, hogy „ha házastársa marad özvegyen tőle, szabad legyen neki mindaddig, ameddig a megholt urának nevét viseli, a mesterséget űzni és mesterlegényt tartani” (7.). A kiegészítések között pedig egy 1680. november 3-án kelt bejegyzés azt adta tudtul, hogy Belicki István bejelentette egy özvegyasszony felvételét a céhbe.¹⁵⁵

Abban az esetben, ha az özvegyasszony egy céhen kívüli személlyel kötött házasságot, úgy a mesterséget nem űzhetette tovább. Erről mind a győri had mészárosainak (9.),¹⁵⁶ mind pedig a magyar gombkötőknek a privilégiuma (7.) így rendelkezett.¹⁵⁷ Előbbiben azonban azt a kikötést is olvashatjuk, hogy gyermekeitől, akik a meghalt férjtől származtak, semmit sem vehettek el. A fiúk esetében már láttuk, milyen feltételekkel űzhatték tovább a mesterséget. Az árván maradt leányoknak pedig egy céhtaggal kellett megházasodniuk, hogy az apai örökséget továbbvihessék (9.).¹⁵⁸

Az özvegyek gyámoltása mellett a céhek a betegek ápolásáról is igyekeztek gondoskodni. A magyar gombkötők nagyszombati privilégiuma úgy rendelkezett, hogy ha valamely mester megbetegedne, akkor a céhmester köteles két másikat rendelni mellé, hogy éjjel vigyázzanak rá. Amennyiben a kirendeltek közül egyik nem engedelmeskedne, úgy

¹⁴⁷ Nemesné 2016. 658.

¹⁴⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁴⁹ Tizenkét apostol ünnepe: július 15. *Szentpétery* 1985. 81.

¹⁵⁰ A főbb Mária-ünnepekre gondolhattak. *Szentpétery* 1985. 77–81.

¹⁵¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

¹⁵² *Villányi* 1882. 25.; *Bedy* 1930. 162–173.; *Gecsényi* 2008. 92–93.; *Rigó* 2020. 261–267.

¹⁵³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

¹⁵⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁵⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹⁵⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

¹⁵⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹⁵⁸ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

két font viasz leadására büntessék. A beteg, és így jövedelmeitől elesett mester ellátását a céhládából fedezték. Ha pedig elhunyt az illető, akkor a céh saját költségén temette el (7).¹⁵⁹

A győri és komáromi kötélverők privilégiuma a megbetegedett legényekkel foglalkozott. Hasonlóan a magyar gombkötőknél megfogalmazottakhoz, a jövedelmeitől elesett személy a céhládából kérhetett kölcsönt a lehetőségeihez mérten. Amikor pedig meggyógyult, akkor a felvett összeget vagy „munkájával szolgálja meg, vagy köszönettel a céhláda rója le” (12.).¹⁶⁰

ÖSSZEGRZÉS HELYETT

Mindezek alapján két, egymással is szorosan összefüggő megállapítást tehetünk. Egyrészt a céhprivilégiumok összeállításánál igyekeztek a lehető legaprólékosabban szabályozni a mesterség működését, a tagság mindennapjait és kötelességeit, valamint kizárni az esetleges belső versengést és a konkurenciát. A szabályzatok megszővegezői és megerősítói számára a céh nem csupán egy iparostestület volt, hanem a városi társadalom olyan alapköve, amely egyszerre védte és konzerválta értékeit és érdekeit. Másrészt – Rigó Balázs kutatást alapul véve és Győrré szűkítve – megállapítható, hogy – függetlenül attól, hogy a városba rendelt had vagy a magyar lakosok igényeit szolgálták-e ki a mesterek – a (vizsgált) céhprivilégiumok kereteikben megegyeztek egymással, még ha tartalmukban és követelményeikben – a mesterségek közti különbségek miatt – el is tértek egymástól; mivel ugyanazon kihívások megoldására foglalták írásba cikkelyeiket. Amennyiben pedig idővel újabb problémák merültek fel, azokat újabb pontok beiktatásával kezelték.

AZ IRATOK MEGERŐSÍTŐI

A céh alapítása és működése szempontjából fontos volt a cikkelyek megerősítőjének személye. Ez ugyanis egyrészt a céhek tevékenységi körét, másrészt a tagság feletti joghatóságot is meghatározta és korlátozta. A magyar gombkötők nagyszombati privilégiumát a szabad királyi város magisztrátusa erősítette meg, majd érsekújvári közvetítéssel került az irat Győrbe. Itt a helyi mesterek a város földesurához, a káptalanhoz fordultak azért, hogy egészítse ki és konfirmálja a dokumentumot. Ez meg is történt 1630. december 1-jén.¹⁶¹

A győri német had mészárosai, valamint lakatos és puskaműves legényei és inasai a regiment¹⁶² tagjaiként, azaz regiment-alattvalóként a mindenkor *Obrist* joghatósága alá tartoztak. Előbbiek céhprivilégiumát – mint már több alkalommal említettük – maga Preiner írta alá és pecsételte le.¹⁶³ A lakatos és puskaműves legények és inasok szabályzatát azonban már csak Hörtschen regiment soltész látta el kézjegyével.¹⁶⁴ Ez azt jelentette, hogy esetükben a bíraskodás a törvénykezési rangsorban az *Obrist* bírói joghatósága után következő hadbíró kezében volt.¹⁶⁵

A győri és komáromi kötélverők privilégiumát 1637-ben Mansfeld, mint győri *Obrist* erősítette meg. Az 1670. február 8-án latin nyelven kelt, négy cikkelyből álló kiegészítések egyikéből azonban kiderül, hogy a joghatóságot átadták a káptalan részére (3.). Ezt a kiegészítést öten erősítették meg: I. Lipót német-római császár és magyar király, Raimondo Montecuccoli győri *Obrist*,¹⁶⁶ Karl Ludwig von Hofkirchen komáromi *Obrist*,¹⁶⁷ Pálffy Tamás választott nyitrai püspök és magyar királyi kancellár,¹⁶⁸ valamint Orbán István¹⁶⁹ kancelláriai titkár. Ez az intézkedés azonban kérészetűnek

¹⁵⁹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet; *Bedy* 1942. 26.

¹⁶⁰ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilégiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁶¹ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilégiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁶² Lásd *Glosszárium*.

¹⁶³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilégiuma XV. 3. 3. kötet; *László* 1965. 382–385.

¹⁶⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

¹⁶⁵ Lásd *Glosszárium*.

¹⁶⁶ Montecuccoli életéről lásd: *Pálffy* 1997. 227.; *Nagy–Hausner* 2011. 679–740., *Czigány–Domokos–Nagy–B. Szabó–Tóth* 2019. 11–33.

¹⁶⁷ Életéről és tevékenységéről lásd: *Wißgrill* 1800. 361.; *Pálffy* 1997. 284.; *Fallenbüchl* 2022. 132.

¹⁶⁸ Életéről és tevékenységéről lásd: *Fallenbüchl* 1988. 99.; *Fallenbüchl* 2002. 227–228.

¹⁶⁹ Életéről és tevékenységéről lásd: *Fallenbüchl* 1988. 107.; *Fallenbüchl* 2002. 218., 376.

bizonyult.¹⁷⁰ A céhprivilegium újabb kiegészítését már ismét egy győri Obrist, Heister hagyta jóvá, majd 1718. május 17-én az összes cikkelyt Gundacker Graf von Althan¹⁷¹ *General Feldmarschall-Leutnant*¹⁷² erősítette meg.¹⁷³

A VIZSGÁLT IRATOK LEÍRÁSA

A kiadványban közölt négy dokumentum közül három, a mészáros és a kötélverő céh privilegiuma, valamint a lakatos és puskaműves legények és inasok szabályzata füzet alakú. Ezzel szemben a gombkötők kiváltságait egy kis-könyvbe jegyezték be. Az anyagaikra és lapjaik számára vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

Céh neve	Az irat és a kötés anyaga	Lapok száma
Mészáros céh	Pergamen/Pergamen	6
Gombkötő céh	Papír/Bőrkötés	40
Kötélverő céh	Pergamen/Keménytáblás papír	16
Lakatos és puskaműves legények és inasok szabályzata	Papír/Újrakötött	8

A győri had mészárosainak kiváltságlevelén Hans Preiner 1628. évi vörös viaszpecsétje függ arany, ezüst, vörös és zöld selyemzsinóron.¹⁷⁴ A magyar gombkötők kiskönyvében nem látható egyetlen pecsétnyomat sem.¹⁷⁵ A győri és komáromi kötélverők céhprivilegiumán azonban három is található: I. Lipót német-római császár és magyar király arany selyemzsinóron függő vörös viaszpecsétje, Siegbert Graf von Heister vörös viasz függőpecsétje vörös és zöld selyemzsinóron, valamint Gundacker Graf von Althan vörös és zöld selyemzsinóron függő vörös viaszpecsétje.¹⁷⁶ A lakatos és puskaműves legények és inasok szabályzatára Moritz Hörtschen regiment soltész nyomta rá szárazpecsétjét.¹⁷⁷

A magyar, latin és német nyelvű szövegek kiadásánál a *Fons* 2000-ben megjelent, *A történeti források kiadásának módszertani kérdései* című tematikus számában a kora újkori forráskiadással foglalkozó Bak Borbála és Soós István cikkeinek ajánlásait vettük figyelembe és használtuk fel.¹⁷⁸

Győr Város
LEVÉLTÁRA

¹⁷⁰ További kutatásokat igényel annak megállapítása, miért történhetett ez meg.

¹⁷¹ Gundacker Graf von Althan (1665.05.15.–1747.12.28.) karrierjét a hadseregben kezdte. Végigharcolta a spanyol örökösödési (1701–1714) és az Oszmán Birodalom elleni (1716–1718) háborút. VI. Károly német-római császár és magyar király (1712–1740) 1718-ban kinevezte Udvari Építési igazgatóvá (*Hofbaudirektor*). Hivatali ideje alatt ő irányította a legnagyobb építkezéseket. Szervezte a győri erősség, a pesti invalidusház, az Udvari Könyvtár (*Hofbibliothek*) és a bécsi Karlskirche építését. *Villányi* 1882. 56.; https://www.gedaechtnisdeslandes.at/personen/action/show/controller/Person/?tx_gdl_gd-1%5Bperson%5d=970

¹⁷² Lásd *Glosszárium*.

¹⁷³ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁷⁴ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had mészárosainak céhprivilegiuma XV. 3. 3. kötet

¹⁷⁵ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri gombkötők céhprivilegiuma XV. 3. 4. kötet

¹⁷⁶ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri és komáromi had kötélverőinek céhprivilegiuma XV. 3. 7. kötet

¹⁷⁷ GyMJVL Gyűjteménye, Céhes iratok levéltári gyűjteménye, A győri had lakatos és puskaműves legényeinek és inasainak rendtartása XV. 3. 8. kötet

¹⁷⁸ *Soós* 2000. 81–90.; *Bak* 2000. 91–138.

Győr Város
LEVÉLTÁRA

A GYŐRI HAD MÉSZÁROSAINAK CÉHPRIVILÉGIUMA

Vermercklit die Ordnung und Satzung eines ehrsamten Handtwerchs der Fleischhacker diser khayserlichen Haupt Vessung Raab inn Khönigreich Hungern. Wie dieselb mit loblichen Gebrauch von alter Herkhommen mit ihrer Berechtigkheit und Freyheit bißhero vesstigelich gehandthabt und nun auff ein neues Confirmirt worden. In Masß und Gestalt wie volgt:

ERSTENS. Sollen sich alle die Maistern so dürchs Jar zu Raab Fleisch aufhackhen und verkhauffen wöllen am Charfreytag alhero verfüegen, auch nit weniger sollen die Stattmaistern kheiner außgenomben, zu bemelter Zeit, alhie ihr Fleisch aufhackhen und verkhauffen. Welcher aber zu gedachter Zeit mit Fleisch auffarbeiten nit erscheinen wurde, der solle das gannze Jar alhie, khein Fleisch auffzuhackhen oder zuverkhauffen befuegt sein.

ANDERN. Soll kheiner deß Handtwerchs gestollen Viech mit wissen khauffen. Welcher dises thuen wurd, dem soll solches zuuerkhauffen oder arbeiten nit gestattet werden. Auch soll khein Fleischhackher etwo ain oder mehr Ochßen zu Hauß oder in Hoff, sondern alda beÿ den Wasser auff der Schlagbrugkhen schlagen. Es sey dann das solches die grosse Noth erfordert. Auch soll kheines etwo unraines Viech, Ochßen, Khüe, Khelber, Schaff, Lember, Gayß, Khitzlein, Schwein oder an der Viech das nicht zimbllich zu essen ist. So wollen Wölff oder Füchs und dergleichen unzim[m]lich wede auffarbeiten noch verkhauffen. Da aber ainer oder mehr solches thuen wurden, der dieselben sollen von der löbl[ichen] Zech und Bruederschafft, und von dem Handtwerch außgeschlossen, unnd gantzlich hinweckh gethonn werden. Also das solchen dis Hanndtwerch in diser khayserlichen Hauptvesung zuarbeiten nimmer gestattet. Wie auch ferners einen ehr Junger zufördern, verboten sein solle.

DRITTENS. Soll khein Maister an einem Sontag, oder sonst hoch zeitlichen Fesst, als zwölff Potten und unnsere Frauen tägen, ainicherley Fleisch vor der Predigt und Vollendung derselben, es sey dann das solches die grosse Noth oder Abgang des Fleisch erfordert auffarbeiten.

VIERTENS. Alles Sambstag und Erichitag mögen die bey Fleischhacker herkommen und alhie an verordneten Orth ihr Fleisch auffhackhen vnd allweg vmb ain Pfening Ringer, als es die Stattmaistern an andern Tagen hingeben verkhauffen. Dergestalt das sye ihre Bennckh nicht ehender, als die Stattmaistern auffthuen. Als nemblichen am Sambstag von Michaelj bis auf Geörgj sollen hieig und Beyfleischhackher zugleich Nachmittag umb ain Uhr: alsdan v[o]n Georgi bis auf Michaelj umb zway Uhr ihre Bennckh auffmachen und bis auf die Nacht und nicht lennger. Am Erichitag aber durchhauß von Früe an bis auf Mittentag Taill außhacken. Welcher solches aber ubertreten würde, deme solt sein Fleisch genomben und ein Marckhstraffgeldt zuerlegen gestrafft werden. Und soll von bemelten weckhgenombnen Fleisch halber Thaill dem alhieigen Schuldtheißgericht zu Nottürfft des Spittalls. Wie auch halber Thaill der Straff am Geldt. Der ander halbe Thaill Fleisch vnd Geldtstraff aber gemainer Statt verfallen sein. So mögen auch Stattmaistern an bemelten zwayen Tagen under die Beyfleischhackher stehen und an bemelten Orth neben ihnen ihr Fleisch auffhacken in gleichen Werth, wie die Beyfleischhackher hingeben und verkhauffen. Am anderern Tagen aber sollen die Stattmaistern nidert dann in ihren Benncken auffhacken und verkhauffen. Es sollen auch alle ietzige und khonffrige Schnitzler auff den Marckht die bemelten zwenn Tag und Stündt, wie die Beyfleischhackher lauth dises Artickhls mit den Schnitzlen halten und gehorchen.

FUNFTENS. Die Maistern, so Vieh khauffen, solches inn Khönigreich Hungarn widerum zuuerkauffen oder auffzuarbeiten, sollen khein Dreyssigist Mauth noch Pedschafftgeldt zugeben schuldig sein. Welcher aber das khauff Viech inn Lanndt nit verkhauffen oder auffarbeiten, sondern solches aus dem Lanndt treiben will, der ist schuldig Dreyssigist vnd Pedschafftgeldt zugeben, doch solle er mauthfrey sein. Beynebends aber sollen alle Maistern unnsers Hanndtwerchs schuldig sein Jederzeit guettes failtes Viech alhie zuschlachten, und das Fleisch dauon nicht nach Gunst, sondern den Armen sowoll als den Reichen, den gemainen Khriegsleüthen sowoll als denn Beuelchshabern in gleichen werth außzuhackhen.

SECHSTENS. Wie wollen es lange Zeit inn Hungarn gewöhnlich gewest, das die Maistern die Haut in Benncken neben dem Fleisch haben müessen verkhauffen. Dieweillen aber großser Gestannckh und Unsauberckheit daraus eruolgt, so mag ein ieder Maister seine Haut in seinem Hauß verkhauffen und den hieigen Weißgärbern oder Ledern vor andern umb ein zimblliches Geldt vergönnen. Sie Beyfleischhackher aber sollen die Hautt mit herführen und neben dem Fleisch inn Benncken an bemelten zwayen Tagen hingeben.

ZUM SIEBENDEN. Ein jedlicher Maister so mit sonndern trefflichen geschäftten nit beladen soll selber zu seiner Bannckh, Sehen und Achtung geben, damit das Fleisch in rechten Waag und Gewicht verkhaufft und das Vollckh

A Magyar Királyságban a császár győri főerősségében [lévő] mészárosok tiszteletreméltó mesterségének rendtartása és rendszabálya; miként ezt a régi hagyomány dicséretes szokásával, igazságukkal és szabadságukkal eddig szilárdan használták, és most újra elismerik a következőképpen:

ELSŐ. Valamennyi mester, aki Győrben egész évben húst akar szétmérni és eladni, nagypénteken jelenjen meg itt. A városi mesterek is kivétel nélkül itt mérjék szét és adják el húsukat a közölt időpontban. Aki pedig az említett időpontban nem jelenne meg a húst feldolgozni, az egész évben ne legyen jogosult semmilyen húst sem szétmérni és eladni.

MÁSODIK. A céhtagok közül senki se vásároljon olyan marhát, amiről tudja, hogy lopott. Aki ilyet tenne, annak ne engedélyezzék azt feldolgozni vagy eladni. Semelyik mészáros se vágjon le egy vagy több ökröt otthon vagy a tanyáján, hanem [csakis] a víz melletti vágóhídon. Még ha a nagy szükség meg is követelné, [akkor] se dolgozzon fel és adjon el senki tisztátalan marhát, ökröt, tehenet, borjút, juhot, bárányt, anyakecskét, kecskegidát, disznót vagy a marhának olyan részét, amit nem lehet elfogyasztani. Emellett farkast vagy rókát, valamint hasonló, nem illő [állatot] se. Amennyiben egy vagy több [mester] ilyet tenne, őt vagy őket a dicsőséges céhből, illetve a mesterségből ki kell zárni és egészen el kell távolítani. Tehát ezt a mesterséget a császár főerősségében soha többé ne űzhesse. A továbbiakban pedig tiltsák meg neki, hogy inast kérjen.

HARMADIK. Semelyik mester se dolgozzon fel semmilyen húst se vásár- vagy egyéb ünnepnapon – mint a tizenkét apostol vagy a Miasszonyunk ünnepein – a prédikáció befejezése előtt, még ha ezt a nagy szükség vagy a hús romlása meg is követelné.

NEGYEDIK. Minden szombaton és kedden a környék mészárosai ide jöhetnek, és itt, egy meghatározott helyen húsukat szétmérhetik; ám mindenkor egy fillérrel olcsóbban, mint ahogyan az itteni mesterek más napokon a húst eladnák. Ezért mészárszéküket ne állítsák korábban, mint a városi mesterek. Az itteni és a környékbeli mészárosok egyszerre állítsák fel mészárszéküket Szent Mihály napjától Szent György napjáig szombaton délután egy órakor; aztán Szent György napjától Szent Mihály napjáig két órakor, [ahol] estig és nem tovább [árulhatnak]. Kedden pedig egészen kora reggeltől délig [mérhetik] a feldarabolt részeket. Aki ezeket a szabályokat áthágná, attól vegyék el a húst és a piaci büntetési pénz lefizetésével büntessék. Az említett elvett hús és a büntetési pénz fele részben az itteni soltész¹ bíróságára, az ispotály szükségletére háramoljon; a másik felét a húsnak és a büntetési pénznek pedig a város kapja meg. A városi mesterek is az említett két napon a környékbeli mészárosok közé állhatnak, és az említett helyen, mellettük a húsukat felvágathatják, és ugyanolyan áron, mint a környékbeli mészárosok, eladhatják. Más napokon pedig a városi mesterek sehol máshol, csak a saját mészárszékükben mérjék ki és adják el [a húst]. Valamennyi jelenlegi és jövőbeni húst szelő, miként a környékbeli mészárosok is, a piacon az említett két napon és órákban munkája végzése közben ehhez a cikkelyhez tartsa magát.

ÖTÖDIK. Azok a mesterek, akik marhát vásárolnak, amit a Magyar Királyságban újra eladnak vagy feldolgoznak, nem kötelesek sem harmincadvámot, sem pecsét pénzt² fizetni. Aki pedig a vásárolt marhát nem adja el vagy dolgozza fel az országban, hanem külföldre akarja hajtani, az fizessen harmincadot és pecsét pénzt, de [minden egyéb] vámtól mentes legyen. Emellett pedig mesterségünk valamennyi mestere köteles a jó eladnivaló marhát mindenkor itt levágni, és az ebből [származó] húst nem kedve szerint, hanem a szegényeknek ugyanúgy, mint a gazdagoknak, az egyszerű harcosoknak ugyanúgy, mint a tisztségviselőknek, ugyanolyan áron szétmérni.

HATODIK. Régóta az volt a szokás Magyarországon, hogy a mesterek a bőrt a mészárszékben a hús mellől adják el, miközben ettől nagy bűz és mocsok keletkezett. Ezért minden egyes mester a bőrt a házánál adja el, mindenekelőtt az itteni tímároknak vagy bőrösöknek, illendő áráért. A környékbeli mészárosok pedig a bőrt az említett két napon a hússal együtt a mészárszékben adják el.

HETEDIK. Minden mester – akit nem terhel külön ügy – maga ellenőrizze és felügyelje a mészárszékét, hogy a húst jó mérlegen és helyes súllyal adják el és a népet ne károsítsák meg. Ezen dicsőséges céh mestereit semmilyen gúny és szégyen ne károsíthassa. Aki pedig nem maga felügyelné a mészárszékét, azt a céhmester és más mesterek (a dolog súlyossága szerint) büntessék meg. Amikor pedig vadhúst – úgymint szarvast, őzet, vaddisznót és így tovább

nicht beschward werde. Auch dennen Maistern diser löblichen Zechk khein Spoth oder Schanndt mit Schaden eruolgen möchte. Welcher aber nicht selber zu seiner Bannckh seehen wurde, der solle von denn Zechmaistern und andern Maistern (nach gestallt der Sachen) gestrafft werden. Und wann man Wildpräth als Hierschens, Reechens Schweinnen etc. also auch Visch, als Hausen, Duckh, Schaiden, Höchten und Kharpffen oder dergleichen Auffhuschrotten herbringt, soll solches Wildpräth oder Visch Niemand anderer, als die hiewohnnenden Fleischhacker außschrottern.

ACHTENS. Wann ein Khnecht diseß Hanndtwerkß begriffen wierdet, der etwo bey einem Edlman oder sonst in einem Marckht oder Dorff Fleisch hacket, welcher sich nicht ehelichen Beheurath hette und Maister worden, der soll von einem ehrsamben Handwerch vnd Zech hinweckh gesproche[n] sein. Unnd wann ein Maister deme sein Haußfraw mit zeitlichen Todt abganngen, sich widerumb oder ein lediger Gesell diseß Hanndtwerchs sich beheurathen will, der mag eine Wittib oder Junckhfraw so ihme geföllig inner oder ausser der Zech nemen, doch das solche ehrlich und fromb erkennt und eines ehrsamben Wandls sey. Und wann etwo eines Maisters Sohn oder sonnst ein Fembder des Hanndtwerchs Maister will werden und sich mit andern Maistern nach Ordnung vnd Gerechtigkeiten des Hanndtwerchs in disem vor vnd nach begriffenen Articlñ frömbigelig und ehrlich nähren, der soll fromb ehrlich und einer güetten Geburth und Geschlecht sein, welchen die Maister vleissig nachfragen und er selber auch solches mit wahrhaftigen Geburtsbrieffen beybringen solle. Es soll auch solcher er sey aines Maisters Sohn oder nit den hieigen Maistern threwlich vnd auffrichtig gediendt haben und das Hanndtwerch mit seinem aigen Hannden woll und ferttig arbeiten khönnen. Demnach wann nun die Maistern solches alles an ihme befinden, sollen sye ihme zum Maister machen, und inn die Zech auffnemen. Er sey eines Maisters Sohn oder ein anderer solle er in die bemelte Zech ainn Gulden Goldt geben.

NEUNTENS. So ein Wittib nach ihreß Haußwierthß absterben sich widerumb zubehauraten, willens wer, die solle kheiner, er sey dann des Hanndwerchs souer sy dasselbig arbeiten will nemen. Wo sy aber ainem ausser des Handtwerchs nemen wurd, soll ihr das Hanndtwerch hinfueran zuarbeiten nit gestattet werden. Doch soll damit ihren Khindern so sy mit vorigen Haußwierth erobert, nichts benomben oder vergeben sein. Wann auch ein Khnecht, der nicht eines Maisters Sohn ist, Maister will werden und sich nach Ordnung und Recht einer löblichen Zech und Bruederschaft behauraten, der solle aber dem Hanndtwerch gemäß und genugsamb etwa eines Maisters Wittib, Tochter oder ein andere mit wissen der Maister nemen. Welcher darwider handeln wurdet, der soll von ainem löblichen Hanndtwerch nit angenomben, noch in die löbliche Bruederschaft eingelassen werden.

ZEHENDENS. Wann ein Wittib des Vermögens vnd Fuhernemenß wäre nach ihres Haußwierthts Todt ihr Bannckh zuerhalten deroselben solte, solches nicht verboten sein. Sondern die Maistern seind schuldig und verpflichtet, solcher die Bannckh zulassen und ihr darzue einem geschickhsamb und tauglichen Bannckh knecht zuerordnen nach ihren lesten bedunckhen. Der ihr alsdann die Bannckh threwlich vnd auffrichtig nach seinem vermügen versehen soll. Unnd wann ein Maister oder Maisterin so mit Todt abganngen nach ihnen Erben, Söhn oder Töchter lassen, so sollen die Söhn in kheinerley Weg das Hanndtwerch arbeiten und sich iheres Vattern Bannckh gebrauchen, es sey dann das sye zuuor das Hanndtwerch auffrichtig vnd woll gelehret, darnach sich erbarlich verheyrathen und Maister werden. Dergleichen auch die nachgelassnen Töchter sollen sich auch der Bannckh nicht gebrauchen. Es sey, das sye sich auch dergleichen, wie ietzt gemeldt erbarlich vnnd frömblich zu ainem des Hanndtwerchs verheyrathen.

ALFFTENS. Wann es sich begäbe, das ein Maister Viech auff Borg khauffet vnd hatte solches auff angesetzten Termin oder Tag nit zubezallen, so solle der Zechmeister auff des Verkhauffers anlangen, solchen Maister so einer Schulden unuermögens oder sonnst zubezallen wider Pennig erfordern, und sich der Schulden von ihme wollerindern. So nun er der Schulden bekhandlich und lenger Fristu[n]g zubezallen begehrt, so soll ihme der Zechmaister noch Acht Tag Fristung geben. Wouern aber der Verkhauffer die Fristung der Acht Tag nicht erwartten, sondern alsbald bezalt sein wolte, solte alßdann die Sachen an das Schuldtheiß gericht, souill die Regiments genossen anlangt, die burgerlichen Fleischhacker aber betreffend an ein ersamben Rats gelangen nach Gelegenheit der Sachen und besten Bedunckhen derselben zuhandeln.

ZWELFFTENS. Wann etwo zwenn oder mehr Maistern etlich Stückh Viech miteinander khaufften, und in der Thailung derselben sich nicht verainigen khönten, soll alsdann die Sachen an den Zechmaister und an die andern Maistern gelangen, die alsdan die Partheyen nach Billigkheit weittern zwytracht zuerhuetten verainigen sollen. Doch kheinen den Ayd aufflegen, souern aber auff der Maister guettliche Handlung sich die Partheyen nicht vergleichen khönten, soll alsdann gleicherweise die Sach an das Schuldtheiß gericht oder an einem Rath alhie gebracht werden, darinnen auch nach den besten bedunckhen solchen zwyspalt zuuegleichen.

DREYZEHENDENS. Die Beyfleischhacker sollen nicht drimmer noch Ortter, sondern ganze und halbe Rin-

– valamint halat – úgymint vizát, tokhalat, harcsát, csukát és pontyot – vagy hasonló vonagló [állatot] hoznak ide, akkor ezen vadhúst vagy halat senki más, csak az itteni mészáros darabolja fel.

NYOLCADIK. Amikor ezen céh egyik segédjét rajtakapják, hogy esetleg nemes embernél vagy egyéb piacos helyen vagy falun húst vág, és nem házas- vagy mesterember, azt a tiszteletreméltó céhből el kell távolítani. És amikor egy mester – akinek a feleségét a halál elragadta – újra [akar házasodni], vagy a céh nőtlen legénye házasodni akar, tetszése szerint elvehet özvegyet vagy hajadont a céhen kívülről vagy a céhből. De [választottja] legyen becsületes és jámbor, valamint tiszteletreméltó viselkedésű. És amikor egy mester fia vagy egy idegen a céh mestere kíván lenni, és más mesterekkel a mesterség rendszabálya és igazsága szerint a céhbe jámboran és becsületesen csatlakozni; az jámbor, becsületes és jó házból való legyen. A mesterek [ennek] szorgalmasan járjanak utána, a jelölt [pedig] valós nemzetséglevéllel igazolja. Ez a személy, legyen akár a mesternek a fia vagy más, az itteni mesterek számára hűségesen és becsületesen szolgáljon és a mesterséget saját kezével jól és hatékonyan űzze. Eszerint, amennyiben a mesterek mindezekről meggyőződtek, [akkor a jelöltet] tegyék mesterré és vegyék fel a céhbe. [A felvett személy] legyen akár mester fia vagy más, az említett céhbe egy arany forintot³ adjon.

KILENCEDIK. Amikor egy özvegy férje halálát követően újra frigyre szándékozna lépni, senki más nem veheti feleségül, mint a céh egy tagja, amennyiben tovább akarja űzni az ipart. Ha pedig nem a céhhez tartozó személy vezetné az oltárhoz, [akkor] ne engedélyezzék az özvegy számára a mesterség gyakorlását. Gyermeküket azonban, akik a meghalt férjtől származnak, semmitől meg ne fosszák, tőlük semmit el ne vegyenek. Ha egy segéd – aki nem az egyik mester fia – mester akar lenni, és a dicsőséges céh és testvériség rendszabálya és törvénye szerint házasodni akar, akkor az csak a mesterség [rendszabálya] szerint a mesterek tudtával veheti feleségül egy mester özvegyét, leányát vagy más valakit. Aki ezzel szemben cselekedne, azt sem a dicsőséges céh nem veheti fel, sem pedig a dicsőséges testvériség nem engedheti sorai közé.

TIZEDIK. Amennyiben a vagyonos és tehetős özvegy férje halálát követően a mészárszéket megtartaná, ne tiltsák meg neki, hanem a mesterek hagyják meg neki a mészárszéket, és ahhoz – megfontolásuk szerint – egy ügyes és alkalmas segédet rendeljenek, aki aztán az özvegy számára a mészárszéket hűségesen és becsületesen, képessége szerint vezesse. Ha egy meghalt mester vagy asszonya az utánuk maradt örökösöknek, fiaiknak és lányaiknak hagyta [a mészárszéket], fiaik a mesterséget semmi módon ne űzzék és atyjuk mészárszékét ne használják, mielőtt a mesterséget alaposan és jól ki nem tanulják, majd meg nem nőülnek és mesterré nem válnak. Hasonlóképpen az elárvult leányok sem használhatják a mészárszéket, [csak] akkor, ha a most közölt módon becsületesen és jámboran a céh egyik tagjával kötnek házasságot.

TIZENEGYEDIK. Ha megtörténne, hogy egy mester a kölcsönre vett marhát a kitűzött határidőre vagy napra nem tudja kifizetni, úgy a céhmester az eladó kérésére a mestertől – aki számára az adósság teljesítése vagy kifizetése lehetetlen – újra követelje [az összeget] az utolsó fillérig, és az adósságra emlékeztesse [őt]. Amennyiben [az adós] az adósságot elismeri és hosszabb fizetési határidőt kér, hogy ki tudja fizetni, úgy a céhmester a számára még nyolc nap haladékot adjon. Amennyiben pedig az előadó a nyolc napos határidőt nem akarná megvárni, hanem korábbi kifizetést akarna, akkor – amennyiben regiment-alattvalók⁴ [közötti] ügyről [van szó] – a soltész törvényszékére kerüljön. Abban az esetben pedig, ha városi mészárosokat érint, úgy a dicsőséges [városi] tanács elé kerüljön. Az ügyet a lehetőségeknek megfelelően és a legjobb megfontolás szerint tárgyalják.

TIZENKETTEDIK. Amikor két vagy több mester együtt vásárol néhány marhát, ám ezek elosztásánál nem tudnak megegyezni, akkor az ügy kerüljön a céhmester és a többi mester elé, akik, hogy a további civódást megakadályozzák, békítsék ki a feleket méltányosság szerint, de senki számára se rójanak ki esküt. Amennyiben pedig a mesterek jószándékú eljárására a felek nem egyeznének meg, úgy az ügy [az előző cikkelyhez] hasonlóképpen a soltész törvényszékére vagy az itteni tanács elé kerüljön, ahol ezt az összekülönbözést a legjobb tudásuk szerint simítsák el.

TIZENHARMADIK. A környékbeli mesterek ne szelt vagy vágott, hanem egész vagy fél bőrös marhát hozzanak a városba. Ha ebből valami megmaradna, nem tudnák ugyanazon a napon szétmérni, akkor azt ne tegyék el [a városban], hanem ismét vigyék ki.

TIZENNEGYEDIK. Amikor egy mester vagy segéd vásárlás céljából marhára alkudozik, és a céhnek egy vagy több mestere, illetve segédje az üzlet megkötése előtt rossz szándék nélkül oda jön, úgy szabad vásárolniuk az eladótól. De mindenkor szorgosan meg kell akadályozni, hogy bárki a másíknak a marha [árát] megdrágítsa. Ugyanis akit ilyenén rajtakapnak, azt meg kell büntetni.

der sambt den Hautten in die Statt herein fuheren, unnd ob ihnen daran, was uberlib und nicht denselben Tag verfleischhackhet khönte werden, sollen sye solches nicht einlegen, sondern widerumb hinauß vnd weckhfuheren.

VIERZECHENDENSS. Wann ein Maister oder Khnecht in einen Khauff stehet vill oder wenig Viech zuerhandeln, und ein oder mehr Maister oder Knecht des Hanndtwerchs vor Beschluß desselben Khauffs ohn Geührd darzue khomban, so mögen sye mit ihme khauffen. Aber doch soll in Allweg mit Vleiß verhüettet werden, das kheiner dem andern das Viech vertheuere, dann welcher in solchen ergriffen wurde, deme soll die Straff beuor stehen.

FÜNFZECHENDENSS. Wann Frawen oder Jungkhfrawen gehn Benckh khomben, sollen sich die Knecht züchtigelich gegen ihnen halten nicht unzüchtiger Wortt und Spiznämben sich gebrauchen, sonndern einem iedwedern gebüerliche vnd zimbliche Antworth geben. Welcher aber in solcher Unzücht, er sey Maister oder Khnecht, mit Wortten oder Werckhen und sonnderlichen mit Gottslestern vnd Scheltwortten ainer gegen dem Andern, oder sonst erfunden oder erindert wurdet, der soll nach Erkhanndnus eines ersamben Hanndtwerchs doch einen löblichen Gericht hierinn unuergriffen hartt gestrafft werden.

Dise hieuerbeschribne Articl Ordnung vnd Satzung hat der wollgeborne Herr Hannß Breuner, Edler Herr von Stätz, Freyherr zu Stibing, Fladnitz Rabenstein und S[ank]t Margarethen am Moß, Erb-Cam[me]rer in Össterreich der Röm[ischen] Khay[serlichen] May[es]t[ät] etc. Gehaimber und Hoffkriegsrath Cam[me]rer vnd Obrister diser Haubt Vessung Raab sambt all derselben incorporirten Gränzen etc. auff underthenig und gehorsambes anhalten bemeltes Hanndwerchs der Fleischhacker in wollgedachter Haubt Vessung Raab mit seiner aigen hier untergezogenen Handschrift und hieranhangenden Insigil bechreffigt vnd confirmirt. Actum Raab, den viervndzwainzigisten tag Decembris des Sechzehnhundert Achtvndzwainzigisten.

Hannß Breuner

TIZENÖTÖDIK. Amikor asszonyok és hajadonok mennek a mészárszékbe, akkor a segédek illendően viselkedjenek velük, illetlen szavakat és gúnyneveket ne használjanak, hanem mindegyiknek illedelmes és megfelelő választ adjanak. Akiról azonban kiderül, hogy illetlenséget követett el – akár szavakkal, akár tettekkel, akár istenkáromlással, akár rosszindulattal –, legyen az mester vagy segéd, egyik a másik ellen vagy más módon, azt – a dicsőséges bíróság jogait nem csorbítva – a tiszteletreméltó céh ítélete szerint példásan büntessék meg.

Ezeket a fent írt pontokat, rendeletet és statútumot a méltóságos Hans Breuner, Stätz ura, Stibing, Fladnitz Rabenstein és Sankt Margarethen am Moss bárója, a német-római császár őfelsége ausztriai örökös kamarása, a Titkos és az Udvari Haditanács tagja, illetve a győri főerősség és a hozzá tartozó végvidék Obristja⁵ (és így tovább) az említett győri főerősségben lévő mészáros céh engedelmes és alázatos kérésére saját kézjeggyemmel és függőpecsétemmel megerősíttem és igazoltam. Kelt Győrben, 1628 decemberének 24. napján.

Hans Preuner

VÉGJEGYZETEK

¹ Lásd *Glosszárium*.

² Lásd *Glosszárium*.

³ Lásd *Glosszárium*.

⁴ Lásd *Glosszárium*.

⁵ Lásd *Glosszárium*.

A GYŐRI GOMBKÖTŐK CÉHPRIVILÉGIUMA

Mj, Gyeőri Nemes Captalan Adiük tudtara ez levelünk által mindeneknek, az kiknek illik, hogy az böczüendő és tisztelendő Szőni Peter Che Mester lévén. Tallj Mattyas, Huszar Tamas, Bernard Istvan, Szenczi Gergely, Pörtitej János, Bottyani Janos, Lindvaj Lukacz, Makay Janos, Czeszney Janos, Garay Geörgy, Horvath Peter, Kis Komaromy Mathe és Hegyes Mathe, Tapolczany Mihaly gombkötő Mesteremberek ebben az my Varosunkban, Györben lakozók személyek szerint előnkben jöven az magok és az töb Gombkötő itben és itt az Varas kívül lakozó Mesteremberek[ne]k nevekben és képekben mutatának nekünk nemely levelet, az böczületes Che Mesterét és az töb böczületes, ugyan azon Ersek Urunk eő Nag[yság]a Varosaban, Uy Varban lakozó gombkötő Mester embereket, hartyara irattattotat és le függő pöczéttel megh erősítettet, melly magaban foghlalta rendit az böczületes Szombaty Byronak és tanaczok[na]k levelének, és az gomb köttő Mesterségnek az mayd megh magyarazando rend szerint valo törvényét. Kérvén minket illendő könyörgések által, hogy my azon levelet és rend tartasokat, az megh mondot levelekben foghlaltattokat, közinkben által hozny és megh erősiteny; és mind hogy ugyan azon levélnek némely ajtatosagra és I[ste]ni felelemre s közönseges jora és magoknak böczületyére izgato és föl indito Articulusok latatnak tapasztaltatnj, azon aytatos igaz Articulusokkal megh bévéteny, és azoknak megh erősítésere minden időre valo szabadsagos levelünket az megh nevezet Gomb köttő mostanj és jövendőbeli Mester emberek[ne]k az mi itt valo hatalmunkbul méltoztatnank ki adnj. Az mely levélnek rendi im illyen:

My, Gyarmathi Gömb Köttő Balynt Che Mester és mindgyajan az Fölséges Czaszar Urunk[na]k Varosaban, Uy Varaban lakozó Gömb Köttő Mester emberek. Adgyük tudtara mindenek[ne]k, az kik[ne]k illik ez levelünk által, hogy az böczületes Tallay Gömb Köttő Matthias, Huszar Tamas, Bernhard gombkötő Istvan, Szöny Gomb Köttő Péter, Szenczi gombkötő Gergely, Pörbetőj Gomb Köttő Janos, Bottyani gomb Köttő Janos, Gombkötő Lukacz, Makay gömb Köttő Janos, Czetneky Gombkötő Janos, Gomb Köttő Geörgy, Horvath Gomb Köttő Georgy, Gomb Köttő Mathe és meghis Gomb Köttő Mathe, Györben lakozó Mester emberek személyek szerint előnkben jöven kértének benünket illendő könyörgés által, hogy az mi megh nevezet Chehunk[ne]k levelét és az mi tarsosagunk[na]k erőségét, az mellyet my az Nemes Szombath Varosaba[n] lakozó gomb Köttő Mesterektül nem régen nagy szorgalmatossagal vettünk, hogy ő nekikis levelünk[ne]k által viteliben Ky adna[n]k, hogy ökis annak rendihez magokat alkalmaztatvan az ő Mesterségeket üzhetnék. Az melly mi levelünk[ne]k rendi imillje[n]:

My, Lasy gomb Köttő Janos Che Mester és az töb öreg h gombkötő Szombath varosaban lakozó Mesterek. Adgyük tudtara mindenek[ne]k, az kik[ne]k illik ez levelünk által, hogy az böczületes és tisztelendő Körösy gomb Köttő Istvany, Gyarmathy gomb Köttő Ballint, Lyptai gomb Köttő Jeremias, Szombathy gomb Köttő Janos és Bandi gombkötő Georgy Személyek szerint előnkben jöven, ugy mint Uy Vari Mesteremberek, kérték¹ benünket, hogy az my Chehunk erőségenek levelét s tarsosagunk[na]k rendit nekikis ki adnánk és vélek közlenink, hogy ökis annak rendihez szabvan magokat, mesterségeket nagyob alkalmazatosagal erősittenék megh, az mely mi levelünk[ne]k szabadsaga im illyen rendben vagon:

Mj, Cherödy Martony Biro, Hamar Daniel Capitany, Hrachoviczky Geörgy, Khebl Tamas, Santa Geörgy, May Georgy, Gombkötő Martony, Tanczentaller Mattyas, Asztalos Andras, Marothy Istvany, Vinder Gaspar, Nagy Istvany, Sleger Mattyas, Szijarto Mihaly, Szombatnak esküt polgari, tudtara adgyük ez levelünkel, jelentvén mindenek[ne]k, az kik[ne]k illik. Hogy az böczületes és tisztelendő Fejérvári Janos, gomb Köttő Vincze Ché mester, Gomb köttő Peter, Gomb köttő Geörgy, Gomb köttő Martony, Kassay gomb Köttő Imre, Mliczkő gombkötő Mattyas és Kassay gombkötő Mihaly, velünk egyenlő varasbeli személyek és gomb Köttő Mester emberek előnkben jöven személyek szerint attak elonkben az majd megh magyarazando szokasokat, törvényeket, atyafiusagokat és az gömbkötő Chéhnek magaban foghlalt articulusit. Kérvén benünket szokas keppen, hogy azokat jovallany, megh erősiteny és szokasunk szerint valo levelünknek formajaban rendelj, és ő nekikis szabadsagokra ky nyilatkozatnj meltoztatnank. Hogy tudni illik minden Gömb köttők, akik ebben az Varosban vadnak vagy jövendőben leendők, azokat megh tartsak és magokat az Mesterségben és Chehekben azon Articulusok szerint igazgathassak. Az melyek[ne]k my igaz és helyes kéréseken föl buzdulvan, mint hogy mindenkoron azt kivantunk, hogy minden rendbély Mesterek magok között jo és helyes rend tartast tarczának és azokhoz tiszteségesen magok előmenetelyére szabjak magokat. Azért Kérések[ne]k engedvén, ezek[ne]k az böczületes Mestereknek minden Köbnjébségekre, mihez szabjak magokat, im illyen rendben tetzik nekünk elejkbé adnunk. ELŐSZOR. Hogy az Gomb köttő Mester emberek minden esztendőben magok közöttül egy alkalmazatos Cheh Mestert valla-

Mi, [a] győri nemes káptalan adjuk tudtára e levelünk által mindenkinek, akiknek illik, hogy a becsülendő és tisztelendő Szőnyi Péter¹⁸ céhmester lévén. Tallý Mátyás,¹⁹ Huszár Tamás, Bernard István, Szenczi Gergely, Pörtitei János, Bottyani János, Lindvai Lukács,²⁰ Makay János,²¹ Cseszney János,²² Garay György, Horváth Péter,²³ Kis Komáromi Máté és Hegyes Máté,²⁴ Tapolczany Mihály gombkötő mesteremberek ebben a mi városunkban, Győrben lakozók személyük szerint elénk jövén a maguk és a többi gombkötő itt bent és itt a városon kívül lakozó mesterembereknek nevében és képében mutatnak nekünk némely levelet, a becsületes céhmesterét és a többi becsületes, ugyanazon érsek urunk őnagysága városában, Újvárbán lakozó gombkötő mesteremberekét, hártýára íratottat és lefüggő pecséttel megerősítettet, mely magában foglalta rendjét a becsületes szombati bíró és tanács[so]k levelének, és a gombkötő mesterségnek a majd megmagyarázandó rend szerint való törvényét. Kérvén minket illendő könyörgések által, hogy mi azon levelet és rendtartásokat, a megmondott levelekben foglaltakat, közénkbe által hozni és megerősíteni; és minthogy ugyanazon levélnek némely ájtatosságra és isteni félelemre s közönséges jóra és maguknak becsületére izgató és felindító articulások láttatnak tapasztaltatni, azon ájtatos igaz articulussal megbővíteni, és azoknak megerősítésére minden időre való szabadságos levelünket a megnevezett gombkötő mostani és jövendőbeli mesterembereknek a mi itt való hatalmunkból méltóztatnánk kiadni. Amely levélnek rendje ím ilyen:

Mi, Gyarmati Gombkötő Bálint céhmester és mindnyájan a felséges császár urunknak városában, Újvárbán lakozó gombkötő mesteremberek adjuk tudtára mindenkinek, akiknek illik e levelünk által, hogy a becsületes Tallay Gombkötő Mátyás, Huszár Tamás, Bernhard Gombkötő István, Szőnyi Gombkötő Péter, Szenczi Gombkötő Gergely, Pörbetői Gombkötő János, Bottyani Gombkötő János, Gombkötő Lukács, Makay Gombkötő János, Csetneky Gombkötő János, Gombkötő György, Horváth Gombkötő György, Gombkötő Máté és mégis Gombkötő Máté, Győrben lakozó mesteremberek személyük szerint elénkbe jövén kértek bennünket illendő könyörgés által, hogy a mi megnevezett céhünknek levelét és a mi társaságunk[na]k erősségét, amelyet mi a nemes Szombat városában lakozó gombkötő mesterektől nem régen nagy szorgalmatossággal vettünk, hogy önekik is levelünknek általvételésben kiadnánk, hogy ők is annak rendjéhez magukat alkalmaztatván az ő mesterségüket űzhetnék. Amely mi levelünknek rendje ím ilyen:

Mi, Lasy Gombkötő János céhmester és a többi öreg gombkötő Szombat városában lakozó mesterek adjuk tudtára mindenkinek, akiknek illik e levelünk által, hogy a becsületes és tisztelendő Körösy Gombkötő István, Gyarmathy Gombkötő Bálint, Lyptai Gombkötő Jeremiás, Szombati Gombkötő János és Bandi Gombkötő György személyük szerint elénkbe jövén, úgymint újvári mesteremberek, kértek bennünket, hogy a mi céhünk erősségének levelét s társaságunknak rendjét nekik is kiadnánk és velük közölnénk, hogy ők is annak rendjéhez szabván magukat, mesterségüket nagyobb alkalmatossággal erősítsék meg, amely mi levelünknek szabadsága ím ilyen rendben vagon:

Mi, Cherödy Márton bíró, Hamar Dániel kapitány, Hrachoviczky György, Khebl Tamás, Sánta György, May György, Gombkötő Márton, Tanczentaler Mátyás, Asztalos András, Marothy István, Vinder Gáspár, Nagy István, Sleger Mátyás, Szíjártó Mihály, Szombatnak esküdt polgárai, tudtára adjuk e levelünkkel, jelentvén mindenkinek, akiknek illik; hogy a becsületes és tisztelendő Fejérvári János, Gombkötő Vince céhmester, Gombkötő Péter, Gombkötő György, Gombkötő Márton, Kassai Gombkötő Imre, Mliczkö Gombkötő Mátyás és Kassai Gombkötő Mihály, velünk egyenlő városbeli személyek és gombkötő mesteremberek elénkbe jövén személyük szerint adtak elénkbe a majd megmagyarázandó szokásokat, törvényeket, atyafiúságokat és a gombkötő céhnek magában foglalt articulussait. Kérvén bennünket szokásképpen, hogy azokat javallani, megerősíteni és szokásunk szerint való levelünknek formájában rendelni, és önekik szabadságukra kinyilatkoztatni méltóztatnánk. Hogy tudniillik minden gombkötők, akik ebben a városban vannak vagy [a] jövendőben lesznek, azokat megtartsák és magukat a mesterségben és [a] céhekben azon articulások szerint igazgathassák. Amelyeknek mi igaz és helyes kérésükön felbuzdulván, minthogy mindenkor azt kívántuk, hogy minden rendbeli mesterek maguk között jó és helyes rendtartást tartsanak és azokhoz tisztességesen [a] maguk előmenetelére szabják magukat. Azért kérésüknek engedvén, ezeknek a becsületes mestereknek minden könnyebbségükre, mihez szabják magukat, ím ilyen rendben tetszik nekünk elejükbe adnunk. ELŐSZÖR. Hogy a gombkötő mesteremberek minden esztendőben maguk közül egy alkalmatos céh-

szanak közönséges sorsal és egyenlő akarattal, az mely az ő Che leveleket és ladajokat tarcza és gondgyat viselye. Az valasztasnak pedighlen alkalmas ideje lészen Ur napia előtt való Vasarnap, az mely egyenlő akarattal választatot Ché Mesternek tisztí. Először, hogy az Mestereknek munkajara és mivekre vigyazzon, és minden holnapban az Mestereket maga hazához hirdettesse és mind az réghé Chéhek szokassa tarttja és kivanja. És ha² valaki hazanal nem talattatik, midőn az Ché tablajával hirdettetik, és ha haza népe által az be hirdetésre megh tanéttatik, s méghis el mulattya az Ché Mesterhez való menetelt, s magát bizonyos okkal menteny nem tudgja, szabad légyen az Che Mesternek zalagjat ket iffiu Mester által az ilyen engedetlen[n]ek el vitetnj és mind addig nala tartanj, vallameddigh ket funt vioszzat az Chéhek közzönséges szükségére birsagul nem ad. Ha valaki pedigh szive megh keményedesébül és vakmerőségébül nem akar be mennj, az ilyen ket forental az Che ladaba[n] birsagoltassék megh. Masodsor. Hogy ugjan azon Che Mester minden holnapban vagy minden hétben az Mestereknek mehelyeket³ megh lassa, és ha valamelyéknek mehelyében illetlen és szokas kívül való munkat tapasztal, az olyan Mester ember az közönséges Che Mesterek által bünhödgyék, de ugy essék ez az büntetés, hogy effélében maga az Che Mester ne tapasztaltassék, hogy tüle gonosz példat ne vegjenek. Harmadsor. Ha az gombköttő Mesterek közzül valaki az Ché ellen tamad és engedetlen lészen, vagy vallamelljet az Mesterek közzül megh bant tisztességében vagy ollyant szolland, az mellyet megh nem probalhat, az ollyan hat forental birsagoltassék. Ha pedigh végigh keménységébe[n] megh maradand és nem enged (de mind az által az birsagh gyölölségébül ne légyen) ez ilyen méltan valameddigh engedelmes nem leend, az Chébül ki rekesztessék. Negyedsor. Az Ché Mesternek böczületj légyen az Mesterek előtt, Adossagot pedigh tizenket forintigh, hogy az Biro és Tanacz minden Kisded dolgokért ne bus-sétassék, szabad legyen megh büntetnj. Ha pedigh valakinek az Ché Mester itéleti nehéznék tetzenék, szabad legje[n] az ilyen neheztellő embernek, ha akarattya tartya, az Tanacz elejben terjesztenj dolgat, az mellyet tartozzék az Che Mester megh engednj. Ötödsor. Ha valamely külső és idegen Mester az Varasban jövend és allatomban valamely hazban az Che tudta nélkül munkalkoszek, az Che Mester ezt megh⁴ tudvan tartozzék az Bironak először tudtara adnj, és szabadsagot vévén tüle minden Mesterségéhez tartozzo szerszamat el vennj. Melly el vitetet Marhanak fele az Tanaczé légyen, fele pedigh az Ché ladaban helyhesztessék az Ché szükségére. Kivalasztvan szollunk az fő Urak[na]k Udvariba[n] Munkalkodo Mestereket, az melyek csak az Udvar népének munkalkosznak. Ha valaki mind azon által ezektül mivet vennj tapasztaltatik az külső rendbül az Biro tudtaval, az ilyen Vasarlottul az munka az Che Mester által el vitetesék. Ismét ha valamely külső Mester ember az ő munkajat ebben az varasban az közönséges Vasarok⁵ kívül el adasnak okaért be hozza, az a mév mindenestül az Biro hatalma által tüle el vettessék, és felét az Tanacz vegye el, fele pedigh az Che ladaban helyhesztessék. MASADIK ARTICULUS. Hogy ha valaki az gomb köttő Mesterek közzül az ő Tanéttanyval megh akar szegödnj, három vagy négy, ezzen tudomanyinak Mesterej előtt alkudgyék. És az ilyen Tanéttanyj, ha örögh leend három esztendőre, ha kisseb az alkuasban lévő Mestereknek itéleti szerint, ötöd fél esztendeigh szolgálny és az mesterséget tanulnj köllössék. Az melynek az Mester azon idő allat itelt és ruhazzatot illendöt adgyon, és esztendej ki tellésy utan böczületes ruhat, avagy az ruhaért ket forintot adgyon néki. De viszontagh az Tanéttany az ő be szegödésének ideje utan föl szabadulasaban fél esztendeigh tartozzék az Ural maradj, az mely Ura tartozzék hasonlatos keppen az fél esztendő allat felét szolgálattyanak megh adnj. Az mely fél esztendő ki telése utan szabad az legénynek az Urat el hadnj, de mind azon által, ha jo akarattya megh maradand és nala munkalodik, vagy mashoz áal azt el hagyvan, hasonlatos keppen mint az töb ki tanult Mester legényeknek, hét szerint való füzetésnek kellessék megh jarnj. Fuzettesek pedigh az legényeknek im ilyen légyen. Az munkaban gyors és tudos szolgálanak, az mely magatul minden munkat el tud végezni, minden héten harmintz ött Magyar pénz füzetessék, az alab valonak pedigh, és magatul minden munkat véghez vinny nem tudonak husszon ött pénz addassék egy hétre. Ha valamely mester legény pedigh az munkaban olly alkalmas, hogy az Chébéli Mesterek közzé kivankozzék és igyekezzék allany, minek előtte Chéhbéli Mesternek yelentessék lennj, az Varras Tagiai közzé szallattatnj és Bironak s Tanacznak, az mint az Töb Varas béliekis czelekesznek, engedelmeséget fogadnj tartozik. És vektére föl szabadulasarul való levelet s ezen kívül arrullis, minémü Mesternél tanult, hogy az apro esztendöket hiven be töltötte és az Mesterséget alkalmattossan megh tanulta, levél által vagy élő bizonyosagh által megh bizonyítsa. Nemzetségéről pedigh, mint hogy az réghiektül reank aradot szokas azt kivanja, külömben muttasson az Chehek levelet és Veghtére az Ché ladajaban adgyon kett forintot, az Köszöntő pohart és Mesterasztaltis halogattas nélkül megh adgya. Hasomlatos Keppen, ha valamely külső Mester ember Mesterségének gyakorlasanak okaért ebben az Varosban jövend, először az Bironat és Tanacztul az Varasbeliek közzé keredzék és adgya magat, és midőn be fogadtatot, Nemzetség és Mester levelét az Ché előtt tartozzék megh mutatnj és az Che ladajaban ket forintot be adnj, mind az köszöntő poharral együt. Ha pedigh nemely közzülek az szokot ebédet és köszöntő pohart pénzü akarja megh füzetnj, szabad, de az köszöntő poharért

mestert válasszanak közönséges sorssal és egyenlő akarattal, amely az ő céhlevelüket és ládájukat tartsa és gondját viselje. A választásnak pedig alkalmas ideje lesz [az] Úrnapja előtt való vasárnap,²⁵ amely [az] egyenlő akarattal választott céhmesternek tiszte. Először, hogy a mestereknek munkájára és művükre vigyázzon, és minden hónapban a mestereket [a] maga házához hirdettesse és mint a régi céhek szokása tartja és kívánja. És ha valaki [a] házában nem találta, midőn a céh táblájával hirdettetik, és ha [a] háza népe által a behirdetésre megtanítatik, s mégis elmulasztja a céhmesterhez való menetelt, s magát bizonyos okkal menteni nem tudja, szabad legyen a céhmesternek szalagját két ifjú mester által az ilyen engedetlennek elvitetni és mindaddig nála tartani, ameddig két font²⁶ viaszt a céhnek közönséges szükségére bírságul nem ad. Ha valaki pedig szíve megkeményedéséből és vakmerőségéből nem akar bemenni, az ilyen két forinttal²⁷ a céhládába bírságotassék meg. Másodsor. Hogy ugyanazon céhmester minden hónapban vagy minden héten a mestereknek műhelyeit meglássa, és ha valamelyiknek műhelyében illetlen és szokáson kívül való munkát tapasztal, az olyan mesterember a közönséges céhmesterek által bűnhődjék, de úgy essék ez a büntetés, hogy effélében maga a céhmester ne tapasztaltassék, hogy tőle gonosz példát ne vegyenek. Harmadsor. Ha a gombkötő mesterek közül valaki a céh ellen támad és engedetlen lesz, vagy valamelyet a mesterek közül megbánt tisztességében vagy olyat szólna, amelyet meg nem próbálhat, az olyan hat forinttal bírságotassék. Ha pedig végig keménységében megmaradna és nem enged (de mindazáltal a bírság gyűlölségéből ne legyen) az ilyen méltán ameddig engedelmes nem lesz, a céhből kirekesztessék. Negyedsor. A céhmesternek becsülete legyen a mesterek előtt, adósságot pedig tizenkét forintig – hogy a bíró és [a] tanács minden kisdéd dolgokért ne búsítsák – szabad legyen megbüntetni. Ha pedig valakinek a céhmester ítélete nehéznek tetszene, szabad legyen az ilyen neheztelő embernek, ha akarata tartja, a tanács elébe terjeszteni dolgát, amelyet tartozék a céhmester megengedni. Ötödsor. Ha valamely külső és idegen mester a városba jön és alattomban valamely házban a céh tudta nélkül munkálkodnék, a céhmester ezt megtudván tartozék a bírónak először tudtára adni, és szabadságot véve tőle minden mesterségéhez tartozó szerszámát elvenni. Mely elvétetett marhának fele a tanácsé legyen, fele pedig a céhládába helyeztessék a céh szükségére. Kiválasztván szólunk a főuraknak udvaraiban munkálkodó mesterekről, amelyek csak az udvar népének munkálkodnak. Ha valaki mindazonáltal ezektől művet venni tapasztaltatik a külső rendből a bíró tudtával, az ilyen vásárlótól a munka a céhmester által elvetettessék. Ismét ha valamely külső mesterember az ő munkáját ebben a városban a közönséges vásárokon kívül eladásnak okáért behozza, az a mű mindenestül a bíró hatalma által tőle elvetessék, és felét a tanács vegye el, fele pedig a céhládába helyeztessék. MÁSODIK ARTICULUS. Hogyha valaki a gombkötő mesterek közül az ő tanítványával meg akar szegődni, három vagy négy, ezen tudományok mesterei előtt alkudjék. És az ilyen tanítvány, ha öreg leend három esztendőre, ha kisebb az alkuvásban lévő mestereknek ítélete szerint, ötödfél²⁸ esztendeig szolgálni és a mesterséget tanulni kellessék. Amelynek a mester azon idő alatt ételt és ruházatot illendőt adjon, és esztendői kitelése után becsületes ruhát, avagy a ruháért két forintot adjon neki. De viszont a tanítvány az ő beszegődésének ideje után felszabadulásában fél esztendőig tartozék az uránál maradni, amely ura tartozék hasonlóképpen a fél esztendő alatt felét szolgálatjának megadni. Amely fél esztendő kitelése után szabad a legénynek az urát elhagyni, de mindazonáltal, ha jó akaratából megmarad és nála munkálkodik, vagy máshoz áll azt elhagyván, hasonlóképpen mint a többi kitanult mesterlegényeknek, hét szerint való fizetésnek kellessék még járni. Fizetésük pedig a legényeknek ím ilyen legyen. A munkában gyors és tudós szolgának, amely magától minden munkát el tud végezni, minden héten harmincöt magyar pénz²⁹ fizettessék, az alábbvalónak pedig, és magától minden munkát véghez vinni nem tudónak huszonöt pénz adassék egy hétre. Ha valamely mesterlegény pedig a munkában oly alkalmas, hogy a céhbéli mesterek közé kívánkozik és igyekezik állni, minek előtte céhbéli mesternek jelentessék lenni, a város tagjai közé számláltatni és [a] bírónak s [a] tanácsnak, amint a többi városbeliek is cselekednek, engedelmisséget fogadni tartozik. És végtére felszabadulásáról való levelet s ezenkívül arról is, minémű mesternél tanult, hogy az apró esztendőket híven betöltötte és a mesterséget alkalmasan megtanulta, levél által vagy élő bizonyosság által megbizonyítsa. Nemzetségéről pedig, minthogy a régiektől ránc áradt szokás azt kívánja, különben mutasson a céhnek levelet és végtére a céh ládájába adjon két forintot, a köszöntőpohárt és [a] mesterasztalt is halogatóssék megadja. Hasonlóképpen, ha valamely külső mesterember mesterségének gyakorlása okáért ebbe a városba jön, először a bírótól és [a] tanácstól a városbeliek közé kéresse és adja magát, és midőn befogadtatott, nemzetség- és mesterlevelét a céh előtt tartozék megmutatni és a céh ládájába két forintot beadni, mind a köszöntőpoharával együtt. Ha pedig némely közülük a szokott ebédet és köszöntőpoharat pénzzel akarja megfizetni, szabad, de a köszöntőpohárért hat forintot, az ebédért

hat forintot, az ebédért pedig huszat tartozzék az Ché ladajában adnj. Tartozzék pedig minden egy esztendő alatt ezeket véghez vinnj, és ha nőtelen iffiu vetetetik be az Chében, tartozzék egy esztendő alatt feleséget vennj maganak, ha pedig az Chehtül idegen és külső s az gombköttőséget tanulo bizonyosagh levelért valamely Chéhbéli Mesternél akarna szolgálni, egy esztendeigh megh engedessék néki az szolgálat, de az esztendeje ki telvén tartozzék az ilyen szolga hat foréntot letennj, az mely hat forintnak harma jusson az Chéh ladaba[n] s harma az Uranak. HARMADIK ARTICULUS. Senkinek szabad ne legyen valakinek szolgáját vallamj ky gondolt hir alatt magához hitetnj, az melyben ha valakj helyes bizonyosagok által léledzeny megh tapasztaltatik, ez ilyen ket forintal minden irgalom nélkül, melly az Ché ladában titesék, birsagoltassék megh, és az szolga az előbeny mesteréhez vissza küldessék. NEGYEDIK ARTICUL[US]. Ha valamely Mester legyen az Varosban jövend, és itt akar munkalodnj valamelyknél az Mesterek között, masut ne szallyon, hanem az Attya Mesternél, az ki minden mesterfiakat szallasara be fogadnj és nékiek eledelt adnj, s Mestert avagy gazdat, mindenkor az öreg Mestereken el kezdvén, nékiek szerezny tartozzék. ÖTÖDIK ARTICULUS. Ha valamely iffiu hozzánk jövend, és az ő Mesterétül arrul, hogy igazán az apro esztendőket ki töltette, és hogy Chéhes helyen tanult az Mesterséget, levelet nem mutathat vagy megh nem bizonythat, attul fogva ez ilyen valamelyeknél az mesterek között levélért Tanétvány helyet egy esztendeigh szolgálalon, s esztendeje ki telvén és levele lévén, meltan mind az Varosnak s mind az Chéhek tagia lehet. Es hogy minden senkitül ki valva, minek előtte az mesterek között számlaltassék, mesterségét tartozzék megh mutatnj, és egy ruhara valo rosas széves gombokat, mas ruhara völgyes gombokat és harmadikra som gombokat az Ché mester hazanal czinalny. HATODIK ARTICULUS. Hogy egy Chéhbéli Mesternekis ne legyen szabad egy tanult legén[n]el és ket inással többet tartany, hanem ha valamelyik inasnak esztendeenek hatara el közelgetne, ilyenkor mas Tanétvanjt maganak keresnj, és ezzel az megh mondatot rend szerint az Mesterek előtt megh szegödj szabad legyen. Mind azon által, ha Mester legényekkel ugy bővelkedniek az Mesterek, hogy mindenek az előbenj legényhez masis jutna,⁶ szabad legyen ket ilyen szolga tartany, de ugy, hogy karara ne legyen egyik mester szolgálal bővelkedesse az másiknak. Az mely szolgak Sz[ent] Mihaly napiatul fogva Husvétigh gyertyanal regvel négy orakor föl kelvén, estve kilencz oraigh ülvén munkalkodnj tartozzanak. Az gazda pedig az ő szolgainak azon estve, middön az gyertyanal valo munkat el kezdik, egy ludat és egy pint bort tartozzék adnj. Viszontagh az szolgális az ő Urának, midön az gyertyanal valo myvnek vége szakad, egy Tal étkekel és egy pint borral tartozik. HET[EDIK] AR[TICULUS] ÉS UTOLSO. Hogy midön közzüllök valamelyik nehéz betegségben esék, az Che Mester tartozzék ket Mestert rendelnj az éjeli vigyazasra az beteghez, és hogy ha valaki az Mesterek között ebben engedetlen lenne, buntetessék megh az Che Mester által ket funt viaszigh. Az szökölködő betegh Mester ember pedig, ha megh szükül, az Ché ladabul néki pinz addassék, és ha ebbül az mulando vilagbul ki szollitatik, tisztességessen tartozik az Ché el temetnj. És ha hazastarsa marad Eözvegjen tüle, szabad legjen neki mind addigh, valameddigh az megh holt Uranak nevét viseli, az mesterséget üzni és Mester legént tartany s.⁷

My annak okaért az megh nevezet Gombköttő Mestereknek keresenek engettünk, akarvan, hogy minden dolgokban ő közzötök helyes rend tartasok tamadgyanak és böczületes szokasok epülvén el ne veszzenek; hanem inkább mindenekül megh tartassanak mind legények⁸ s mind Mesterek által az megh mondot Articulusok és azok, vallamelyek azokban foghlaltatnak. Mÿs azokat minden rész és végezes szerint javallanj és megh erősiteny, megh engednj, és ez jelen valo, ő szabadsagokat magaban foghlalo levelünkben be jedzeny, és az megh nevezet Mestereknek szabadsagok megh erősítésere s bizonyosagara egyenlő akaratbul ki adnj elvégeztünk. Intvén fejenkint minden mestereket és Legényeket, az Mostaniakal az jovendőbélieliekis, hogy az ki adattot vegezéseket és Articulusokat minden punctumokban és rendekben megh tarczak, és az ő szolgáljokatis arra megh tanétvan vélek be töltessék, és azoknak rendi szerint szabjak életjeket. Az melyeknek nagyobb hitelire és erőségére ez jelen valo pöczétes levelünket ezen Mestereknek ki adnj magunkba[n] el végeztük. Költ Szombath Varasaban, az Nemes Goda Christoph Szent Székj és Varas Notariusanak keze irasa által. Pünkösd havanak 8. napian, 1599. esztendőben.

My anak okáért illy alkalmas kerést megh halgatvan, semit az levélhez nem tévén vagy belöle ki nem vévén, az közönséges igazsagh szerint ez levelet ki adtuk az Ché peczéli alatt Szombathban 1628. esztendőben. Poliani Janos, Szombathnak Vice Notariususa.

Annak okaért mÿs, az megh nevezet Mester emberek[ne]k nem csak megh halvan könyörgéseket, hanem annak elegetis tévén engedték, hogy tudni illik ő közzötökis az az diczéretes szokot rendtartasa az Chehek megh tartassék és örizzessék, ez levelünket ezeknek erőségére ugyanezen Gombköttő Mesterek[ne]k ki adtuk pöczétünk erősege alatt. Költ Uy Varban, Augusti 27. 1629. Dallos Mihaly, az Vitézlo rendnek esküt Notariususa.

Azért mÿs, Györé Captalan az igaz és helyes magok és mas gomb köttő Mesterek nevével elötünk valo kéresek[ne]k

pedig húszat tartozzék a céh ládájába adni. Tartozzék pedig minden[ki] egy esztendő alatt ezeket véghez vinni, és ha nőtlen ifjú vétetik be a céhbe, tartozzék egy esztendő alatt feleséget venni magának, ha pedig a céhtől idegen és külső s a gombkötőseget tanuló bizonyáglevélért valamely céhbéli mesternél akarna szolgálni, egy esztendeig megengedtessek neki a szolgálat, de az esztendeje kitelvén tartozzék az ilyen szolgálathat forintot letenni, amely hat forintnak háromezredje a céhládába s háromezredje az urának. HARMADIK ARTICULUS. Senkinek szabad ne legyen valakinek [a] szolgáját valami kigondolt hír alatt magához hitetni, amelyben ha valaki helyes bizonyágok által leledzeni megtagasztatatik, ez ilyen két forinttal minden irgalom nélkül, mely a céhládába tétessék, bírságotassék meg, és a szolgálta az előbbi mesteréhez visszaküldessék. NEGYEDIK ARTICULUS. Ha valamely mesterlegény a városba jön, és itt akar munkálkodni valamelyiknél a mesterek közül, másutt ne szálljon, hanem [csak] az atyamesternél, aki minden mesterifjakat szállására befogadni és nekik eledelt adni, s mestert avagy gazdát, mindenkor az öreg mestereken elkezdvén, nekik szerezni tartozzék. ÖTÖDIK ARTICULUS. Ha valamely ifjú hozzánk jön, és az ő mesterétől arról, hogy igazán az apró esztendőket kitöltötte, és hogy céhes helyen tanult[a] a mesterséget, levelet nem mutathat vagy meg nem bizonyíthat, attól fogva ez ilyen valamelyiknél a mesterek közül levélért tanítvány helyet egy esztendeig szolgáljon, s esztendeje kitelvén és levele lévén, méltán mind a városnak s mind a céhnek tagja lehet. És hogy minden senkitől kiválva, minek előtte a mesterek közé számláltassék, mesterségét tartozzék megmutatni, és egy ruhára való rózsás szíves gombokat, más ruhára völgyes³⁰ gombokat és harmadikra som gombokat³¹ a céhmester házában csinálni. HATODIK ARTICULUS. Hogy egy céhbéli mesternek se legyen szabad egy tanult legénynél és két inasnál többet tartani, hanem ha valamelyik inas esztendejének határa elközelegne, ilyenkor más tanítványt magának keresni, és ezzel a megmondott rend szerint a mesterek előtt megszegődni szabad legyen. Mindazonáltal, ha mesterlegényekkel úgy bővelkednének a mesterek, hogy mindenki[nek] az előbbi legényhez más is jutna, szabad legyen két ilyen szolgálta tartani, de úgy, hogy kárára ne legyen [az] egyik mester szolgálta bővelkedése a másiknak. Amely szolgálta Szent Mihály napjától fogva húsvétig gyertyánál reggel négy órakor felkelvén, este kilenc óráig ülvén munkálkodni tartozzanak. A gazda pedig az ő szolgálta azon este, midőn a gyertyánál való munkát elkezdik, egy ludat és egy pint³² bort tartozzék adni. Viszont a szolgálta is az ő urának, midőn a gyertyánál való műnek vége szakad, egy tál étekkel és egy pint borral tartozik. HETEDIK ARTICULUS ÉS UTOLSÓ. Hogy midőn közülük valamelyik nehéz betegségbe esne, a céhmester tartozzék két mestert rendelni az éjjeli vigyázásra a beteghez, és hogyha valaki a mesterek közül ebben engedetlen lenne, büntetessék meg a céhmester által két font viaszig. A szűkölködő beteg mesterember pedig, ha megszűkül, a céhládából neki pénz adassék, és ha ebből a mulandó világból kiszólltatik, tisztességesen tartozik a céh eltemetni. És ha házastársa marad özvegyen tőle, szabad legyen neki mindaddig, ameddig a megholt urának nevét viseli, a mesterséget űzni és mesterlegényt tartani.

Mi annak okáért a megnevezett gombkötő mesterek kérésének engedtünk, akarván, hogy minden dolgokban ő közöttük helyes rendtartások támadjanak és becsületes szokások épülvén el ne vesszenek; hanem inkább mindenektől megtartassanak mind legények s mind mesterek által a megmondott articulusok és azok, amelyek azokban foglaltatnak. Mi is azokat minden rész és végzés szerint javallani és megerősíteni, megengedni, és e jelenvaló, [az] ő szabadságukat magában foglaló levelünkbe bejegyezni, és a megnevezett mestereknek szabadságuk megerősítésére s bizonyágára egyenlő akaratból kiadni elvégeztünk. Intvén fejenként minden mestereket és legényeket, a mostaniakat, a jövőbelieket is, hogy a kiadatott végzéseket és articulusokat minden pontokban és rendekben megtartsák, és az ő szolgáltaikat is arra megtanítván velük betöltessék, és azoknak rendje szerint szabják életüket. Amelyeknek nagyobb hitelére és erősségére e jelenvaló pecsétes levelünket ezen mestereknek kiadni magunkban elvégeztük. Kelt Szombat városában, a nemes Goda Kristóf szentszéki és város[i] notáriusának keze írása által. Pünkösdi havának³³ 8. napján, [az] 1599. esztendőben.

Mi annak okáért ily alkalmas kérést meghallgatván, semmit a levélhez nem téve vagy belőle ki nem véve, a közönséges igazság szerint e levelet kiadtuk a céh pecsétje alatt Szombatban [az] 1628. esztendőben. Poliani János, Szombatnak vicenotáriusa.

Annak okáért mi is, a megnevezett mesteremberek[ne]k nemcsak meghallván könyörgésüket, hanem annak eleget is téve engedtük, hogy tudniillik ő közöttük is az a dicséretes szokott rendtartása a céhnek megtartassék és őriztessek, e levelünket ezeknek erősségére ugyanezen gombkötő mestereknek kiadtuk pecsétünk erőssége alatt. Kelt Újvárbán, 1629. augusztus 27-én. Dallos Mihály, a vitélő rendnek esküdt notáriusa.

Azért mi is, győri káptalan az igaz és helyes maguk és más gombkötő mesterek nevével előttünk való kérések-

és könyörgések[ne]k engedvén, ez jelen valo levelet és Articulusokat, rendtartassokat (az melyekbe[n] törvényünk ellen ninczenek) nékiek, ugy mint ebben az Györ Varasaban és hostagyaban lakozzo Gomb köttö Mester emberek[ne]k, mind az mostaniak[na]k s mind az jövendő beliek[ne]k mindenkor hasznos szabadsaghnak rendében alkalmaztatvan minden czékellyében és punctumiban, vegezésében és rendében az my hatalmunkal, mellyel mind ittben az Varosban s mint pedig Hustadgjaban törvény szerint az Magyar Orszagi régi sz[ent] kirallyok rendelésébül Uralkodunk, jovalotunk, megh erősitetünk és ky nyilatkoztatunk. Seöt ugyan ezen hatalmunkbul az megh mondot Györé Gombköttö Ché levelet⁹ és szokasokat, mellyek az levélben foghlaltatnak, im ilyen rendelésekkel megh bévétetünk és szaporéto-tunk. ELÖSZÖR, hogy az mas, ebben az Varasban rendeltetet Chehek szerint egy tisztéséges zaszlot czinaltatny, és az allat az Proccessioban az Romay Anyaszentegyhaz sokasa szerint mind fejenkint jelen lenni, és mindgyart az Szabok Chehet követnj tartozzanak. MASZODSZOR. Hogy valami az megh irott Szombath Varasanak levelében az Biro és tanacz hatalma magyarázasa által tapasztaltatik, az a hatalom itt my reankis harullyon minden resz szerint. HARMADSZOR. Hogy ket Mester egy botban ne munkalkodgyék egy esztendőnél toab, az mely be tellyesedvén, egy mastul el tavoznj és magan munkalodnj tartozzanak. NEGYEDSZER. Hogy az masodik articulus szerint az notelen Mester tartozzik megh hazasodnj, ha hazas tars nélkül tisztatalan életö volna. ÖTÖDSZÖR. Ha valamely el hasomlott gomb köttök és part ütök volnanak, az mellyek az Ché tagiai lennj nem akarnanak vagy abbul magokat ky vonnak. Ez illyeneknek senki ne munkalkodgyék, sött ez illyenek segítöj az Che rendelése szerint megh buntetesenek, és valamenj munkat ekkeppen véghez vinnj megh tapasztaltatnak, azt mindenestül az Che Mester az véle valokal az illy orrozva munkalkodo hazabul el véhesse. HATODSZOR. Hogy az jövévény avagy Uy Mester mas mas gomb köttö Leanjat vagy özvegyen hagyot hazas tarsat feleségül vévén, ha az Chéhben be akarja adnj magat, csak fél köszöntö poharal és fél ebekkel tartozzik. HETEDSZER. Hogy ezt az Mesterseget tanulo iffiak, minek utanna az első szolga esztendőket ki töltik inasul és (az mint szokas) föl szabadulnak, tartozzanak nagyob tanulasnak okaért vandorlanj, és az vandorlasba mas Varrosokban legh alab egy esztendöt töltenj. NYULCZADSZOR. Hogy edgyik Mester az masiknak munkajat, avagy föl fogadot myvet magához ne czallya semikeppen, és elvegezet masnak munkajat megh ne csufollya. Az mely külömben czelekeszik, mind anyszor ket ket funt viaszszon maradgyon, valamenj szer effélében leledzenj megh tapasztaltatik. KILENCZEDSZER. Ugyan ezen büntetésse leszen, valaki az Ché Mester engedelme nélkül és közönséges Mesterek gyülekezetiben kést vagy valamely fegyvert be vinnj megh tapasztaltatik. TIZEDSZER. Ha valamely az Mesterek közzül olly czégeres vétek miat ki vettetnik, és ki vetése utan az itt valo varosokban munkáját arulasnak okaért ki tenne, minden marhajabul sakmant hannjanak, melynek fele nekünk, Captalan[n]ak s fele az Chéhnek jussön. TIZENEGYEDSZER. Hogy¹⁰ minden Mesterek megh emlékeztvén az I[ste]ni felelemrül és tisztességérül, az alazatosagot, ajtatosagot és jamborsagot kövessék, nem csak magok, hanem haza nepekis ezekre oktattassék, mert ha olly vétekben esnj megh tapasztaltatnak, az bün szerint bünhödnek. TIZENKETODSZER ÉS UTOLSZOR. Az my Urasagunk[na]k megh ösmérvén minden esztendőben első Advent Vasarnap négy funt viaszszat nekünk be p[re]sentalnj tartozzanak. Annak okaért javallyük és megh szaporétyük és ekesettyük az my törvényünk[ne]k igassagaval, és my öreghbik, ez levelen fügö pöczétünknek erejvel ez ki adot levelet megh erősétvén, hogy az megh magyarzot rendek szerint viselyék magokat ez allat az my hatalmunk alatt elő Mester emberek és Varosunkban lakozzok. Keölt első Advent Vasarnap, 1630. esztendeóban. Az Nag[yság]os és tisztelendő Caplanbéli Urak, Ivanczi Janos Geörj Pra[e]post és Tinini Püspök, Boythe Miklos Lector, Nagyfalvi Gergely Szeremj Püspök és Györé Custor, Vasvarj Geörgy Papoczy Pra[e]post, Altabak Janos Sz[ent] Adalberti¹¹ Pra[e]post, Wraczevicz Farkas Soprony, Vörös Matthias Mosony, Kopczany Mihaly Luczmany, Baranyay Peter Papaj, Baxai Istvanj Rabaközzé, Fülej Thamas Pilisi Apátur és Komaromj Esperessek és Györé Canonokok be tellyesedisi rendeltessenek az Isten tisztességére.

My anak okaért ez mostanj, 1669. eszte[ndő] die 20. Januarj illendöb böczületnek okaért ugja[n] ezen böczületes Ché levelunket és rend tartasokat, ezen levelünkben foghlaltatakat, ujab irasaval megh ujtank az előbenj levelünkkel, az mint Deakbul fordétanak az my eleink azzal egjezzö s az szerint minden punctomival egjüt a korbéli gomb köttö Némaki Janos Ché Mesterünk[ne]k idejében, s az töb gomb köttö öregh mesterek, Sz[ent] Kiraly Fodor Mihaly, Nyers Daniel, Kordekovich Istva[n], Surany Gaspar, Petrus Gyercovicz, Iffiu Mesterek Goddovich Ballas, Belletinsky Miklos, Kiraly Istvan.

Anno 1680. die 3. novembris

Nemis gombköttü cihel ankudot Belicki Istvan ut mint hogy özvet aszont vette fel cihet adot, ut mint suma penzben harmicz nedet fél foryntot.

nek és könyörgéseknek engedve, e jelenvaló levelet és articulusokat, rendtartásokat (amelyekben törvényünk ellen nincsenek) nekik, úgymint ebben a Győr városában és hóstatjában³⁴ lakozó gombkötő mesterembereknek, mind a mostaniaknak s mind a jövődöbelieknek mindenkor hasznos szabadságnak rendjében alkalmaztatván minden cikkelyében és pontjában, végzésében és rendjében a mi hatalmunkkal, mellyel mind itt bent a városban s mind pedig hóstatjában törvény szerint a magyarországi régi szent királyok rendelkezéséből uralkodunk, javallottunk, megerősítettünk és kinyilatkoztatunk. Sőt ugyanezen hatalmunkból a megmondott győri gombkötő céglevelet és szokásokat, melyek a levélben foglaltak, ím ilyen rendelkezésekkel megbővítettünk és szaporítottunk. ELŐSZÖR, hogy a más, ebben a városban rendeltetett céhek szerint egy tisztességes zászlót csináltatni, és az alatt a körmeneten a római anyaszentegyház szokása szerint mind fejenként jelen lenni, és mindjárt a szabók cégét követni tartozzanak. MÁSODSZOR. Hogy valami a megírott Szombat városának levelében a bíró és [a] tanács hatalma magyarázása által tapasztaltatik, az a hatalom itt miránk is háruljon minden rész szerint. HARMADSZOR. Hogy két mester egy boltban ne munkálkodjék egy esztendőnél tovább, amely beteljesedvén, egymástól eltávozni és magán munkálkodni tartozzanak. NEGYEDSZOR. Hogy a második articulus szerint a nőtlen mester tartozzék megházasodni, ha házasárs nélkül tisztátalan életű volna. ÖTÖDSZÖR. Ha valamely elhasonlott gombkötők és pártütők volnának, amelyek a cég tagjai lenni nem akarnának vagy abból magukat kivonnák; az ilyeneknek senki ne munkálkodjék, sőt az ilyenek segítői a cég rendelkezése szerint megbüntettessenek, és valamennyi munkát eképpen véghez vinni megtapasztaltatnak, azt mindenestül a céhmester a vele valókkal az ily orozva munkálkodó házából elvihesse. HATODSZOR. Hogy a jövővény avagy új mester más-más gombkötő leányát vagy özvegyen hagyott házasársát feleségül vévén, ha a cégbe be akarja adni magát, csak fél köszöntőpohárral és fél ebéddel tartozzék. HETEDSZOR. Hogy ezt a mesterséget tanuló ifjak, minekutána az első szolgáltszándókat kitöltik inasul és (amint szokás) felszabadulnak, tartozzanak nagyobb tanuláshoz okáért vándorolni, és a vándorlásba[n] más városokban is legalább egy esztendőt tölteni. NYOLCADSZOR. Hogy egyik mester a másikkal munkáját, avagy fölfogadott művét magához ne csalja semmiképpen, és elvégzett másnak munkáját meg ne csúfolja. Amely különben cselekszik, mindannyiszor két-két font viaszon maradjon,³⁵ valamennyiszor effélében leledzeni megtapasztaltatik. KIENCEDSZOR. Ugyanezen büntetése legyen [annak], aki a céhmester engedelmével és közönséges mesterek gyülekezetébe kést vagy valamely fegyvert bevinni megtapasztaltatik. TIZEDSZOR. Ha valamely a mesterek közül oly cégéres vétek³⁶ miatt kivettetnék, és kivetése után az itt való városokban munkáját árulásnak okáért kitenné, minden marhájából zsákmányt hagyjanak, melynek fele nekünk, káptalanunk s fele a cégnek jusson. TIZENEGYEDSZOR. Hogy minden mesterek megemlékezve az isteni félelemről és tisztességéről, az alázatosságot, ájtatosságot és jámborságot kövessék, nem csak maguk, hanem házanépük is ezekre oktattassék, mert ha oly vétekbe esni megtapasztaltatnak, a bűn szerint bűnhődnek. TIZENKETTEDSZOR ÉS UTÓLSZOR. A mi uraságunknak megismerve minden esztendőben első adventvasárnap négy font viaszt nekünk bepresentálni³⁷ tartozzanak. Annak okáért javalljuk és megszorítjuk és ékesítjük a mi törvényünknek igazságával, és [a] mi öregebbik, e levelen függő pecsétünknek erejével e kiadott levelet megerősítve, hogy a megmagyarázott rendek szerint viseljék magukat ez alatt a mi hatalmunk alatt élő mesteremberek és [a] városunkban lakozók. Kelt első adventvasárnap, [az] 1630. esztendőben. A Nagyságos és tisztelendő káptalanbeli urak, Ivánczi János győri prépost és tinini püspök,³⁸ Böythe Miklós olvasókanonok,³⁹ Nagyfalvi Gergely szerémi püspök és győri örkanonok,⁴⁰ Vasvári György pápóci prépost,⁴¹ Altabak János szentadalberti prépost,⁴² Wraczevicz Farkas soproni,⁴³ Vörös Mátyás mosoni,⁴⁴ Kopczany Mihály locsmándi,⁴⁵ Baranyai Péter pápai,⁴⁶ Baksai István rábaközi,⁴⁷ Fülei Tamás pilisi apátúr⁴⁸ és komáromi esperesek és győri kanonokok beteljesedési rendeltessenek az Isten tisztességére.

Mi annak okáért e mostani, 1669. esztendő január 20. napján illendőbb becsületnek okáért ugyanezen becsületos céglevelünket és rendtartásokat, ezen levelünkben foglaltakat, újabb írásával megújítanánk az előbbi levelünkkel, amit deákból fordítanak a mi eleink azzal egyező s a szerint minden pontjával együtt a korabeli gombkötő Némaki János céhmesterünk[ne]k idejében, s a több[i] gombkötő öreg mesterek, Szentkirály Fodor Mihály, Nyers Dániel, Kordekovich István, Surany Gáspár, Petrus Gyurkovich, ifjú mesterek Goddovich Balázs, Belletinsky Miklós, Király István.

Az 1680. évben, november 3. napján

Nemes gombkötő cégvel esküdött Belicki István úgymint, hogy özvegyasszonyt vette fel cehet adott, úgymint summa pénzben harmincnégy és fél forintot.

Anno 1681. die 20. Aprilis

Gyorckovicz Gomkotto Peter uram che mesterszegeben atta be magat az böcsületes Gomkoto cheben Komaromi gomkoto Istvanj, megh alkudvan az böcsületes chevel Harmincz negiit fel forintban ilii conditioval, hogi ha valamikor Az igaz papista hitbol mas valasra terne tehat, minden tervenibeli orvosszagokat ki Rekestven Az chebul ki tehesse, akit az Alku es kevetil. Az ide alab megh irt szemeliek elot Bolla Szuch Gergeli es Bubelenj Szucz David uraimek elöt Adot flo[renos] 20.

En, Komaromi Iszvany biszonitom, kölömben nem celekzem, hanem holtik megmaradok az igaz katolikus hitben.

Anno 1682. die 7. iunÿ

Megh atta tiszinnedetfel forintot.

Anno 1726. die 24 dig[ni] February¹²

Az Böcsöletes Nemes Czéh Sely Janos Uram Czéh mestersigiben azt vigezték kezensiges akarattul és egyenli voksbul, hogy senki Gombkötő Mester Emberek kezül övnek valo szört vagy selmet himpellirekkel ne igazittassa, a' ky benne tapasztaltatik: Minden Engedelem nélkül két forintokra megh büntetudik, valahanször megtapasztaltatik,¹³ Czéh Mester penigh diplomon.

Anno 1728. die 14. Novembris¹⁴

Ez vegezödvén a' Nemes Czéhnek közönséges akaratyából,¹⁵ hogj ha valamely mester embertul a legénye¹⁶ bucsu hét nélkül el akarna menyi, tehát tartozik az olyan Mester legény a N[emes] Czéhladájában két forintot le tenni. Azt kivéven, hogj ha már eczer búcsú hetet szolgált és ugj egjezet az urával, hogj többször ne szolgáljon, ugj nen külömben, hogj ha az ura is búcsú hét nélkül haragbul a legényit el küldené, tartozik az olyan gazda is a N[emes] Czéhladájában két heti birt letenni. Másodszor, ne legjen szabad sem vásár előtt, sem sátoros unnepek előtt, ugj utánna is két héttel a legénynek búcsúzni fölüll megirt büntetés alatt, hogj ha penig oly mester legény taláztatnék, a ki ezen N[emes] Czéhnek végezése ellen rugadoznék és meg tartani nem akarná, tartozik a N[emes] Czéh ladájában büntetésül egj társ pohárt letenni.

Anno 1734. Esztendőben die 10ma febr[uarii]

Nemzetes Vitezlő Kovács Györgj Uram, Privilegiált Nemes Győr városa Ordinarius Biraja Verbalis Comissiojából a nemes Győri gombkötő Czéh, ugjan emletet Borosus Miklós uram házához öszve gjütyvén némely mester embereknek fogatkozási el igazítására. Tudni illik, hogj a Nemes Czéhnek szokása, rendtartása és hire nélkül némely munderra való gombkötő munkát¹⁷ fölfogattanak, kit a nemes Czéh megszzenvedni nem akarván, azon vétkes mestereket hat hat forintokra marasztotta; de tekéntvén szép könyörgéseket és magok meg alázását, ugj Exmissus Eskütt Uramnak interpositioját, hajjattatott az f[orin]t 3 50 d[énár] személyek szerént. Holott penig ha jövendőben ő kegjelmek közül valamelyik esztet mereszelni cselekedni, Czenek szokott büntetésit el nem kerüli. Valamely penig a Czéhnek tagjaj közül valamely sziny és prectus alatt elő forditaná, tehát Czéhnek szokot buntetésin marasztogjék, ugj mint negj forintokon.

Coram me Joanne Szopkovics, Privilegialae Civitatis Jaurinensis Senator

Anno 1734. Die 28. dig[ni] Decembry

Hricsovski Péter Uram Czé Mestersigiben az Tekintetes Nemes Czéh kicsintul fogva Eőregik Egyenlő Vogsbul és akarattul azt végezték, hogy senki Mester Emberek kezül olly Embernek senkit ki nem valosztvan, akar ki legen az, a' ki valamely Böcsöletes Mester Emberek kezül olyan embernek munkajat foly fogadna, a' melly Embersiges Ember annak elütte mas böcsöletes mester emberrel munkalottat, és azon mester embert az munkajairt meg nem eligitette volna, tehat az ollatin embernek senki mester emberek közül ne meriszüllyen munkajat föl fogadny Czé Mester Uram hire nélkül, valameddig az elübbeni mester Embert meg nem elegity. Aki peniglen ezen vigezisen kívül meriszlnik ollatin embertul mivet föl fogadni, Buntetise Lészen minden engedelem nélkül hat forint.

Anno 1736. die 3. Junÿ

Ricsovski Péter Uram Czéh mesterségében a Tekentetes Nemes Czéh egyenlő akarattal el végezvén, hogj elsőbenis senkinek ne legjen szabad negj pénzes selem sinort csinálni, ugj nem külömben hét fertál selem sinort, vagjis selem

Az 1681. évben, április 20. napján

Gyurkovich Gombkötő Péter uram céhmesterségében adta be magát a becsületes gombkötő céhbe Komáromi Gombkötő István,⁴⁹ megalkudván a becsületes céhvel harmincnégy és fél forintban ily feltétellel, hogyha valamikor az igaz pápista hitből más vallásra térne tehát, minden törvénybeli orvosságokat kirekesztvén a céhből kitehesse, akit az alku is követel. Az ide alább megírt személyek előtt, Bolla Szűcs Gergely⁵⁰ és Bubeleni Szűcs Dávid⁵¹ uraimék előtt adott 20 forintot.

Én, Komáromi István bizonyítom, különben nem cselekszem, hanem holtig megmaradok az igaz katolikus hitben.

Az 1682. évben, június 7. napján

Megadta [a] tizennégy és fél forintot.

Az 1726. évben, február 24. napján

A becsületes nemes céh Sely János⁵² uram céhmesterségében azt végezték közönséges akaratból és egyenlő voksból, hogy senki [a] gombkötő mesteremberek közül [az] övnek való szórt vagy selymet himpellérekkel ne igazíttassa, aki benne tapasztaltatik, minden engedelem nélkül két forintokra megbüntetődik, valahányszor megtapasztaltatik, [a] céhmester pedig duplán.

Az 1728. évben, november 14. napján

Ez végződén a nemes céhnek közönséges akaratából: hogyha valamely mesterembertől a legénye búcsúhét nélkül el akarna menni, tehát tartozik az olyan mesterlegény a nemes céh ládájába két forintot letenni; azt kivéve, hogyha már egyszer búcsúhetet szolgált és úgy egyezett az urával, hogy többször ne szolgáljon. Úgy nemkülönb, hogyha az ura is búcsúhét nélkül haragból a legényét elküldené, tartozik az olyan gazda is a nemes céh ládájába két heti bért letenni. Másodszor, ne legyen szabad sem vásár előtt, sem sátoros ünnepek előtt, úgy utána is két héttel a legénynek búcsúzni [a] felül megírt büntetés alatt, hogyha pedig oly mesterlegény talátnék, aki ezen nemes céhnek végzése ellen rugadoznék⁵³ és megtartani nem akarná, tartozik a nemes céh ládájába büntetésül egy társ poharat letenni.

Az 1734. esztendőben, február 10. napján

Nemzetes vitézlő Kovács György uram, privilegizált nemes Győr városa rendes bírāja szóbeli parancsából a nemes győri gombkötő céh, ugyan említett Borosics Miklós⁵⁴ uram házához összegyűlve némely mesterembereknek fogyasztási eligazíttatására. Tudniillik, hogy a nemes céhnek szokása, rendtartása és híre nélkül némely mundérra⁵⁵ való gombkötő munkát felfogadtak, kit a nemes céh megszervedni nem akarva, azon vétkes mestereket hat-hat forintokra marasztalta; de tekintve szép könyörgésüket és maguk megalázását, úgy [a] kiküldött esküdt uramnak közbevetését, hagyattatott a 3 forint 50 dénár⁵⁶ személyek szerint. Holott pedig ha [a] jövendőben ökegyelmek közül valamelyik ezt merészen cselekedni, [a] céhnek [a] szokott büntetését el nem kerüli. Valamely pedig a céhnek tagjai közül valamely szín és ürügy alatt előfordítaná, tehát [a] céhnek [a] szokott büntetésén marasztalják, úgymint négy forintokon.

Elöttem, Szopkovics János,⁵⁷ [a] privilegizált Győr város tanácsosa előtt

Az 1734. évben, december 28. napján

Hricsovski Péter uram céhmesterségében a tekintetes nemes céh kicsinytől fogva öregig egyenlő voksból és akaratból azt végezték, hogy senki [a] mesteremberek közül oly embernek senkit ki nem választva, akárki legyen az, aki valamely becsületes mesteremberek közül olyan embernek munkáját felfogadná, amely emberséges ember annakelőtte más becsületes mesteremberrel munkálódott, és azon mesterembert a munkájáért meg nem elégítette volna, tehát az olyan embernek senki [a] mesteremberek közül ne merészeljen [a] munkáját felfogadni [a] céhmester uram híre nélkül, ameddig az előbbeni mesterembert meg nem elégíti. Aki pedig ezen végzésen kívül merésznék olyan embertől művet felfogadni, büntetése legyen minden engedelem nélkül hat forint.

Az 1736. évben, június 3. napján

Ricsovski Péter uram céhmesterségében a tekintetes nemes céh egyenlő akarattal elvégezvén, hogy először is senkinek ne legyen szabad négy pénzes selyem zsinórt csinálni, úgy nemkülönb hét fertály⁵⁸ selyem zsinórt, vagyis

borítást kilencz penznél külömben adni. Kire nizve is, hogj ha valamellik Czehünkben tapasztaltatik ezen főlyül megint tilalomban, mindkét részről egjenlő büntetése minden engedelem nélkül, valahánsor tapasztaltatik, mindannyisszor egj forintot mingjárst le tenni tartozik.

A[nn]o 1742. die 5i Men[sis] Septembris

Horvátth Gombkötő Joseff ur[a]m czéh mesterségében és az eö k[e]g[ye]lme házánál tob Mester ur[a]mek, ugy Szalay György, Hakstek János eskütt ur[a]mek jelen létében. Minek utánna Gombkötő Kakacs Mátyás ur[a]m minden czéh rendtartássa, szokassa, ugy annyirra, hogy az Articulusnak villagos tenora ellen az harmadik legént megh fogadni, mihellyb[en] föll állítani és vele dolgoztatni mirészlett, és nem áltollott más mester emberek[ne]k nem kevés kárával és rövédtségével, kitül eö k[e]g[ye]lme ugyan csak Biroi hatalommal ell állítatott és vigtére ezen böcsülletes N[emes] czéhnek meghis adozott. Kihez képest edgyenleö voxal és akarattal statualtatik, hogy a' modo imposterum nem hogy valakitül bé fogattassék az olly, aki harmadik legény, de ha szinte jönneis az eddig practicaltt mód szerént, se segétségül, se sorb[an] senkinek ne adattassék és ne tartoztattassék, hanem mihellye nem találtattván igyenessen útnak bocsáttassék. Aki ebben ellenközöt cselekedne, ipso facto az czéhnek articulus szerént valo büntetését minden engedelem nélkül szenvedgye.

selyemborítást kilenc pénznél különben adni. Kire nézve is, hogyha valamelyik céhünkben tapasztaltatik ezenfelül megint tilalomban, mindkét részről egyenlő büntetése minden engedelem nélkül, valahányszor tapasztaltatik, mindannyiszor egy forintot mindjárt letenni tartozik.

Az 1742. évben, szeptember hónap 5. napján

Horváth Gombkötő József uram céhmesterségben és az őkegyelme házánál több mester uramék, úgy[mint] Szalay György, Hakstek János esküdt uramék jelenlétében. Minekutána Gombkötő Kakacs Mátyás uram minden céh rendtartása, szokása, úgy annyira, hogy az articulusnak világos tartalma ellen a harmadik legényt megfogadni, műhelyben felállítani és vele dolgoztatni merészelt, és nem átalott más mesteremberek[ne]k nem kevés kárával és rövidségével, kitől őkegyelme ugyancsak bírói hatalommal elállított és végtére ezen becsületes nemes céhnek meg is adózott. Kihez képest egyenlő vokssal és akarattal elrendeltetik, hogy mostantól nemhogy valakitől befogadtassék az oly[an], aki harmadik legény, de ha szinte jönne is az eddig alkalmazott mód szerint, se segítségül, se sorban senkinek ne adattassék és ne tartóztattassék, hanem műhelye nem találtatván egyenesen útnak bocsáttassék. Aki ebben ellenkezőt cselekedne, ebből [a tényből] kifolyólag a céhnek articulus szerint való büntetését minden engedelem nélkül szenvedje.

VÉGJEGYZETEK

- ¹ Az eredetiben: kerték.
² Utána egy betű kivakarva.
³ Az eredetiben: meheket.
⁴ Utána kivakart betűk.
⁵ Az eredetiben: Varasok.
⁶ Előtte: g.
⁷ Utána következő szó kisatírozva.
⁸ Javítva a szó.
⁹ Eredetileg *leveleket* írt, majd javította.
¹⁰ Utána még egyszer: Hogy.
¹¹ Az eredetiben: Alberti.
¹² Ez a bejegyzés a bőrkötéses kiskönyv belső borítóján található, de kronológiailag itt következik.
¹³ A szó felett kihúzva: uik.
¹⁴ Ez a bejegyzés az utolsó előtti, de kronológiailag itt következik.
¹⁵ Utána kihúzva: el végeződött.
¹⁶ Utána kihúzva: az urátul.
¹⁷ Javítva, eredetileg: munkából. Utána kihúzva: álló.
¹⁸ 1641. januárjában is Szőnyi Gombkötő Péter volt a céhmester. *Dominkovits* 2013. 100. 262. sz.
¹⁹ Egy 1641-es perben alperesként szerepelt Gombkötő avagy Talliaj Mátyás. *Dominkovits* 2013. 100. 261. sz.
²⁰ 1603-ban Mészáros Mihály testamentumának tanúja volt. *Horváth* 2017. 127.
²¹ 1625. április 27-én a város polgárai közé lépett Makař Janos. *Morvai* 2007. 45.
²² Az érsekújvári gombkötők 1629-es céhlevélben Csetneki névalak szerepel.
²³ 1640-ben tizedesnek választották Horváth avagy Gombkötő Pétert. *Dominkovits* 2013. 77. 196. sz.
²⁴ 1629. szeptember 10-én a város polgárai közé lépett Högies Gombkötő Mate. *Morvai* 2007. 50. *Dominkovits* 2010. 112. 305. sz.
²⁵ A pünkösdi utáni első vasárnap (Szentháromság vasárnapja).
²⁶ Lásd *Glosszárium*.
²⁷ Lásd *Glosszárium*.
²⁸ négy és fél
²⁹ Lásd *Glosszárium*.
³⁰ bemélyedő
³¹ hosszúkás alakú
³² Lásd *Glosszárium*.
³³ május
³⁴ Lásd *Glosszárium*.
³⁵ Két-két font viaszra büntessék.
³⁶ Olyan bűncselekmény, amelyet megszégyenítő módon, pl. szégyentáblával büntettek.
³⁷ átadni, ajándékozni
³⁸ *Bedy* 1938. 400–401.
³⁹ *Bedy* 1938. 407–408.
⁴⁰ *Bedy* 1938. 402–404.
⁴¹ *Bedy* 1938. 427–428.
⁴² *Bedy* 1938. 397–398.
⁴³ *Bedy* 1938. 401.
⁴⁴ *Bedy* 1938. 405–407.
⁴⁵ *Bedy* 1938. 408–409.
⁴⁶ *Bedy* 1938. 401–402.
⁴⁷ *Bedy* 1938. 395–396.
⁴⁸ *Bedy* 1938. 398–399.
⁴⁹ A városi polgárok 1698-as összeírásában szerepel a neve. *Morvai* 2007. 168.
⁵⁰ 1648. május 8-án vették fel (öt vagy névrokonát) a polgárok közösségébe. *Morvai* 2007. 69.
⁵¹ Többször szerepelt kezesként polgárfelvételnél az 1666–1673 közötti időszakban. *Morvai* 2007. 83., 85., 86.
⁵² 1685-ben vették fel Selly Jánost a polgárok közé Gombkötő Szabó Mihály esküdt ajánlására. *Morvai* 2007. 97.
⁵³ tiltakozna
⁵⁴ 1711. szeptember 12-én a város polgárai közé lépett Borosics Miklós. Az eredetiben írt Borosus névalak esetleg őt fedheti. *Morvai* 2007. 132.
⁵⁵ katonai egyenruha
⁵⁶ Lásd *Glosszárium*.
⁵⁷ 1702. szeptember 26-án lépett (ő vagy hasonnevű felmenője) a győri polgárok sorába. *Morvai* 2007. 123.
⁵⁸ Lásd *Glosszárium*.

A GYŐRI ÉS KOMÁROMI HAD KÖTÉLVERŐINEK CÉHPRIVILÉGIUMA

NOS LEOPOLDUS DEI GRATIA ELECTUS Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Luxemburgae ac superioris et inferioris Silesiae, Wierthembergae et Thecae, Princeps Sueviae, Comes Habsburgi, Tyrolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae, Landtgravius Alsatie, Marchio Sacri Romani Imperii etc. MEMORIAE commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod pro parte et in personis fidelium nostrorum Providorum cehae seu contubernii universorum magistrorum RESTIARIORUM in oppidis¹ nostris Iauriensi suburbio[que] eiusdem et Comaroniensi degen[tium] et commoran[tium], Comaronien[si] quidem eidem cehae non ita pridem incorporatorum, exhibitae sunt Nobis et praesentatae certae quedam literae fidelium nostrorum Honorabilium Capituli Ecclesiae Iauriensis, transumptionales in regali papyro per modum libelli patenter confectae ac emanatae, pendentiq[ue] sigillo eiusdem ac manus propriae fidelis nostri nobis sincere dilecti, Reverendissimi in Christo Patris domini Georgii Széchény Colocensis et Bachiensis Ecclesiarum Canonice unitarum archiepiscopi moderni, videlicet administratoris Episcopatus Iauriensis subscriptione communitae continentes in se confirmative seriem certarum, quarundam laudabilium constitutionum germanico idiomate conscriptarum artem utpote ipsorum concernentium, tenoris infrascripti. Supplicatum itaq[ue] extitit Maiestati n[ost]rae pro parte et in personis eorum, quorum supra debita cum instantia humillime, quatenus nos easdem literas praefati Capituli Iauriensis transumptionales confirmationales omniaq[ue] et singula in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta haben[tes], literisq[ue] n[ost]ris privilegialibus inseri et inscribi facien[tes], approbare, roborare et ratificare, ac pro supradictis magistris restiariis Iauriensibus et Comaroniensibus ipsorumq[ue] posteris ac successoribus universis innovan[tes] perpetuo valituras gratiose confirmare dignemur. Quarum quidem literarum tenor talis est:

NOS CAPITULUM Ecclesiae Iauriensis memoriae commendamus tenore praesentium significan[tes] quibus expedit universis. Quod Agiles Ioannes Stantzinger senior magister, alter Ioannes Rädli et Michäel Rittler magistri restiarii huius oppidi n[ost]ri Iaurien[sis], nostram personaliter venientes in praesentiam suis ac coeterorum magistrorum restiariorum in hoc oppido n[ost]ro Iaurien[si] suburbio[que] eiusdem commorantium nominibus et personis exhibuerunt ac praesentaverunt nobis quasdam literas Illustrissimi ac Excell[entissimi] domini Comitis Wolfgangi a Manssffeldt Sacratissimae Caesar[ae] Regiaeque Ma[ies]t[atis] huius praesidii Iaurien[sis] supremi generalis capitanei Germanico idiomate conscriptas ac in regali papyro in modum libelli patenter confectas et emanatas sigilloq[ue] dicti d[omi]ni supremi generalis capitanei et manus subscriptione ab intra in inferiori earundem margine impressive obsignatas et roboratas habentes in se seriem quarundam laudabilium constitutionum artem ipsorum concernentium tenoris infrascripti. Petentes nos debita cum instantia supplicantes Nobis, ut nos easdem literas constitutionesq[ue] in eisdem comprehensas, in formam privilegii transumi et transcribi facientes in omnibus suis punctis, clausulis et articulis confirmare. Et preterea, quia in eisdem literis nonnulli articuli pro commoditate eorundem dictiq[ue] oppidi n[ost]ri Iauriensis, ad pietatem, commune bonum et ornamentum ipsorum conducentes, desiderari videbantur, easdem literas eiusmodi piis, iustis decorisq[ue] articulis exornare et amplificare; ac tandem autoritate dominii n[ost]ri terrestris, quod in hoc oppido de iure habere dignoscimur, super iis omnibus literas privilegiales, pro eisdem magistris restiariis tam modernis, quam futuris, in perpetuum valituras extradare dignemur. Quarum quidem literarum dicti domini supremi generalis capitanei tenor talis est:

Thun khundt und füegen hiemit jedermäniglich zuvernehmben, wasmaßen zu Befürderung des gemainen Nuzen und Gueten zwischen ihnen, ihre aigen Zöch gewisse Handwerckhs gewonheit diese benändte Maister in der käy[serlichen] Haubt Vetung Raab wie auch benändte Gräniz Vöstung groß Commorn einhelliglich mit einander beschloßen. Alß erstlichen die ehrn- und manhafften Elias Redel Zöchmaister, Geörg Gottinger, Simon Hueber, Samuel Redel, Simon Junghans, Michael Redel, deren Raabermaister Nahmen der Commorner Hanß Gersten, Geörg Brandstetter, Hanß Thürner, weillen sie sich bey unß Gehör angemeldet und zugleich in Unterthänigkeit gebetten, daß wir die hernach beschriebene Zöch- oder Handwerckhs Ordnung sambt denen darinnen begrieffenen löblichen Sazungen und außführlich specificirten Articuln, nach beschriebenen Inhalts zu Verhüt- und Abstellung aller und jeder entstehenden Unordnung auch Auffnehmb- und Beförderung des gemainen Nutzen und Gueten, genemb zuhalten, dieselbe zuconfirmiren, auch obangeregtes Handwerckh der alhieigen Sayller und die darunter begriffene Maister und Handwerckhs Genossen, darbey zuschützen und zuhandhaben, geruhen wolten, allermaßen solche ermelte Zöch und Handwerckhs Ordnung und derselben Articul nachfolgender Gestalt, mehrerern Inhalts besagen thuen.

MI, LIPÓT, ISTEN KEGYELMÉBŐL választott, mindig felséges római császár és Németország, Magyarország, Csehország stb. királya, Ausztria főhercege; Burgundia, Brabant, Sájersország, Karinita, Krajna hercege, Morvaország örgrófja; Luxemburg, továbbá Alsó- és Felső-Szilézia, Württemberg és Teck hercege, Svábföld fejedelme; Habsburg, Tirol, Pfirt, Kiburg és Görz grófja, Elzász tartománygrófja, a Szent Római Birodalom örgrófja stb. EMLÉKEZETÜL adjuk jelen levelünk tartalmával jelentvén mindazoknak, akiket illet, hogy előrelátó híveinknek, a Győr városunkban, annak külső városában és Komáromban élő és tartózkodó – a komáromiakat ugyanis nem sokkal ezelőtt kebelezték be ugyanebbe a céhbe – összes KÖTÉLVERŐ mester céhének a nevében és személyében bemutatják és előadták nekünk hívünknek, a tisztelendő győri káptalannak egy bizonyos, királyi papíron, kis könyv formában nyílt alakban elkészített és kiadatott, ugyanannak a függőpecsétjével ellátott átírt oklevelét, a mi kedvelt hívünknek, a Krisztusban főtisztelendő atyának, Széchényi György úrnak,⁵ a kánonilag egyesített kalocsai és bácsi egyházak jelenlegi érsekének, mint a győri püspökség adminisztrátorának saját kezű aláírásával, ami jóváhagyólag magában foglalja bizonyos dicséretreméltó, német nyelven összeírt, az ő mesterségükre vonatkozó rendelkezések sorát, a lenti tartalommal. Illő módon s a legnagyobb alázattal kérték tehát felségüinktől a fentieknek nevében és személyében, hogy az említett győri káptalan átírt megerősítő ezen oklevelét, illetve annak teljes tartalmát és minden részét érvényesnek, kedvezőnek és elfogadhatónak tartva, és saját privilégiális levelünkbe belefoglaltatva és beleírta jóváhagyni, megerősíteni és véglegesíteni, és a fentnevezett győri és komáromi kötélverő mesterek és az ő összes utódaik és örököseik részére megújítva örök érvénnyel kegyesen megerősíteni méltóztassunk. Ezen oklevél tartalma a következő:

MI, a győri KÁPTALAN emlékezetül adjuk jelen levelünk tartalmával jelentvén mindazoknak, akiket illet. Hogy agilis⁶ Joannes Stantzinger céhmester, Joannes Rädler és Michael Rittler, ezen Győr városunk kötélverő mesterei személyesen élénk járulván, a saját és további, ezen Győr városunkban és annak elővárosában tartózkodó kötélverő mesterek nevében és személyében bemutatták és előadták nekünk a legméltóságosabb és legkegyelmesebb Wolfgang grófnak, Mansfeld urának, a legszentségesebb császári és királyi felség ezen győri erőssége *supremus generalis capitaneus*-ának⁷ német nyelven írott és királyi papíron, kis könyv formában nyílt alakban elkészített és kiadatott, illetve a nevezett *supremus generalis capitaneus*-nak a pecsétjével és keze aláírásával, belülről ugyanannak az alsó lapszélén rányomva lepecsételt és megerősített oklevelét, mely magában foglalja az ő mesterségükre vonatkozó rendelkezéseket, a lenti tartalommal. Kérték tőlünk illő kérelemmel könyörögve hozzánk, hogy mi ezen oklevelet és az abban foglalt szabályokat privilégium formájába átvéve és átírva, minden pontjában, záradékában és cikkelyében megerősíteni; és azontúl, mivel meglátásunk szerint ezen oklevélben ugyanazoknak és a nevezett Győr városunknak a hasznára, a kegyességet, a köz javát és a maguk megtisztelését előmozdító néhány cikkelyt óhajtanak, ezen oklevelet efféle kegyes, igazságos, és méltó cikkelyekkel ékesíteni és gyarapítani; és végül földesúri joghatóságunkkal – ami ebben a városban köztudottan jog szerint megillet minket – mindezekről egy kiváltságlevelet ezen kötélverő mesterek – úgy a mostaniak, mint a jövőben működők – részére örök érvénnyel kibocsátani méltóztassunk. Az említett *supremus generalis capitaneus* úr oklevele a következőket tartalmazza:

Mindenkinek tudtára adjuk, miként a köz hasznának és a közjóának a támogatására a császár fő erősségében, Győrben, illetve a nevezett véghelyen, Komáromban [élő] nevezett mesterek a saját céhük szokását egyhangúan meghatározták. Elsőként a becsületes és tisztességes Elias Redl céhmester, Georg Gottinger, Simon Hüber, Samuel Redl, Simon Junghans [és] Michael Redl győri mesterek, a komáromiak nevében [pedig] Hanß Gersten, Georg Brandstetter [és] Hanß Thürner audienciánkon előttünk megjelentek és ugyanakkor alázatosan kérték, hogy az ezt követően megírt céhrendszabállyal – az ebben foglalt előírásokkal és rendkívüli módon részletezett cikkelyekkel együtt – a megfogalmazottak szerint minden felmerülő szabálytalanság megakadályozására és leállítására, valamint a köz hasznának és a közjóának a támogatására járjunk hozzá ezek megtartásához és megerősítéséhez. Ugyanúgy, mint az itteni kötélverők fentemlített céhének és a közjük értendő mesterek és társak oltalmazásához és alkalmazásához, amint [erről] az említett céhrendszabály és [annak] cikkelyei továbbiakat közölnek az alábbi módon.

Hernach folgen die Articul:

ERSTLICHEN. Wan sich ein Maister des Handwercks möchte ungebührlich halten, da er in dem Ehebruch begriffen oder sonst etwas ungebührliches auff ihme erwiesen wurde, dem soll das Handwerck bis zu Aufstrag der Sachen zuarbeiten verbothen sein und wan es bey der Obrigkeit verglichen ist, alßdan soll er auch nach Erkhandtnuß des Handwerckhs gestrafft werden. ZUM ANDERN. Wan etwan ein Gesöll oder Junger anhero khombt und umb Arbeith stehet, demselben soll man von den eltisten biß zu den jüngsten Maister, da ein Lähre Werckstatt umbsehen, so ferr, alß selbiger Maister redlich ist, ihme einhelffen, und wan dan ein Gesöll oder Junger von dem Maister Urlaub nimbt, soll ihme kein Maister an selbigen Orth arbeith geben es seye dan, das er vierzehen Tag darzwischen gefeyert habe, und so soll auch kein Gesöll oder Junger vierzehen Tag vor unßern Raaber- oder Commerner Marckh nicht Urlaub nehmen, ohne aine wichtige Ursach bey Straff eines Gulden reinisch, herogegen soll, auch kein Maister einen Gesellen oder Junger vierzehen Tügen vor den Feyertagen nicht Urlaub geben bey Straff auch aines Gulden reinisch. DRITTENS. Item wan ain Maister dem Andern des Handwerckhs das gesindt abwendet, und solches bewiesen würde, der solle nach Erkandtnus des Handtwercks gestrafft werden. ZUM VIERTEN. Soll ein jedweder Maister dieses Handwerckhs, alle quatemala in die Zöchladt geben und einlegen zehen hungarisch. ZUM FÜNFFTEN. Wann die Ladt auf den Tisch gesetzt wirdt, soll ein jedweder sein Beschwehr und Clag vor einem ganzen Handwerckh fürbringen und solches thuen, weil die Ladt noch offen stehet. ZUM SECHSTEN. Wer sich bey der Ladt mit schelcht oder andern ungebührlichen Wortten vergreiff, der selbig soll sein Straff von einem ehrsamben Handwercks zugewartten haben. ZUM SIEBENTEN. Wann der Zöchmaister ainem Handwerck bey der Stundt einsagen läst, und der nicht darzukhombt und erscheint, soll er zu der Straff zwanzig ungarisch geben, und welcher ein Handwerckh läst zusamben komben und berueffen, derselbige soll auch alsobaldten zwanzig ungarisch erlegen. ZUM ACHTEN. Daß auch ein Wittib dießen Vorzueg und freyheit haben solle, wan etwan ein Gesöll gewanderter kombt, daß Ihr der Wittib derselbe Gesöll, ob Sie keinen hette, zum Ersten zugelassen werden solle, und so soll auch keinem Maister oder Wittib des Handtwercks mit der Arbeith nicht handeln, wan sie einen Gesellen zufordern vermöglich ist, welches wieder unsere Handwerchs Gewohnheiten, vielweniger auch mit aigener Handt selber etwas arbeiten und fretten, damit dem Handtswerckh dardurch willen nicht etwan Schand und Spott zuwachse. ZUM NEUNTEN. Das der frembde Gesell oder Junger, der bey einem ehrlichen Maister einwandert oder inkheret, soll ihme umb Arbeith umbsehen lassen, sonsten ihm der Maister nit schuldig zuherbergen, und soll auffß wenigist acht Tag arbeiten. ZUM ZEHENDEN. Welcher Maister einen Lehrbueben auffdingt, der soll dem Handwerckh zum besten ein Reichthaler geben und wan der Bueb außgelehrt, soll er gleichfals aufflegen ein Reichthaler, und soll solches alles ordentlich beschrieben werden, es soll auch kein Lehrbueb auffgedingt werden, er habe dan zuuor seinen Gebuerthsbrieff, der solle in die Ladt gelegt und aufbehalten werden. AYLFFTENS. So soll ein jeder Gesell, der das Tagswerch machen kan, von einem Tagswerch haben einen Pazen, oder vier Creuzer, undt ein jedweder Junger, der das Tagswerch machen kan, soll haben zum Lohn zwölff Creuzer. ZUM ZWÖLFFTEN. Da ein Gesell Ausschickhung Gottes des Allmächtigen krank würde, und er ein Darlehen an Gelt bedürfftig und aus der Ladt er solches begehrt, soll ihm nach vermögen fürgeströckt werden, und da er mit Gottes Hülf wiederumb gesundt wirdt, soll er solche Threu und entlehentes Geldt mit Fleiß wiederumben abdienen, oder mit Danck in die Zechladt einlegen. ZUM DREYZEHENDEN. Wan Hauff oder Werch über ein Zentner schwer, oder auch gemachte Arbeith hieher gebracht würde, das soll keiner allein nehmen, sondern dem eltisten Maister angedeut, und zu Erhaltung gueter Ainigkeit, untereinander außgetheilt werden, bey Straff zwen Reichthaler. VIERZEHENDEN. Soll auch bey gleicher jezthenandter Straff zweyer Reichthaler keinem Fischer, aus seinem aigen Hauff oder Zaig ainige Arbeith nicht gemacht werden. FÜNFFZEHENDEN. Daß auch kein Maister keinem andern, deme man umb Arbeith noch zuthun schuldig ist, bis er zuuorn ordentlich bezahlt und befriedigt worden, in die Arbeit nit eintreten solle. ZUM SECHZEHENDEN. So sollen auch die Maister an einem Jahrmarckh ordentlich umb zehen Uhr Vormittag alle miteinander beysamben sein bey dem Loß, auch kein Strickh, er sey klein oder groß verkaufft werden, bis die völlige Außlag geschiecht, nicht weniger auch keinem kein Arbeith verhauffen, die es hernacher wiederumb verkhauffen. Ingleichen auch kein fordere bindt Sayl und wider haben, acht fädig gamacht werden, sintemahln es nicht Landtswehrgung ist, und sollen die Maister in aller und jeder Arbeith, alle ein maaß haben, und sich derselben gebrauchen, dan so soll auch das eltiste und das jüngst nicht auß der Vestung getragen werden, bey Straff eines ersamben Handwerckh. ZUM SIEBENZEHENDEN. Soll auch kein Maister kein altes Seyl in die neue Arbeith machen, da aber einer darüber betreten und erfunden würdet, der solle zur Straff in die Ladt legen vier Gulden hungarisch und zwey Pfundt Wax in das alhiege franciscaner Closter. ZUM ACHTZEHENDEN. Es soll auch keinem der nicht in dem Handtwerckh ist, er sey Soldat, oder nicht zugelassen sein, das Handwerckh für sich selbst zutreiben, sondern wan er zuarbeiten begehrt, soll er Handwerckhs Ordnung und Brauch nach, bey einem Maister solches

A cikkelyek eszerint következnek:

ELŐSZÖR. Ha a céh egyik mestere tisztességtelenül viselkedne, házasságtörésen érnék tetten vagy valami egyéb illetlenség rábizonyítatnék, [akkor] a céh tiltsa meg számára, hogy az ügy elintézéséig dolgozzon. Amennyiben a vezetőségben megegyeztek [az esetről], akkor őt a céh azon ítélete szerint büntessék meg. MÁSODIK. Abban az esetben, ha egy legény vagy inas ide jön és munkába áll, a legöregebbtől a legfiatalabb mesterig mindenki keressen neki egy olyan műhelyt, ahol tanulhat. Amennyiben az ottani mester becsületes, kerüljön oda. Ha viszont a legény vagy inas a mester műhelyét elhagyja, akkor semelyik másik helyi mester se adjon neki munkát, kivéve ha [azt] tizen-négy nappal azelőtt kérelmezte. Ugyanígy semelyik legény vagy inas se menjen el a győri vagy a komáromi vásárt tizen-négy nappal megelőzően. Amennyiben [ezt] nyomós ok nélkül [megtette], egy forintra⁸ [büntessék]. Szintén semelyik mester se engedjen el legényt vagy inast tizen-négy nappal az ünnepnapok előtt. Egy forint [legyen] ennek is a büntetése. HARMADIK. Hasonlóan, ha egy mester egy másiktól elcsábítja [annak] egyik emberét, és ez bizonyossá válik, úgy őt a céh ítélete szerint büntessék meg. NEGYEDIK. A céh minden egyes mestere minden negyedévben fizessen be tíz magyar [dénárt]⁹ a céhládába. ÖTÖDIK. Amikor a ládát az asztalra helyezik, mindenki adja elő a panaszát az egész céh előtt. Addig tegye ezt meg, ameddig a láda nyitva áll. HATODIK. Aki a láda mellett csúnya vagy más, oda nem illő szavakra ragadta magát, annak büntetését a tiszteletreméltó céh szabja meg. HETEDIK. Ha a céhmester a céhet egybe hívhatja, és valaki nem jön oda és nem jelenik meg, az büntetésként húsz magyar [dénárt] adjon. Aki [pedig] a céhet összehívattatja, az rójon le csakhamar szintén húsz magyar [dénárt]. NYOLCADIK. Hogy egy özvegyasszonynak kiváltsága legyen, ha esetleg egy vándoréveit töltő legény jönne, hogy elsőként az özvegyasszony részére bocsássák a legényt, amennyiben neki nem lenne. Semelyik mesternek vagy a céhhez [tartozó más] özvegyasszonynak ne dolgozzon. Ha az özvegyasszonynak lehetősége van arra, hogy egy legényt kérjen, a legkevésbé se dolgozzon saját kezével és gyötörje magát – ez céhünk szokásaival ellentétes –, és ez ne szégyenítse és csúfítsa a céhet. KILENCEDIK. Hogy az idegen legény vagy inas, aki egy tiszt mesterhez betér, kérjen munkát magának, máskülönben a mester nem köteles őt elszállásolni. A legény vagy inas pedig legkevesebb nyolc napot dolgozzon [ott]. TIZEDIK. Amely mester egy tanoncot felfogad, az a céh számára egy birodalmi tallért¹⁰ adjon. Amikor a tanonc kitanulta a mesterséget, akkor hasonlóképpen egy birodalmi tallért rójon le. Minderről rendszeres feljegyzést kell vezetni. Ne fogadjanak fel egy [olyan] tanoncot sem, aki nem rendelkezik születési levéllel, amit a ládába kell helyezni és megőrizni. TIZENEGYEDIK. Minden egyes legény, aki a napi munkáját elvégzi, az azon felüli [munkáért] egy batkát¹¹ vagy négy krajcárt¹² kapjon. Minden egyes inas, aki a napi munkáját elvégzi, bérként tizenkét krajcárt kapjon. TIZENKETEDIK. Ha a Mindenható Isten akaratából egy legény megbetegedne és pénzkölcsönre szorulna, amit a ládából kérne, akkor a lehetőségeihez mérten kölcsönözzenek neki. Amikor Isten segítségével meggyógyul, akkor ezt a kölcsönkért összeget híven, újra szorgalmasan munkájával szolgálja meg, vagy köszönettel a céhládába rója le. TIZENHARMADIK. Ha egy mázsánál¹³ nehezebb anyagot vagy elkészült munkát hoznának ide, azt egyedül senki át ne vegye, hanem a legidősebb mesternek jelentse, és azt az egység megőrzése végett egymás között osszák ki. [Aki nem így tesz, azt] két birodalmi tallérra büntessék. TIZENNEGYEDIK. Hasonlóan a most említett büntetéshez, két birodalmi tallér [terhe mellett] egyik halász se készíttessen saját anyagából saját kötelet. TIZENÖTÖDIK. Egyik mester se vállaljon másnak munkát, [ha] valakinek még munkával adós, amíg őt előtte rendesen ki nem fizette és ki nem elégítette. TIZENHATODIK. A mesterek az éves vásáron délelőtt tíz órakor mindannyian legyenek együtt a megállapított helyen, és semmilyen – akár kicsi akár nagy – kötelet el ne adjanak, amíg a portéka kirakódása meg nem történik. Nem kevésbé, ne értékesítsenek semmilyen munkát senki olyannak, aki azt ezt követően újra eladja. Hasonlóképpen senki se készítsen nyolcszálás fonálból kötöző- és ellenkötelet. Mivel pedig nincs az országban forgalomban lévő egységes mérték, a mesterek mindegyike ugyanazt használja és alkalmazza minden munkánál, amiből a legrégebbit és a legújabbat ne vigyék ki az erősségből a céh büntetésének terhe mellett. TIZENHETEDIK. Semelyik mester se használja fel a régi kötelet új munkában. Amennyiben pedig [valakit] ezen tetten érnének és kiderülne, az büntetésül a ládába négy magyar forintot tegyen, míg a ferences kolostornak két font¹⁴ viaszt adjon. TIZENNYOLCADIK. Senkinek se engedjék meg, aki nem [tagja] a céhnek – akár zsoldos, akár nem –, hogy a maga hasznára űzze a mesterséget. Amennyiben dolgozni kíván, az egyik mesternél kérje ezt a céh rendje és szokása szerint. Ha egyik vagy másik mester munkát ad neki, akkor illendőség szerint koszttal és fizetéssel lássa el. TIZENKILENCEDIK. Mivel mindenfelé az országban megszokott gyakorlat és szokás, hogy a külső városokban egyetlen vidéki, idegen mester sem árulhat, hanem csupán az odavalósiak; ezért itt Győrben és Komáromban is – más he-

begehren der oder ein anderer ihme dan mit Arbeit, auch der Gebühr nach mit Cost und Lohn versehen wird. ZUM NEUNZEHENDEN. Diweillen dan auch allenthalben im Landt ein üblicher Brauch und Gewonheit auch billich ist, das auff den Vormärckten kein außwendiger frembder Maister, sondern nur die einheimbischen allein fail haben dörfen, also will es auch alhie Raab und Commorner, wie an andern Orthen brauchig verstandner maßen gehalten werden, doch aber soll den außländischen Maistern, an dem rechten Jahrmarckts Tag am acht Uhr aufzulegen und fail zuhaben nit verboten sein. ZWANZIGSTENS. Da zum fall die Maister und Gesellen sich bey dem Wein befinden und es sich zutrüege, daß sie uneins wurden, und ihnen der Zöch- oder sonst ein alter Maister, den Frieden anbietet und sie darüber nicht still sein wolten, die sollen p[e]r vier Pfundt Wax zur Straff verfallen sein, doch der hohen Obrigkeit, hierinnen nichts benohmben. ZUM AIN UND ZWANZIGSTEN. Da ein Gesell in der Wochen spazieren gieng und dem Maister die Werckstatt nit befürdern würde, der soll p[e]r zwey Pfundt Wax gestrafft werden. ZUM ZWAY UND ZWANZIGSTEN. Und da es sich nach Schickung Gottes begeben, das einem Maister sein Weib, Kindt oder Gesündt mit Todt abgiengen, so soll ein jedweder Maister mit sambt seinem Weib und Gesellen, der verstorbenen Leich das geleit zu ihrem ruhebettl zugeben schuldig sein, welche aber nachlässiger Weiß, solches ohne genugsambe Ursach versaumbt, der soll er drey Pfundt Wax gestrafft werden. ZUM DREY UND ZWANZIGSTEN. Soll das gesambte Handwerckh der Sayller zu der Ehr Gottes in die alhiege Thumbkirchen, wie auch zu den Herrn Franciscanern, so lang das Hauptwerckh würcklich im Schwung verbleibt, die Glocken mit gueten Saillen der notthurff nach auß dero aignen Gekosten verstehen und von unß hierüber in allen obbeschriebenen Puncten geschüzet werden. ZUM VIER UND ZWANZIGSTEN. Da einer alhier zu Raab Maister begehrt zu werden, der soll sich alhier bey dem Zöchmaister anmelden, auch mit seinem Gebuhrts- und Lehrbrieff ordentlich verfast sein, und wan er solche Brieff auffgelegt und den Maister gefällig, solle alßdan demselben die Maister Stuckh zumachen, vergönstiget und zugelassen werden, und wan er über die Stück machen ist, solle ihm der Zöchmaister doch auff seinen Uncosten, ordentlich zwen Maister die Suckh zubesichtigen verordnet sein, und wan er damit bestehet, soll er zwen Gulden hungarisch in die Ladt legen, doch das er die Stuckh lediger weiß machen, da er aber nit darmit bestehet, soll er (ehe er wider anhebt zumachen) wiederumben ein Viertl Jahr wartten. ZUM FÜNFF UND ZWANZIGSTEN. Soll auch kein Gesell, der alhier Maister werden will, ehender nit zugelassen werden, er habt dan zwey Jahr gewandert und nach erstreckung solcher zwey Jahren, mag er sich bey dem ersamben Handwerckh anmelden und demselben ein Reichstaller in die Ladt erlegen. Und wan er seine Brieff auffgelegt, soll er auch ein ehrliche Mahlzeit geben, wie er sich aber verhalten mueß, wirdt ihm schon weither vorgetragen werden, wie sich ain anderer Maister verhalten hat, alß er sich auch verhalten mueß. ZUM BESCHLUSSEN. Weillen nun die vorgedachten Maister des Sailer Handwerckhs, alß Raaber und Commorner vorhero niemahls gewessen, sich verainiget haben, so soll ein ganzes Handwerckh der Raaber und Commorner Maister und Gesellen, nach Lauth unßer gegebenen gnädigsten Freyheit nachhalten. Dieße unßer vorgeschriebene Articul und der Maister und Gesell, oder Wittib der nicht darbey verpleiben will undt darüber handeln wolle, bey einem Löbl[ichen] Handtswerckh ohne ein hochwichtige Ursach das Handwerckh die Macht haben, die Werckstatt zu spörren, bis zu außstrangender Sachen.

Volgendt, wie sich die Maister der Sailer alhier mit Ihren Maister Stuckhen verhalten sollen. ERSTLICHEN. Welcher alhier zu Raab und Commorn Maister werden will, der soll zum Maister Stuckh machen ein Kriegs Saill, vierzig Clafter lang und vierzig Pfundt schwer umb ein Pfundt weder zu wenig noch zu viel, und ein halbe Clafter weder zu lang, noch zu kurz. ANDERTEN. Soll er machen ein Wagen Lein, zwölff Clafter lang, zwanzig Pfundt schwer umb ein Spann weder zu lang noch zu kurz, ein halb Pfundt zu gering oder zu schwehr. ZUM DRITTEN. Soll er machen ein zwirn Stückel, sechzig Clafter lang, zwanzig Pfundt schwehr, und ein halbe Clafter weder zu lang, noch zu kurz, ein halb Pfundt weder zu ring, noch zue schwehr. Eines Maisters Sohn aber soll alhie zue Raab befreyet sein eines Stuckhs und soll machen nur zwey Stuckh, alß das Kriegs Saill, vierzig Clafter lang, und das zwirn Stückel sechzig Clafter lang. Diesweill nun obangehorte Articul der Vernunft, Zucht und Erbarkeit gemäß, alß haben wier solliche nicht unbillich ratificirt, confirmirt und bestättiget, ratificiren, confirmiren und bestettigen hiermit und in Crafft dies und wöllen, das obgedachte Maister und Gesellen des ersamben Handwerckhs der Sailer, in allen Puncten obbeschriebenen Articul nach sich verhalten sollen.

Zu Urkhundt haben wier solchen Articuls Brieff mit unserm gräflichen Insigel verfertigen laßen. Geben in der Kay[ser]l[ichen] Haubt Vestung Raab in Hungarn den dritten Juny, im Jahr nach Christi unsers lieben Herrn und Seeligmachers Gebuhrth ein taußend sechshundert sieben und dreyßigsten.

Wolff graff zu Monßfeld²

Nos igitur iustis ac rationabilibus prememorator[um] Ioannis Stantzinger, alterius Ioannis Rädl et Michaelis Rittler magistrorum restiariorum suis et coeterorum eiusdem artis magistrorum nominibus coram nobis factis petitionibus

lyekhez hasonlóan – ezt a szokást be fogjuk tartani. A vidéki mestereknek azonban ne tiltsák meg, hogy az éves vásáron nyolc órákor a portékáikat kipakolják és árulják. HUSZADIK. Abban az esetben, ha a mesterek és a legények bort innának és összekülönböznének, a céhmester vagy egy másik öreg békítse őket. De ha nem akarnának lecsendesedni, úgy büntetésül négy font viaszt adjanak, de a legfőbb hatóságot ettől meg ne fosszák.¹⁵ HUSZONEGYEDIK. Ha egy legény hétközben elcsavarog és nem a mester számára dolgozik, akkor két font viaszra büntessék. HUSZONKETTEDIK. Ha Isten akaratából megtörténne, hogy egy mesternek a felesége, gyermeke vagy szolgálója meghalna, úgy minden egyes mester köteles feleségével és legényével együtt az elhunyt testét nyughelyéhez kísérni. Aki pedig ezt hanyag módon, elegendő ok nélkül elmulasztja, azt három font viaszra büntessék. HUSZONHARMADIK. A kötélverők egész céhe az Isten tiszteletére az itteni székesegyházban, ahogyan a ferences atyáknál is – mindaddig amíg a céh fennmarad – a harangokat saját költségén jó kötelekkel szükség szerint lássa el, amiért [cserébe] mi minden fent megírt pontban megvédjük őket. HUSZONNEGYEDIK. Ha valaki itteni, győri mesterré kívánna válni, úgy a céhmesternél jelentkezzen a megfelelően kiállított nemzetség- és tanulólevelével együtt. Amikor ezeket a leveleket felmutatja és a mestereknek ezek kedvükre valóak, akkor a mesterek engedélyezzék számára, hogy egy [vizsga]darabot csináljon. Amikor ez elkészült, akkor a céhmesternek a költségén rendeljenek ki két mestert a munka megtekintésére. Mikor ezt [a vizsgát] sikeresen leteszi, két magyar forintot tegyen a ládába, hogy a munkát szabadabb módon csinálhassa. Ha pedig nem teszi le ezzel a munkával [a vizsgát], (mielőtt újra hozzákezdene) egy negyedévet várjon. HUSZONÖTÖDIK. Semelyik legény se lehessen hamarabb mester, [csak] miután két évet vándorolt. A két évet követően a tiszteletreméltó céhnél jelentkezhet, és a ládába egy bírodalmi tallért fizessen be. Amikor leveleit bemutatta, egy tisztességes ebédet adjon. Azt pedig, hogy hogyan kell viselkednie, elő fogják adni a továbbiakban: úgy kell viselkednie, mint egy másik mesternek. VÉGEZETÜL. Mivel a győri és a komáromi kötélverő céh fent említett mesterei korábban sosem voltak együtt, [ezért] megállapodtak, hogy az egész céh győri és komáromi mesterei, illetve legényei az általunk adott kegyes szabadság szerint viselkednek. Ha ezeket az általunk előírt cikkelyeket a mester, a legény vagy az özvegy nem akarja betartani és ezek ellenére cselekedne, [akkor] a dicsőre méltó céhnek hatalmában áll rendkívüli ok nélkül a műhelyt bezárni a dolgok elintézéséig.

A következőkben [arról], hogyan kell elkészítenie az itteni kötélverő mestereknek a mesterremeket. ELŐSZÖR. Aki itteni, győri illetve komáromi mester akar lenni, az készítsen mesterremeket: egy negyven öl¹⁶ hosszú és negyven font súlyú hadi kötelet, amely egy fonttal se legyen kevesebb, se több, és egy fél öllel se legyen hosszabb, se rövidebb. MÁSODIK. Csináljon egy kocsikötelet, amely tizenkét öl hosszú és húsz font súlyú. Ne legyen se hosszabb, sem rövidebb és egy fél fonttal se legyen kevesebb vagy nehezebb. HARMADIK. Csináljon kétszer összefont fonálból [készült] mesterremeket, amely hatvan öl hosszú és húsz font súlyú; de egy fél öllel se legyen hosszabb, se rövidebb, és egy fél fonttal se legyen könnyebb, se nehezebb. Győri mester fia azonban mentesüljön az egyik mesterremek elkészítése alól, és csak kettőt csináljon: úgymint egy negyven öl hosszú hadikötelet és a hatvan öl hosszú, kétszer összefont fonálból [készült] mesterremeket. Mivel tehát a fent említett cikkelyek összhangban vannak az értelemmel, illemmel és kegyelemmel, így ezeket jogosan jóváhagytuk és megerősítettük. Ezennel jóváhagyjuk, megerősítjük és ezen [végzés] erejével akarjuk, hogy a dicső kötélverő céh fent említett mesterei és legényei minden pontban, a fenti cikkelyek szerint viselkedjenek.

Az oklevélhez ezen artikuluslevelet grófi pecsétünkkel elláttuk. Kelt a császár győri főerősségében, Magyarországon június 3-án, Krisztus, a mi szeretett Urunk és Üdvözítőnk születése után az 1637. esztendőben.

Wolfgang zu Mansfeld¹⁷

Mi tehát, az említett Stantzinger János, Rádl János és Rittler Mihály kötélverő mestereknek a saját és a többi azonos foglalkozású mesterek nevében, a jelenlétünkben tett jogos és észszerű kérései és könyörgései előtt meghajolva, a beillesztett oklevelet és az abban foglalt mindegyik és minden egyes cikkelyt (amennyiben a mi jogainkat nem sérti) ezen Győr városunkban és annak külső városában tartózkodó kötélverő mesterek – úgy a mostaniak, mint a jövőben működők – részére örök érvénnyel, kiváltságlevél alakjában kiállítva és átvéve, minden pontjában, záradékában, illetve cikkelyében és minden részében, földesúri hatalmunkkal – amit ezen városban és annak külső városában jog szerint és ténylegesen Magyarország néhai szent királyainak kegyes alapításából köztudomásúlag birtoklunk – jóváhagytuk, elfogadtuk és véglegesítettük. Továbbá ugyanezen hatalmunknál fogva az említett oklevelet és az abban foglalt rendelkezéseket ezen következő intézkedésekkel bővítettük, növeltük és díszítettük. ELŐSZÖR. Hogy jöllehet az ezen városunkban alapított más céhekhez és társaságokhoz hasonlóan az említett kötélverő mesterek is a mi

et supplicationibus inclinati, praeinsertas literas omnesque³ et singulos articulos in eisdem comprehensos (in quantum nostris iuribus non praeiudicant) pro eisdem magistris restiariis in hoc oppido n[ost]ro Iaurien[si] suburbio[ue] eiusdem residentibus, tam modernis, quam futuris in perpetuum valituras, in formam privilegii n[ost]ri redigentes et transuentes, in omnibus suis punctis, clausulis et articulis ac in omni sui parte, autoritate domini n[ost]ri, quod in hoc oppido suburbio[ue] eiusdem de iure et de facto ex pia divorum quon[dam] Hung[ariae] regum fundatione habere dignoscimur, aprobavimus, ratificavimus et confirmavimus. Ac insuper eadem autoritate praescriptas literas et constitutiones in eisdem contentas, his, quae sequuntur, constitutionibus auximus, amplificavimus et exornavimus. PRIMO. Ut licet instar aliarum ceharum sive contuberniorum in hoc oppido n[ost]ro fundatorum, dicti quoq[ue] magistri restiarii peculiare vexillum in hac Ecclesia n[ost]ra habere deberent quia tamen iidem magistri restiarii pro campanis huius eccle[si]ae n[ost]rae singulis annis sufficientes restes se daturos promisissent et se ipsos obligavissent, ob hoc usq[ue] ad pacatiora tempora (siquidem ipsi magistri restiarii modo fere omnes milites germani istius praesidii Iauriensis essent) praenotati vexilli praeparatio relinquatur. SECUNDO. Cum in ipsis nundinarum diebus solennioribus praefati magistri restiarii moderni pariter et futuri divino cultui, sacrae missae officio ad aram divae Catharinae Virginis et Martyris singulis anni quartalibus habendo, per a semet ipsis conductum sacerdotem Ecclesiae n[ost]rae obstrictum, interesse debeant. Annuimus, ut die ipsas nundinas immediate pr[ae]cedenti nulli magistrorum restiariorum extraneorum, liceat merces suas venum exponere, sed solis magistris n[ost]ris restiariis Iauriensibus. TERTIO. Ut quicquid in praeinsertis literis praememorati Domini Supremi Generalis Capitanei de iurisdictione et autoritate eiusdem attingitur id totum et omne nos concernere intelligatur. QUARTO. Si quis magistrorum restiariorum, ob excessus aliquos ex hac ceha exclusus, merces suas nihilominus in nundinis hisce Iauriensibus venales exponere auderet, talis confiscationem universarum rerum suarum venalium incurrat, quarum una nobis, altera vero medietas Cehae ipsi cedat. Im[m]o approbamus, ratificamus et confirmamus, necnon exornamus et amplificamus. Salvis semper iuribus n[ost]ris. Harum n[ost]rar[um] maioris sigilli n[ost]ri pendentis, munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum ipso festo Assumptionis Beatissimae MARIAE semper Virginis, anno partus eiusdem millesimo sexcentesimo trigesimo septimo. Reverendissimo et admodum Reverendis dominis Georgio Vaswary Cathedrali Praeposito, Michaele Lony Lectore, Wolffgango Wrachevich Cantore, Gregorio Nagyffalvi electo Ep[iscop]o Vacienti, Custode huius Ecclesiae, Matthia Vörös de Njéek Sancti Salvatoris de Papocz, Ioanne Altabak Sancti Adalberti Praepositis, Ioanne Beny Cathedrali, Michaele Kopchany Soproniensi, Stephano Chehonio Mossoniensi, Petro Baranyay Luchmanensi, Ioanne Chakany Papensi, Thoma Firley Abbate de Pilisio, Comaroniensi Archidiaconis, coeterisq[ue] dominis Canonicis in hac Ecclesia DEO iugiter et devote famulantibus atq[ue] psallentibus. Confirmo Georgius Szechény Ep[iscop]us Iauriensis. Lecta in capitulo.

Nos itaq[ue] huiusmodi humillima supplicatione pro parte praenotatorum cehae seu contubernii magistrorum restiariorum Iauriensium et Comaroniensium n[ost]rae modo quo supra porrecta Ma[ies]t[ati], regia benignitate exaudita clementer et admissa, praeinsertas literas memorati Capituli Iauriensis transumptionales confirmationales non abrasas non cancellatas neq[ue] in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus ac suspicione carentes praesentibus literis n[ost]ris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earundem continentias, clausulas et articulos, eatenus, quatenus eaedem rite et legitime existunt emanatae, viribusq[ue] earundem veritas suffragatur; ratas, gratas et accepta haben[tes], acceptavimus, aprobavimus, roboravimus et ratificavimus, ac pro saepofatis magistris restiariis Iauriensibus et Comaroniensibus ipsorumq[ue] posteris et successoribus univer[sis] innovan[tes] perpetuo valituras gratiose confirmavimus. Im[m]o acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamus[que] et confirmamus. Salvis iuribus alienis. Harum nostrar[um] secreto sigillo n[ost]ro, quo ut Rex Hung[ariae] utimur, impendenti communitarum vigore et testimonio literarum. Datum per manus fidelis n[ost]ri nobis dilecti Reverendi Thomae Palffy ab Erdeöd electi Ep[iscop]i Ecclesiae Nitriensis lociq[ue] et comitatus eiusdem supremi ac perpetui comitis consiliarii n[ost]ri ac aulae n[ost]rae per regnum n[ost]rum Hung[ariae] cancellarii in civitate n[ost]ra Vienna Austriae, die octava mensis Februarii, anno D[omi]ni millesimo sexcentesimo septuagesimo.⁴ Regnor[um] n[ost]ror[um] Romani duodecimo, Hung[ariae] et reliquorum decimo quinto, Bohemiae vero a[nn]o decimo quarto.

Leopoldus

Montec[uccoli]

Carolus Ludovicus comes ob Hoffkirchen

Thomas Palffy E[lectus] Ep[iscop]us Nitrien[sis]

Stephanus Orbán

egyházunkban kötelesek lennének saját zászlót birtokolni, mivel ugyanezen kötélverő mesterek ígéretet tettek és kötelezték magukat arra, hogy ezen egyházunk harangjaihoz évente elegendő kötelet adnak, emiatt a békésebb időkre marad (mivelhogy maguk a kötélverő mesterek szinte mind a győri végház német zsoldosai volnának) az említett zászló elkészítése. MÁSODSZOR. Az említett kötélverő mesterek – úgy a mostaniak, mint a jövődöbeliek – kötelesek a vásárok idejére eső ünnepnapokon istentiszteleten, negyedévenként pedig – egyházunk erre a célra általuk fizetett papjának vezetésével – Szent Katalin szűz és vértanú oltáránál szentmisén részt venni. Jóváhagyjuk azt, hogy a vásárokat közvetlenül megelőző napon egy idegen kötélverő mester se árulja a portékáit, hanem csak a győri mesterek. HARMADSZOR. Hogy minden, ami a nevezett *supremus generalis capitaneus* úrnak a beillesztett oklevelében az ő joghatóságát és hatalmát érinti, egészen és teljesen ránk vonatkozzon. NEGYEDSZER. Ha valamely kötélverő mester, akit valamilyen kihágás miatt ebből a céhből kizártak, ennek ellenére a győri vásárokon eladó árut kitenni merészel, az összes eladó tárgyat kobozzák el, melyeknek egyik fele minket, másik fele a céhet illesse. Sőt jóváhagyjuk, véglegesítjük és megerősítjük, továbbá ellátjuk és növeljük is, jogaink mindenkor fenntartása mellett, ezen oklevelünknek – amelyet nagy függőpecsétünkkel erősítettünk meg – erejével és bizonyosságával. Kelt a Boldogságos, mindenkor Szűz MÁRIA mennybevétele napján,¹⁸ születésének ezerhatszázharminchetedik évében, midőn a főtisztelendő és igen tiszteletre méltó atyák: Vasváry György székesegyházi nagyprépost,¹⁹ Lóny Mihály olvasókanonok,²⁰ Wrachevich Wolfgang éneklőkanonok,²¹ Nagyalvi Gergely választott váci püspök, ezen egyházunk örkanonokja,²² Nyéki Vörös Mátvás pápóci prépost,²³ Altabak János szentadalberti prépost,²⁴ Bény János székesegyházi főesperes,²⁵ Kopchányi Mihály soproni,²⁶ Chehovius István mosoni,²⁷ Baranyai Péter locsmándi,²⁸ Chákány János pápai,²⁹ Firley Tamás pilisi apát, komáromi főesperes,³⁰ és ezen egyház többi, ISTENNEK folytonosan és alázatosan szolgáló és zsoldárt éneklő kanonok urai. Széchényi György győri püspök megerősítem. Olvasva a káptalanban.

Mi tehát a nevezett győri és komáromi kötélverő mesterek említett céhe avagy társasága részére ezen legalázatosabb kérést, amelyet a fenti módon felségünk elé terjesztettek, királyi kegyességgel jóindulatúan meghallgatva és annak eleget téve, az említett győri káptalan kivakarás és törlés nélküli és semelyik részében sem gyanús, ellenkezőleg, minden hibától és gyanútól mentes átírt megerősítő oklevelét jelen kiváltságlevelünkbe szóról szóra, bármilyen rövidítés és kiegészítés nélkül beillesztve és beírva, annak egész tartalmát, záradékait és cikkelyeit anynyiban, amennyiben az szabályosan és törvényesen van kiállítva, és erejével az igazságot támogatja; érvényesnek, kedvezőnek és elfogadhatónak tartva megengedjük, jóváhagytuk, megerősítettük és véglegesítettük, és az említett győri és komáromi kötélverő mesterek és azok utódainak és minden örökösének részére megújítván örök érvénnyel kegyesen jóváhagytuk. Sőt elfogadjuk, jóváhagyjuk, erősítjük és véglegesítjük illetve megerősítjük, mások jogainak tiszteletben tartásával, jelen oklevelünk bizonyosságával és erejével, amelyet titkos pecsétünkkel erősítettünk meg, melyet mint Magyarország királya használunk. Kiadatott kedvelt hívünk, tisztelendő Erdődi Pálffy Tamás választott nyitrai püspök, ugyanezen hely és megye örökös főispánja, tanácsosunk és magyar udvari kancellárunk keze által, az ausztriai Bécs városunkban, február hónap nyolcadik napján, az Úr ezerhatszázhetvenedik évében. Római uralkodásunk tizenkettedik, a magyarországinak és a többinek tizenötödik, a csehországinak pedig tizenegyedik évében.

Lipót

Montecuccoli

Karl Ludwig von Hofkirchen

Pálffy Tamás választott nyitrai püspök

Orbán István

Der Rom[ischen] Kay[serlichen] wie auch zu Hungarn und Böheimb König[licher] May[estät] würcklicher Gehäimber Rath, Cam[m]eren General Feldt Marschall, Obrister über ein Reg[imen]t zu Fueß und Gubernator zu Raab sambt denen incorporirten Granitzen.

Ich, Sibert deß Heiligen Römischen Reichs Graff von Heister, Freyherr zu Kirchs Schlag thue khundt und füge hiemit Jeden män[n]iglich zu wissen waßmaßen daß ersambe Handwerckh der Teutschen Sailermaister zu Raab und Commorn alß benandlich Mathias Lechner, ietziget Zöchmaister in Raab mit Maister Elias Redl, Georg Liboth zu Commorn, Hannß Thurner, Mathias Federl, Hannß Streicher sich bey mir gehorsamb angemeldet und in underthänigkheit gebeten haben, waßmaßen in ihren von meinen vorfahren in specia Herrn Wolfgang Graffens zu Mansfeldt geweßen Gubernatorn A[nno] [1]637 aufgerichten und von Ihre[r] Kay[serlichen] May[estät] allerg[nä]digst confirmirten Articulsbrieff in den 24 Articul wegen deß Maister werden und sonsten auch durch die ganz Ordnung nichts ausdrückliches verfasst seye, was der Stuckhmaister zu thuen und aufzusehen habe, so doch in denen benachbahrten Zöchen und Bruederschafften vorgesehen und beschrieben seye, und derentwegen allhier bis herzue sich grosse Strittigkheiten eraignet, daß zu solcher Abstellung und Befurderung deß gemeinen Nuzen ich die hernach beschriebene Erleutterungs und vermehrungs Punkten, wie solche in denen unterschiden Satzungen und Articuln mit mehrern begrieffen nicht allein vorgenehm zu halten unter meiner Bestattung und Confirmation zu erthailen, sondern auch sye Supplication dabey zu schutzen und Handt zu haben, wie auch alle die ubrige Articuln dero ganzer Handtwerckhs Ordnung auf daß Zeyt wieder, anbey zu gleich zu confirmiren, geruehen möchte allermassen in nachfolgender Ordnung selbige Articuln hiebey folgen.

ERSTLICH. Wann ein Gesell zu Raab und Commorn verlangt Maister zu werden, solle derselbe eines ehrlichen Wandels und Catholischer Religion sein, fur die Einwerbung drey Kr[eizer] in die Laad erlegen sein, ordentliche Lehr- und Geburthsbriff aufweißen, wann dieße autentisch erkennet sein, alß dann ein viertl Jahr arbeiten oder zwölff Gulden dafür erlegen solle. ANDERTENS. Da nun den ehrsamben Handwerckh oberstandtener Maßen solchen Gesellen einzunehmen gefällig und derselbe willig seye deme nach zu khom[m]en, alß werden auß den Kay[serlichen] Freiheiten die Stuckh ihme vorgetragen und mueß derselb ein Kriegsaill vierzig Claffter lang und vierzig Pfundt schwer ein Pfundt weder zu ring noch zu viel, ein halbe Claffter weder zu lang noch zu kurz, zum anderten ein Wagenlein zwölff Claffter lang und zwanzig Pfundt weder zu ring noch zu schwer, drittens sein Zwirn Stuckh sechzig Claffter lang und zwanzig Pfundt schwer, einhalb Claffter weder zu lang noch zu kurz, ein halb Pfundt weder zu ring noch zu schwer verfertigen. DRITTENS. Ein Wittfrau Maister, Sohn und Tochter dahier zu Raab und Commorn sollen von einen, von denen vorspecificirten befreyet sein, ein Stuckh, alß nemblich die Wagenlein die Landtmaister, aber sollen machen daß Zwirnstickh, wie oben gemeldet, und dabey die unkosten in allen die Helffte außstehen, anbey zu erlegen schuldig sein, wobey auch dieße in obacht genohmen werden solle, daß einjeder Maister da er sich niedergelassen verbleiben und nicht ander werttig Wohnung suchen und nehmben, widrigen wiederumb auß neue die Stuckh zu machen, obligirt sein solle, wie in gleichen, wann einer sich in einanders Handwerckh ein verleiben liesse, seinen Abzug mit zwölff Gulden erlegen. VIERTTENS. Wann der Gesell anfangt zu stuckhen, so solle er das Handwerckh fordern denen Maistern tauglichen Hannff zubeschauen und abzuwogen vorlegen, und dabey ein ehrliche Mahlzeit geben, sodann bey dem Seillen oder Verfertigung der Stuckh mehr mahl daß Handwerckh begehren, und selbe zuzusehen gegenwertig sein, und nachdeme alles verfertiget alßdan die Beschau der Stuckh vor dem Handwerckh und offener Laad umb die Sehler zu erkhonnen, praesentiren anbey fur jeden Sehler einen R[einisch] erlegen, und denen Maistern ein ehrlich Mittagmahl dabey raichen. FUNFFTENS. Ehe und zuvor der Gesell zu einen Maister gesproche und erkennet wurdet, sol er in die Laad zwayunddreyßig Gulden Maister Recht angeloben, inner Jahr und Tag zu erlegen und unter dem Jahr nach belieben, ein ehrlich Maistermahl zugeben schuldig sein. SECHSTENS. Weillen beytaglicher Erfahrunuß vermög 7sten Articul inhalt der Handwerckhs Forderung die Gebühr nur 4 Groschen zu erlegen geweßen, die Gesellen aber umb geringer Ursach wegen den Zöchmaister überlauffen Handwerckh gehalten haben wollen, darumben dan wie anderer Orthen gebreuchig gehalten wurdet, an Sonn- und Feyrtägen 24 und in der Wochen 48 Kr[euzer] der Cläger zuuorzahle[n] solle. SIEBENTTENS. Wann sich begiebt, daß ein Gesell will Maister werden, so mueß er zu vor drey Jahr gewandert haben, auch der Maister werden will, mueß die Com[m]orner Maister auf sein Uncosten hiehero bringen lassen, auch sonsten niemandt er seye, wer er wolle Macht haben solle, außser wir im Raaberisch und Commornerischen Gubernio einen Maister einzusetzen. ACHTENS. Soll jährlichen ein Requiem und ein h[eilige] Meeß nebst einen Opfer in alhiesiger Thumbkirchen gehalten werden. Welcher aber außser erheblicher Ursachen nicht darbey erscheinet, soll ein Maister umb 2 Pfundt ein Gesell aber umb 1 Pfundt wachs gestrafft werde[n]. NEUNDTENS. Weilen Hannff und Werck zu dem Handwerckh höchste nöthig, denen frembden keineswegs an Marckht Zeitten die vorkaufferey biß zu bestimbter

A német-római császárnak, magyar és cseh királyi felségének tényleges titkos tanácsosa, *Feldmarschallja*,³¹ egy gyalogos regimentjének³² *Obristja*³³ és a győri, valamint a hozzá tartozó végvidék kormányzója.

Én, Siegbert Graf von Heister, a Szent Német-római Birodalom grófja, Kirchs Schlag bárója közhírré teszem és mindenkinek tudtára adom, hogy a győri és komáromi német kötélverők dicsőséges céhének [a tagjai, úgy] mint Mathias Lechner, mostani győri céhmester, Elias Redl; a komáromi Georg Liboth, Hannß Thurner, Mathias Federl, Hannß Streicher mesterek előttem engedelmesen megjelentek és alázatosan kérték, hogy az elődjeim, név szerint Wolfgang, Mansfeld grófja, néhai kormányzó által az 1637. évben kiállított és a császári felsége által legkegyesebben megerősített 24 cikkelyből álló artikuluslevelet [kiegészítsem], amelyben a mesterré válás és hogy mit kell a *Stockmeisternek*³⁴ tennie és felügyelnie, egyébként az egész rendtartás által homályosan megfogalmazott. Ezeket a többi itteni céhben és testvériségben korábban látták és megírták. Ezek miatt itt a mai napig nagy viszályok dúltak. Ennek leállítására és a közjó támogatására az eszerint megfogalmazott, világos és kiegészített pontokat, mint ezen különböző előírásokban és cikkelyekben a további fogalmakkal nem csupán teljesen kegyeskednék megtartani, elismerni és hitelesíteni, hanem ezen kérelmeket is ebben [a formában] megóvni és alkalmazni, ahogyan a mesterség rendjének minden plusz cikkelyét is hozzácsatolva egyben megerősíteni. Ugyanezek a cikkelyek az alábbi sorrendben következnek.

ELSŐ. Ha egy győri vagy egy komáromi legény mesterré kíván válni, az becsületesen vándoroljon és katolikus vallású legyen. Bejelentkezésért három krajcárt fizessen le a ládába. Rendes tanuló- és nemzetséglevelet mutasson fel. Amennyiben ezeket hitelesnek ismerik el, akkor egy negyedévig [ingyen] dolgozzon vagy tizenkét forintot fizessen[, hogy hozzákezdhessen a vizsgadarabhoz]. MÁSODIK. Ha a tiszteletreméltó céhnek tetszésére volna az előbb említett módon ezt a legényt felvenni, és ugyanő mindezeknek eleget tesz, akkor a császár által adományozott szabadságból egy munkadarabot neki adjanak át, és egy hadi eszközhöz szükséges, negyven öl hosszú és negyven font súlyú kötelet készítsen úgy, hogy egy fonttal sem lehet könnyebb vagy nehezebb, [és] egy fél öllel sem lehet hosszabb, sem rövidebb. Másodikként egy tizenkét öl hosszú és húsz font súlyú kocsikötelet verjen úgy, hogy se könnyebb, se nehezebb ne legyen. Harmadikként egy hatvan öl hosszú és húsz font súlyú fonalat sodorjon meg úgy, hogy fél öllel se hosszabb, se rövidebb, fél fonttal se könnyebb, se nehezebb ne legyen. HARMADIK. A győri és komáromi mesterek özvegyei, fiai és leányai minden előzőleg részletezett rendszabálytól mentesnek legyenek. A céh vidéken élő mesterei pedig az előírtakból csak egy kocsikötelet csináljanak úgy, hogy a kötél olyan legyen, ahogyan fent említettük. Az erre vonatkozó költségeknek összesen a felét kötelesek leróni. Emellett azt is vegyék figyelembe, hogy minden egyes mester maradjon ott, ahol letelepedett. Ne keressen másfelé lakást. [Ha] mégis újat választana, akkor csináljon egy új darabot, és – hasonló módon, mint amikor valaki a céhbe veteti fel magát – fizessen be az elköltözéséért tizenkét forintot. NEGYEDIK. Amikor a legény elkezd a mesterremeket csinálni, úgy kérje a céhet: a mestereknek terjesszék elő, hogy az alkalmas kendert vizsgálják meg és mérjék le. Ez alkalommal a mestereknek adjon tisztességes ebédet. Majd a kötél vagy a mesterremek elkészítése közben többször kérje a céhet a megtekintésre, amelynél maga is legyen jelen. Miután minden elkészült, akkor a mesterremek megtekintése a céh és a nyitott láda előtt történjen meg, hogy a „látóemberek” megítéljék azt. Minden „látóembernek” egy rajnai [forintot]³⁵ fizessen és a mestereknek egy tisztességet ebédet adjon. ÖTÖDIK. Mielőtt a legényt mesterré nyilvánítanák, a mesterré váláshoz meg kell fogadnia, hogy a ládába egy éven és egy napon belül harminckét forintot befizet. Emellett egy éven belül tetszés szerinti időben egy tisztességes mesterebédet adjon. HATODIK. Mivel a mindennapos tapasztalat alapján a céh szabályzata 7. cikkelyének értelmében csak 4 Groschen³⁶ díjat kellett befizetni, a legények a legcsekélyebb dologért is a céhmestert háborgatták, hogy céhgyűlést tartson; ezért aztán, amint az máshol szokásban van, a panaszos fizessen előre vásár- és ünnepnapokon 24, míg hétközben 48 krajcárt. HETEDIK. Ha egy legény mester akar lenni, úgy azelőtt három évig vándoroljon. Ha még [ezután is] mester akar lenni, a komáromi mestereket saját költségén hozassa ide. Egyébként senkinek se álljon hatalmában, bárki is legyen az, hogy rajtunk kívül a győri és a komáromi kormányzóságban mestert iktasson be. NYOLCADIK. Évente egy gyázmisét és egy szentmise áldozatot mutassanak be az itteni székesegyházban. Aki pedig nyomós ok nélkül ezen nem jelenne meg, azt a mestert kettő, a legényt pedig egy font viaszra büntessék meg. KILENCEDIK. Mivel a kender és a mintadarab a legszükségesebb a mesterséghez, ezért egy idegen számára se engedélyezzék meghatározott ideig a piactartási időkben az elővásárlást. Még kevésbé senki se merészeljen göndör szőrszálakkal kereskedni, se ilyet ne csinálhasson; kivéve, ha személyét elfogadta a céh és bejegyzett [tag], mint ilyenkor [szokás]. TIZEDIK. A tiszteletre méltó céhnek kötelessége, hogy Úrnapja oktávján,

Zeit zugestatten, viel weniger sich einer unterstehen mit krausten Haar zu ha[n]dlen, noch solches zu machen, erlaubt sein außer er sey dem Handwerckh zugethann unnd ein verleibet wie dann. ZEHENTENS. Ein ehrsambes Handwerckh verbunden sein solle, in der Octav Corpori Christi, weilen an den heiligen Tag der Marckh ist und sie Meister vor der Statt sein, sowoll Maister, alß Gesellen ohne Unterscheidt mit der Procession zu gehen, und diserthalben der alten Christ Brauch und Gewohnheit nach in die alhiesige Thumbkirchen einen Fahn aufzurichten schuldig sein, wer aber von der Procession ohne erheblichen Ursachen außbleibt, so soll der Maister vier, und der Gesell zwey Pfundt Wachs Straff geben. EILFFTENS. Gleich, wie zu Preßburg und andern Orthen gebräuchlich, daß an Marckht Tagen wan Hauuff zugebracht wird, keinen frembten Maistr solchen ehender nicht zukauffen erlaubt seye, biß daß zwolff Uhr geschlagen habe.

Wann nun alles, daß jenige so zu Nachtheill und Confusion deß gemeinen weeißens geraichen thuet herentgegen, aber alles waß demselben zum besten, und deßen Fortpflanzung, auch zu Befurderung gueter Policy gelanget, und mainniglich billich hand zu haben ist, diese Handwerckh Ordnung in gleichen nicht weniger dahin zihet, auch der vernunfft Zucht und Ehrbahrkeit gemäß, ist dan anhero habe in Ansehung ob anfangs berührten der Supplicanten billich massiges begehren dieße augirte Articul der Handwerckhsordnung sambt allen ihren vorigen hiermit confirmirn wollen, also und der gestalten daß solche nit allein sie Maister, in allen und jeden, denen Puncten und Clausuln vöstiglich nachleben, und derwider nicht handeln, sondern auch von manniglich darbey unperturbirter und unangefachten verbleiben sollen, zu wahrer Urkhundt, dessen habe ich diesses mit mein Unterschrift bekräftiget und mit meinen angebohrnen Insigl verferttigen lassen. So geschehen Raab den 23sten January, Anno 1708.

S[iegbert] Gr[af] von Heister

Der Röm[ischen] Kay[serl]ichen auch zu Hispanien, Hungarn und Böheimb König[lichen] May[es]t[ät] Kammerer General Bau Director, General Feldtmarschall Lieutenant, Obrist über ein Regiment Dragoner und Gubernator zu Raab sambt denen Incorporirten Granizen.

Ich Gundacker des Heyl[igen] Röm[ischen] Reichs Graff von Althann Banier Freyherr zu Goldtburg, Herr der Herrschafften Muhrstetten, Heydtzing Freyenstumuhl, Zwendendorff, Halbenrain und Flerge. Gebe hiemit maniglich zu vernehm[m]en, was massen daß ersambte Handtwerk der Saillermeister zu Raab undt Comorn bey mir Supplicando vor undt angebracht undt gehorsambst gebetten. Ich gerühete der von Ihro Kay[serlichen] May[estät] erlangte, undt von meinen Herrn Herrn Vorfahern vermehrte und bestättigte Handtwerckhsordnung, sambt denen darinnen begriffenen Articulen, Satzungen undt Freyheiten nit nur allein zu confirmiren, sondern auch ermeltes Handtwerckh undt der darunter begriffene Werckhsgenossene, dabey Insonderheit aber wider die Fretterey zu schützen, zu manudeniren und handt zu haben, mithin solche Fretterey abzustellen, und von selben nit beeinträgtigen zu lassen. In dem[m]e ich nun auß den Inhalt dero Handtwerckhsordnung abgenohmben und ersehen, das solche zu aller Zucht und Erbahrkeit ziehlet, undt also ihr der Maister gehorsambstes Bitten in der Billichkeit bestehet, ich auch all daßienige so zu schaden, Confussion undt Unordnung gereicht abzustellen, hingegen aber, was dem gemeinen Ersten zu besten, zu Beförderung der Ehre Gottes undt Erhaltung guetter Policy undt Ordnung gelanget, nach Möglichkeit zu protegiren zu schutzen undt zu manuteniern von selbsten iederzeit geneigt bin.

Alß habe ihr der Saillermeister habende Handwerckhsordnung Articul undt Freyheiten in allen ihren Puncten undt Clausulen nit allein confirmiren undt approbiren, sondern auch hiemit ernstlichen anbefehlen wollen, gedachte Saillermeister darbey zu schutzen undt zu manuteniren, die Fretterey abzustellen und selbe keineswegs beeinträgtigen oder beschweren zu lassen, gleich wir dan auch sie Meister der der abgedachten Handtwercksordnung getraulich nach zu leben, solche in allen zu beobachten schuldig sein sollen, wobey ich mir undt meinen Successoren vorbehalten haben will, nach Notturfft undt gellegenheit der Zeit diße meine Protection undt Confirmation zu minderen, zu mehren oder gar aufzuheben, deßen zu Urkhundt meine hirunter gestellte Handtschrift undt angehängt Insigls, Ferttigung, Signatum Raab, den zehenten Merinaths Tag May, 1718.

Gundakher Gr[af von] Althann

mert ezen a szent napon van a vásár, a város [színe] előtt mind a mesterek, mind a legények különbség nélkül a körmenettel vonuljanak és régi keresztény szokás és hagyomány szerint az itteni székesegyházban a zászlót tűzzék ki. Aki pedig a körmenttől nyomos indok nélkül távol marad, úgy a mester négy, a legény két font viaszt adjon büntetésül. TIZENEGY. Pozsonyhoz és más helyekhez hasonlóan a piaci napokon, amikor az anyagot hozzák, egy idegen mesternek se engedjék, hogy vásároljon, amíg el nem ütik a tizenkét órát.

A [kötélverők] közös ügyének hátrányára és zavarára szolgáló dolgokkal szemben azokat, amelyek a céhnek a javára és felvirágoztatására, valamint a jó rend előmozdítására szolgálnak, mindenkivel szemben jogosan alkalmazni kell, [és] ezen céh rendszabályait hasonlóan nem kevésbé ebbe bele kell vonni, értelem, illendőség és kegyesség szerint. Ezt követően immár úgy látom jónak, hogy elsődlegesen a kérelmezőknek a méltányos kívánságát teljesítve a céh rendszabályainak ezen gyarapított cikkelyeit minden korábbival együtt meg akarom erősíteni úgy és olyan módon, hogy ezeket a mesterek nem csupán minden pontjában és záradékában állhatatosan megtartsák és ezzel szembe ne cselekedjenek, hanem senki se kérdőjelezhesse meg [azokat]. Igaz tanúságtételként saját kézjeggyemmel megerősítettem és függő pecsétemmel elláttam. Kelt Győrben, január 23-án, az 1708. évben.

Siegbert Graf von Heister

A [német-]római császári, valamint spanyol, magyar és cseh királyi felségének kamarása, fő építési igazgatója, *General Feldmarschall-Leutnantja*,³⁷ egy dragonyos regiment *Obristja* és Győrnek, valamint a hozzá tartozó végvidéknek a kormányzója.

Én, Gundaker, a Szent Német-római Birodalom althani grófja, Goldberg zászlós bárója, a murstetteni, a heitzingi, a freienstumuhli, zwendendorfi, halbenraini és flergei uradalmának az ura ezzel mindenki tudtára adom, amint a győri és a komáromi kötélverő mesterek tiszteletreméltó céhe előttem kérelemként előadott, beterjesztett és alázatosan kért. Gondoskodom arról, hogy az Őcsászári felségétől megszerzett, valamint az elődjeim által kiegészített és jóváhagyott rendtartást az ebben foglalt cikkelyekkel, előírásokkal és szabadságokkal együtt nem csupán megerősítem, hanem az említett céhet és ugyanannak a tagjait különösen pedig a kellemetlenségekkel szemben megvédjem és oltalmazzam, következőképpen ezeket a kellemetlenségeket megszüntessem és ezek által [a céhtagokat] ne engedjem károsítani. Mivel a mesterség rendszabályának a tartalmából láttam, hogy az irat minden illendő és kegyes dolgot tartalmaz, valamint a mesterek legalázatosabb kérése méltányos, így mindenkor készséges vagyok arra, hogy mindezen, oly nagy kárt, zavart és rendetlenséget okozó [dolgokat] megszüntessem, ezzel szemben pedig [azt], ami a közösségnek a leginkább javára, Isten tiszteletének és a jó rend megőrzésének a támogatására szolgál, lehetőség szerint elősegítem és védjem.

Mikor a kötélverő mesterek meglévő céhbeli rendtartásának cikkelyeit és szabadságát valamennyi pontjában és záradékában nem csupán megerősíteni és jóváhagyni akartam, hanem azzal el is rendelni, hogy az említett kötélverő mestereket megoltalmazzam és megvédjem, a kellemetlenségeket megszüntessem, és semmi módon ne engedjem megkárosítani és megterhelni [őket]. Hasonlóképpen a mesterek is kötelesek legyenek az említett céh szabályzata szerint hűségesen élni [és] mindenben azt szem előtt tartani. Ezáltal fenntartom magamnak és utódaimnak a jogot, hogy a mindenkori szükség és lehetőség szerint csökkentsem vagy akár meg is szüntessem a védelmet és a megerősítést, amelynek okmányára alant kézírásomat és függőpecsétemet tettem. Kelt Győrben, május 10-én, 1718-ban.

Gundaker Graf von Althan

VÉGJEGYZETEK

- ¹ Lásd *Glosszárium*.
² Wolfgang Graf zu Mansfeld
³ Az eredetiben: emnesque.
⁴ Az eredetiben: septuaagesimo.
⁵ *Szávay* 1896. 103–204. passim; *Bedy* 1938. 34., 40., 178., 269., 436., *Koltai* 2003. 311–318.
⁶ Lásd *Glosszárium*.
⁷ Lásd *Glosszárium*.
⁸ Lásd *Glosszárium*.
⁹ Lásd *Glosszárium*.
¹⁰ Lásd *Glosszárium*.
¹¹ Lásd *Glosszárium*.
¹² Lásd *Glosszárium*.
¹³ Lásd *Glosszárium*.
¹⁴ Lásd *Glosszárium*.
¹⁵ Arra utalhat, hogy a viaszt az *Obrist*nak adják.
¹⁶ Lásd *Glosszárium*.
¹⁷ *Pálffy* 1997. 277.
¹⁸ augusztus 15. (Nagyboldogasszony ünnepe)
¹⁹ *Bedy* 1938. 427–428.
²⁰ *Bedy* 1938. 411–412.
²¹ *Bedy* 1938. 401.
²² *Bedy* 1938. 402–404.
²³ *Bedy* 1938. 405–407.
²⁴ *Bedy* 1938. 397–398.
²⁵ *Bedy* 1938. 409–410.
²⁶ *Bedy* 1938. 408–409.
²⁷ Chehi István. *Bedy* 1938. 411.
²⁸ *Bedy* 1938. 401–402.
²⁹ *Bedy* 1938. 414.
³⁰ Fülel. *Bedy* 1938. 398–399.
³¹ Lásd *Glosszárium*.
³² Lásd *Glosszárium*.
³³ Lásd *Glosszárium*.
³⁴ Lásd *Glosszárium*.
³⁵ Lásd *Glosszárium*.
³⁶ Lásd *Glosszárium*.
³⁷ Lásd *Glosszárium*.

Á GYŐRI HAD LAKATOS ÉS PUSKAMŰVES LEGÉNYEINEK ÉS INASAINAK
RENDTARTÁSA

Der Schloßer vnnndt Büchßenmacher Gesellen vnnndt Junger Alhier Zue Raab Ordnung vnnndt Articuls Brieff

Wir Zechmaiter vnd ein gantz Löbliches Hanndtwerckh der Schloßer vnnndt Büchßenmacher alhie in der Kay[ser]l[ichen] Hauptvestung Raab, alß Caspas Queerstainn Zechmaister, Georg Mayr, Christoph Hämpel, Hannß Anger, Bärtlmee Munich, Hannß Fürst, Thomma Lanndtmayr, Phillipp Stänzer, Hannß Weyß, Hannß Rumbler, Jocpb Schmützel; Thuenn Khundt hiemit iedermänniglich; demnach wür Zuerhalt- vnnndt Forttpflanzung aller guetten Zucht Ordnung aufgerüchtet, also haben wür auch zue dem Enndt fur vnnßere gesöllen, vnnndt Junger, so hiehero eingewandert khomben vnnndt Arbeith begehren, auch ein gewüße Ordnung vnnndt Articulsbrieff, sich selbigen nach in ainem vnnndt andern zueuerhalten, aufrüchten vnnndt vermörckhen laßen. Wie hernach volgt:

ERSSTLICHEN. Mann ein Gesöll, oder Junger herrgewandert khombt, so soll er erstlich in deß herrn Vatters Hauß einkhernn vnnndt nicht in deß Maisters Hauß, hernach sol ihme nach Hanndtwerckhs Brauch vmb Arbeith geschauet werden, vnnndt soll derselbe Gesöll oder Junger von dem Irten Junger gefragt werden von wann er khombt, wo er da haimbt ist, vnnndt wo er gelehrt hat, vnnndt wann der frembde Gesöll ein Maister khennen thuett, so soll ihme frey sein bey ihme einzueschücken, khennt er aber khainen so soll ihme von dem eltesten Maister biß zum Jüngsten vmb Arbeith geschawet werden, ist er ein Gesöll, so soll ihme vor einen Gesölln oder Maister vmb Arbeith geschauet werden, vnnndt einschenckhen, soll dem Maister odter Gesölln, so vmb Arbeith geschauet schuldigt sein. Ein Pindt Weinn vnnndt 4 vngrisch Brodt, einem Junger aber ein Halbweinn vnnndt 2 vngrisch Brodt, vnnndt dem Irtem Junger.

ANDERTEN. Sollen alle vier Wochen die Gesölln vnnndt Junger bey dem Herrn Vattern zueßamben khomban. Ein Gesöll 8 vngrisch Aufleg Geldt mitbringen, ein Junger 4 vngrisch, vnnndt sollen zween Maister bey der Ladt sein, vnd ein Schlüssel haben, der Alt-Gesöll auch einen. Vnnndt sollen die verbottene Wöhren von dem Irten Junger abgefordert werden, auch drey redtliche Vmbfragen gehalten werden, welcher was widter den Andern waiß, soll erß anzaigen, verschweigt einer was so verschweigt er seinen eigenen Schadten vnnndt welcher Gesöll nicht eingeschriben ist, der soll 6 vngrisch Einschreibgeldt niederlegen, ein Junger 3 vngrisch.

DRITTEN. Sollen alle vier Wochen zween Andere Irten Junger erwehlet werden, vnnndt soll auß ainer Werckhstatt in die Andter khomben.

VIERTEN. Wann ein Gesöll odter Junger bey einem Maister arbeiten thuett vnnndt khan das vier Wochen Geldt nicht erwartten, so soll er das Auflög Geldt bey seinem Maister laßen. Auch das Einschreibgeldt thuett er das nicht, so soll ihme nachgeschriben werden, wie eß auf einen solchen gebuehrt.

FUNFFTEN. Wann ein Gesöll odter Junger khombt, wan die Ladt schon offen ist, so soll ein Gesöll 2 Pindtweinn, ein Junger vmb 1 Pindtweinn gestrafft werden.

SECHSTEN. Wann ein Gesöll oder Junger mit seinem Maister aufstoßig wurdte in der Wochen, sol ihme nicht alß baldt vmb Arbeit geschauet werden, sondern er soll den Sonntag erwartten vnnndt bey dem Zöchmaister die Vrsach vorgebracht werden.

SIBENTEN. Wann ein Maister einem Gesölln Arbeit gibt vnnndt demselben vnter 14 Tagen wandtern lest, so ist der Maister schuldigt ihme sein Woche Lohn zuebezahlen, wandert aber den Gesöll, so ist er ihme nichts schuldigt.

ACHZEN. Soll alle vier Wochen bey der Ladt die Schenckh getrunckhen werden, welcher dabey bleibt, soll 8 vngrisch nüdterlegen, welcher aber nicht darbey bleibt 4 vngrisch.

NEUNDTEN. Wann die Schenckh getrunckhen wird, soll khein Gesöll oder Junger khain Würffel auf den Tüsch tragen, oder Khartten, welcher solches thuett, soll vmb ein Pindtweinn gestrafft werden, vnnndt welcher einen Weinn verschütt vnnndt khan ihn mit der Hanndt nicht bedeckhen, soll auch vmb ain Bindtweinn gestrafft werden, vnnndt welcher den Schenckhweinn tregt vnnndt gübt auf der Gaßen einen trunckh auß, soll vmb ein Woche Lohn gestrafft werden.

ZECHENTEN. Wann ainer bey der Schenckh auf denn Tüsch schlegt, soll auch vmb ain Pindtweinn gestrafft werden.

AILFFTEN. Wann einer auffsteht vnnndt befülcht dem adern die Stöll nicht, soll vmb ein Halbweinn gestrafft werden.

ZWÖLFFTEN. Wann einer einen oder den andern ein Schelm[m]en Schuldigt oder sonst mit wortten angreift, der soll eines iedtlichen Wortts halber vmb ein Woche Lohn gestrafft werden, vnnndt solle sich deß Woche Lohnn höher nicht alß auf sechs Groschen erströckhen.

A lakatos és puskműves legények és inasok itteni, győri rendtartása és artikulus levele

Mi, az itteni, a császár győri főerősségében [lévő] lakatosok és a puskművesek céhmestere és az összes tiszteletreméltó mester, úgymint Casper Queerstainn céhmester, Georg Mayr, Christoph Hämpel, Hannß Anger, Bärtholomeus Munich, Hannß Fürst, Thomas Lanndtmayr, Phillipp Stänzer, Hannß Weyß, Hannß Rumbler és Jacob Schmützel mindenkinek tudtára adjuk, miszerint minden jó illem megőrzésére és további fejlődésére rendtartást állítottunk fel. Tehát végülis legényeink és inasaink részére, akik vándoréveik során ide jöttek és munkát kértek, egy bizonyos rendtartást és artikulus levelet állítottunk és jegyeztettünk fel, amely szerint viselkedniük [kell]. Ez eképp következik:

ELSŐ. Amikor egy legény vagy inas a vándorévek során ide jön, először az atyamester, és ne az egyik mester házába térjen be. Ezt követően a mesterség szokása szerint számára munkát keressenek. Ugyanezen legényt vagy inast az atyamester inasa kérdezze meg: mikor jött? Hol van otthona? Hol tanult? Mikor ismerte meg az idegen legény a mesterét, akinél felszabadult és [aki] ide küldte? Ismer-e valakit, akár időst, akár fiatal, aki neki munkát keressen? Van-e olyan legény, aki a számára egy legénynél vagy mesternél munka után kérdezzen és oda küldje? Az atyamester inasa adjon a mesternek és a legénynek – akik munkát kerestek – egy pint bort és négy magyar kenyeret, míg egy inasnak fél [pint] bort és két magyar kenyeret.

MÁSODIK. Négyhetente a legények és az inasok az atyamester házában gyűljenek össze. Egy legény nyolc, [míg] egy inas négy, a gyűlésre szánt magyar pénzt hozzon magával. Két mester legyen a lánál, az egyik kulccsal, a másik [kulcs] az öreglegénynél legyen. A tiltott fegyvereket az atyamester inasa vegye el, és három becsületes kérdést tegyen fel a megjelenteknek. Amennyiben valaki tud a másik ellen valamit, jelentse be. Ha az egyik elhallgat valamit, [vagy] elhallgatja a saját kárát, illetve amely legény nincs bejegyezve, annak hat, egy inasnak három, bejegyzésért járó magyar [pénzt] kell fizetnie.

HARMADIK. Négyhetente az inasok közül kettőt válasszanak ki, akik az egyik műhelyből a másikba menjenek.

NEGYEDIK. Ha egy legény vagy inas egy mesternél dolgozik, és a négyheti bérére [még] nem számíthat, úgy a gyűlésre szánt pénzt hagyja a mesterénél. Amennyiben a bejegyzésért járó pénzt sem teszi le, azt utólag jegyezzék be számára, amint ezt ilyen esetekben szokás.

ÖTÖDIK. Ha egy legény vagy inas akkor jön, amikor a láda már nyitva áll, úgy a legényt két, az inast egy pint borra büntessék.

HATODIK. Ha egy legény vagy inas a mesterével hét közben összeveszik, akkor ne azonnal keressenek számára más műhelyt, hanem várja meg a vasárnapot, és adja elő az okot a céhmesternek.

HETEDIK. Amikor egy mester egy legénynek munkát ad, és aztán ugyanőt 14 napon belül engedi tovább vándorolni, úgy a mester köteles számára egyheti bért fizetni. Ha a legény [engedély nélkül] áll tovább, akkor számára semmit sem köteles [fizetni].

NYOLCADIK. Azok, akik a négyhetente tartandó gyűlésük alatt a csapszékben isznak, és ott is maradnak, nyolc magyar pénzt fizessenek. Aki pedig nem marad ott, az négy magyar [pénzt adjon].

KILENCEDIK. Amikor a csapszékben isznak, egyik legény vagy inas se vigyen kockát vagy kártyát az asztalhoz. Aki ilyet tesz, azt büntessék meg egy pint borra. Aki [pedig] a bort kiönti és nem tudja [azt] a kezével elfedni, egy pint borra büntessék. Aki [pedig] a csapszékben mért bort elviszi és az utcán kínálja, azt egyheti bérré büntessék.

TIZEDIK. Ha valamelyikük a csapszékben az asztalra csap, azt is egy pint borra büntessék.

TIZENEGYEDIK. Ha valamelyikük nem áll fel, és nem adja át a helyét az idősebbnek, azt fél pint borra büntessék.

TIZENKETTEDIK. Ha valaki a másikat szégyenletes vétséggel vagy más alkalommal szavakkal gyalázza, azt minden egyes szó miatt egyheti bérére büntessék. A heti bér mértéke nem lehet több hat Groschennél.

TIZENHARMADIK. Negyedévenként egy öreglegényt és egy öreginast válasszanak a lánához.

TIZENNEGYEDIK. Szabad legyen a bér- és puskműves munkákon részmunkát végezni.

TIZENÖTÖDIK. Négyhetente a kis fekete könyvecskét fel kell olvasni. Ha valaki ismer olyan személyt, akit el kell űzni a céhből, [vagy] valaki tud olyanról, aki meghalt, közölje, hogy kitöröljék a nevét [a könyvből].

DREYZECHENTEN. Soll auch alle Quatember ein Altgesöll vnndt Altjunger zue der Ladt erwöhlet werden.

VIERZECHENTEN. Soll auch frey sein Stückhwerckh zu Arbeiten auf dem Frümbwerckh vnndt Büxenmacher Arbeit.

FUNFFZECHENTEN. Soll mann auch alle vier Wochen das schwarze Büechel verleßen, vnndt welcher eines Nahmen khennt, der solle ihm aufreiben, welcher aber waiß, daß er gestorben ist, soll erß anzaigen, so thuett mann ihm auß.

SECHZECHENTEN. Soll bey einem Maister, welcher nicht in einer Zech einuerleübt ist nicht lenger alß 14 Tag frey sein, auf Hoffrecht zue Arbeiten thuett er darüber, so würdt er vor vnrdtlich gehalten, biß so lanng er sich abstraffen läst, von einem gannzen ersamben Hanndtwerckh.

SIBENZECHENTEN. Wann ein frembter Junger Frimbwercher alhero auf die Herberg khombt, so soll mann ihm auf seinem gelehrten Hanndtwerckhs Brauch vmb Arbeit vmbsehen, wie auch ainem Büchßenmacher.

ACHTZECHENTEN. Da ein teudtscher Gesöll einer odter der ander alhie Herr gewandert khombt, der soll erstlichen auf der teudtschen Herberg ihme laßen vmb Arbeit vmbsehen, sindtet er nit Arbeit, solle ihme frey sein auf der vngarischen Herberg vmbzuschückhen.

NEUNZECHENTEN. Wann ein Gesöll oder Junger zuewandtern beghrt, so soll er solches seinem Maister acht Tag zueuor auff sagen vnd ankhündten.

ZWAINZIGISTEN. Soll auch iedterzeith die Herberg der Gesölln vnndt Junger bey dennem Maistern verbleiben vnd ordentlichen von einem Maister auf den andern khomben.

EIN VNNDT ZWAINZIGISTEN. Wann zween oder drey Gesölln oder Junger alhero gewandert vnndt auf die Herberg khomben, vnndt hernacher ainer ohne dem andern nit arbeiten wolte, so solle ihnen gar nit vmb Arbeit gaschauet werden.

ZWÄY VNNDT ZWAINZIGISTEN. Soll auch khain Gesöll oder Junger in der Wochen, in welcher sonnsten ein Feyertag folt, khainen Feuertag daneben machen, vnndt da solches ainer thuenn wuerdte, ihme der Maister nur ein halbes Wocherlohn zugeben schultig seinn solle.

Auff vergangenes gebührendes Anlangen deß sambtlichen Ehrsammen Handtwerkhs, der so Teütschen Schlosser vnd Pükhsenmachern alhie ist zu mehrerer Confirmation vnd Bestätigung gegenwartiger Ordnung mein entschribenen Handschrift vnd Pötttschaft von Ambts wegen herunnd[er] gestöllet worden. So geschehen Raab, den 10ten Novembris, Anno 1667.

Moritz Hörtschen Kay[serlicher] Schultheiß

Győr Város
LEVÉLTÁRA

TIZENHATODIK. Olyan mesternél, aki nem a céh tagja, a törvény szerint senki se dolgozzon 14 napnál tovább. Aki ennél tovább [ott maradna], azt tisztességtelennek tartásák mindaddig, ameddig az egész tiszteletreméltó céh meg nem bünteti.

TIZENHETEDIK. Ha egy idegen inas bérmunkásként a szállásra érkezik, úgy a tanult mestersége alapján adjanak neki munkát, miként egy puszkaművesnek is.

TIZENNYOLCADIK. Egy német legény, [aki] a vándorévek során valamelyik itteni úrhoz jön, elsőként a német szállásadónál keressen munkát. Ha nem találna [ott, akkor] a magyar szállásadóhoz küldjék.

TIZENKILENCEDIK. Ha egy legény vagy inas vándorútra kíván menni, akkor ezt a mesterének nyolc nappal korábban jelentse be.

HUSZADIK. A legények és az inasok szállása mindig a mesternél legyen, és szabályszerűen menjenek egyik mestertől a másikhoz.

HUSZONEGYEDIK. Ha két vagy három ide vándorolt legény vagy inas a szállásadóhoz jön, és nem akarnak egymás nélkül dolgozni, úgy számukra egyáltalán nem kell munkát adni.

HUSZONKETTEDIK. Azon a héten, amelyen már van egy ünnepnap, egy legény vagy inas se tartson további munkaszüneti napot. Ha mégis valaki ilyet tenne, akkor számára a mester csak fél heti bért adjon.

Az itteni német lakatosok és puszkaművesek egész tiszteletreméltó mesterségének múltbéli illendő kérésére, a jelenlegi rendszabály további megerősítésére, alább kézjeggyemmel és hivatalom pecsétjével elláttam. Történt Győrben, az 1667. évben, november 10-én.

Moritz Hörtschen császári soltész

Győr Város
LEVÉLTÁRA

A CÉHLEVELEK HASONMÁSAI

Győr Város
LEVÉLTÁRA

A GYŐRI HAD MÉSZÁROSAINAK CÉHPRIVILÉGIUMA

(Mészárosok)
1678.

Lechman isker polgármester
keltette Odor Benő felála után
1800. évi október 23-án

Lipán
Levélháza

Győr Város
LEVÉLTÁRA

Wirmerket die
S. **S**innung und Sackung
S. eines Schramen Handwerchs der Fleisch

hacker diser Kayserlichen Maüß Vestung Raab Im
Königreich Hungarn.
Wie dieselb mit Pöblichen Gebrauch von Alter herthommen Mit
Ihre Gerechtigheit und Treue bishero Vestiglich gehandhabt. Sind nun auff ein
Teues Confirmirt werden. In Waß und gestalt Wie hernach folgt.

Erstens Sollen sich Alle die Maister so

Durchs Jar alhie zu Raab Fleisch auffhacken und verkauffen wollen, am E Jar freitag alhero versuegen
Nuch nit weniger sollen die Statmaister Keiner außgenommen die bemelter Zeit, alhie ihr Fleisch auffhacken
und verkauffen. Welcher aber zu gedachter Jar mit Fleisch arbeiten nit erscheinen wuorde der solle
das ganze Jar alhie kein Fleisch auffhacken oder verkaufen sein besiegt sein.

Andern Sollen kheiner des Handwerchs gestollen Viech mit wissen
Kauffen. Welcher dies thuen wuird dem soll solchs dicker kauffen oder die Arbeiten nit gestattet werden.
Nuch soll kein Fleischacker etwo ain oder mehr Ochsen zu drauß oder in Hof. Sondern alda beg den

Wasser auff der Schlagbruggen schlagen. Es sey dann das solches die grosse Noth erfordert.
Auch soll keiner etw. Iraines Viech, Hennen, Aine, Aellen, Geyss, Enten, Gays, Ainslein, Schwein
oder ander Viech das nicht zumlich zu essen ist. Sowollen Wolff oder Fuchs und dergleichen unzumlich
weder auffzueiten noch verkauffen. Da aber einer oder mehr solches thuen wuerden. Der oder
die selben sollen von der Eder, Zech und Bruederschafft und von dem Wandtwerch außgeschlossen. und
ganzlich zu wech gethuen werden. Also das solches das Wandtwerch in dieser Kaiserlichen Hauptvest
ung zuarbeiten nimmer gestattet. wie auch ferner einen sehr hunger zu fueren, verboten sein solle.

Drittens Soll them Maister an Einem Vontag, oder sonst Nach
zeitlichen Fest. Als zwelff votten, und vnser Frauentagen. An welcherley Fleisch vor der Predigt und vor
lendirung derselben. Es sey dann das solches die grosse Noth oder abgang des Fleises erfordert, auffarbeiten.

Viertens Alle Sambstag und Freytag moegen die Sey Fleisch
hacker verkomben, und alhie an verordneten ortz ihr Fleisch auffhaken, und allweg umb ain Weening
hinzer, als es die Statmaister an andern Tagen zu geben verkauffen. Dergestalt, das Sie ihre
Dennck nicht eender als die Statmaister auffhuen. Als nemlichen, am Sambstag von Michael,
bis auff Georg, sollen Fleisch und Geyfleich hacker zu dem Nachmittag umb ain We: Aesdan von Georg
bis auff Michael umb zway We: ihre Dennck auffmachen, und bis auff die Nacht, und nicht lennger. Am End
tag aber durchaus von frue an bis auff Mittentag verkauffhaken. Welcher solches aber
vbertretten wuerde, deme solt sein Fleisch genomben, und in Markett strafgelot, zuerlegen gestrafft werden.
Und soll von demelten wechgenombenen Fleisch halber thail dem aldieigen Schuldtseis gericht, zu notturfft
des Spittalls: wie auch halber thail der Straff am gelot. Der ander halbe thail Fleisch und gelotstraf
aber demainer Statt verfallen sein. So moegen auch die Statmaister an demelten
zwayen Tagen vnder die Seyfleischhacker stehen, und an demelten ortz neben ihren Seyfleisch auffhaken
in gleichen Wert wie die Seyfleischhacker zu geben und verkauffen. Am ander
Tagen aber sollen die Statmaister vnder dem in ihren Denncken auffhaken und verkauffen.
Es sollen auch alle reinge und Honig. Ihre Schwinder auff den Markett die demelten zwent
Tag und Stundt, wie die Seyfleischhacker. Auch dieses Artickels mit den Schwinder saltter
und geborenen.

Wunffens die Maister so Vieh Abauffen solches im Abmagereb
Dinsarn widerum zuverkauften oder aufzuarbeiten sollen kein Dreßsack, Hauts noch Fedtsackgeld
zugeben schuldig sein. Welcher aber das Abauffen des Viehs um Einmudt nit verkauffen oder aufzuarbeiten
Sondern solches aus dem Landt treiben will der ist schuldig Dreßsack und Fedtsackgeld zugeben. Doch
solle Er Hauts frei sein. Hingegen aber sollen alle Maister unlers Hannndwercks schul
dig sein Jederoit guetes faestes Vieh alse zuverkauffen. Und das Viehs daron nit nach Dün
Sondern den Armen sowohl als den Reichen den gematmen. A Iras Leuten sowohl als den Feilichhabern
in gereden werth auß zuverkauffen.

Drechfens. Hiemollen es lange Zeit im Hungarn gewöhnlich geueht
das die Maister die Haut in Denecken neben dem Fleis haben müssen verkauffen. Hiemollen aber groh
ser gestandts und Unhauberkeit daraus eriolat. So mag ein ieder Maister seine Haut in seinem Landt ver
kauffen und den hieigen Weibhaubern oder Ledern vor andern um ein hundert gelot vergebhen. Die
Hautfleischer aber sollen die Haut mit beschneiden und neben dem Fleis im Denecken an gemelten Ort
in Tagen zugeben.

Dum Gwenden. Ein Jedlicher Maister so mit sonndern trefflichen
geschaffen nit beuden soll selber zu seiner Darncks sechen und achung geben damit das Viehs in rechter maas
und gewis verkaufft und das Volcks nit geschmadt werde. Auch dennen Maistern dase Lottischen Viehs
kein Wais oder schandot mit schaden eriolan mache. Welcher aber nicht selber zu
seiner Darncks sechen würde der solle von denn Darnckstern und andern Maistern nach gestalt der
sachen gestraft werden. Und wann man Wilderits als Dier sechen. Necebens
Schweincks etc. Als auch Viehs als hausen Duchs Gearden. Herten und Kharffen oder dergleichen
Nicht zuverkauffen bringet. Soll solches Wilderits oder Viehs Niemand anderz als die Iraswehrenden
Fleischer außschreiben. Der 3.

Viertes. Wann ein Altmacht dieses Handtwerchs begriffen wirdet,
der etwo bey einem Colman, oder sonst in einem Markte oder Dorff Heilichs Sackel, welchen sich nicht Eitelich
Beschwartz sette und Maister worden, der soll von einem Ersamben Handtwerch und Jech Hinweck gestrocht sein.
Und wann ein Maister deme sein Hausfrau mit zeitlichen Todt abgangen, sich widerumb: oder ein lediger
Gesell dses Handtwerchs sich Beschwartzen will, Der mag eine Wittib oder Hausfrau so Ihme gefällig Inne oder
außer der Jech nennen, doch das solches Eitelich und Fremd erkennt, und eines Ersamben vantsch se. Und
wann etwo eines Meisters Sohn, oder sonst ein Fremder des Handtwerchs Maister will werden, und sich
mit andern Meistern nach Ordnung und Gerechtigkeiten des Handtwerchs in diesem vor und nach begriffen
Hetieln, Frembigelich und Eitelich Tobrn, der soll Fremd, Eitelich und einer guetten Geburt und geschlechts sein,
welchen die Maister vleissig nachfragen, und Er selber auch solches mit wahrhaftigen Gebürtsbrieffen beweis
er solle. Es soll auch solches Er sey eines Meisters Sohn oder nit, den heiligen Meistern Etwilichs und auf
richtig gedienot haben, und das Handtwerch mit seinem eignen Handen, voll und fertig Arbeiten können.
Dennach wann nun die Maister solches alles an Ihme befinden, sollen sie Ihme zum Maister machen, und ihn
die Jech aufnehmen. Er sey eines Meisters Sohn oder ein anderer, solle Er in die bemelte Jech, Anno
Gulden Solot geben.

Fünftens. So ein Wittib nach ihres Hauswerts absterben sich
widerumb zubehalten willens sey, die solle keine, Er sey dann des Handtwerchs, sover dy dasselbig arbeiten will
Nennen. Wo später andern außser des Handtwerchs nennen wird, soll Ir das Handtwerch sinnekan Hiarbeit
en nit gestattet werden. Doch soll damit Irn Kindern so sy mit voriger Hauswerts erweert, nichts benumber
oder vnzehen sein. Wann auch ein Altmacht der nicht eines Meisters Sohn ist, Maister will
werden, und sich nach Ordnung und Recht einer Eitelichen Jech und Bruderschaft beschwerten. Des soll aber
dem Handtwerch gemäß und gemessensam etwa eines Meisters Wittib, Tochter oder ein andere nit vnzehen
der Maister nennen. Welcher darwider handlet, wirdet, der soll von einem Eitelichen Handtwerch nit
angenommen, noch in die Eiteliche Bruderschaft eingelassen werden.

Schließend. Wann ein Wittib des Vermögens und fuhernemens
ware, nach ihres Hauswerts Todt, Ihr Vannet zu behalten. Desolben solle solches nicht verbotten sein.

andern die. Maister sind schuldig und verpflichtet Solcher die Hanncks Zulassen. Und ihr darzu
einem geschicktsamb und Tauglichen Hanncks Knecht zuverordnen nach Ihren besten bedüncken. Der
Ihr alsdann die Hanncks Ehrenlich und aufrichtig nach seinem vermögen versehen soll. Und
wann ein Maister oder Maisterin so mit Todt abgegangen nach Ihnen Erben, Witwen oder Töchter las-
sen. So sollen die Witwen in keinerley weg das Hannckwerck arbeiten und sich ihres Vatters Hannck gebräuchen.
Es sey dann das sie zuvor das Hannckwerck aufrichtig und wohl gelehret. darnach sich Erbarlich versey-
n lassen und Maister werden. Dergleichen auch die nachgelassnen Töchter. sollen sich auch de-
Hannck nicht gebräuchen. Es sey dann das sie sich auch dergleichen wie weit gemeldt. Erbarlich vnd
Fromblich zu einem des Hannckwercks Verdrachten.

Wiltens Wann es sich begabe das ein Maister Viech auff Horn
käufft. Und sette solches auff angezeigten Termin oder Tag mit zubehallen. So solle der Rechmaister auff
des Verkäuffers anlangen solchen Maister so eurer schulden mücs mögens oder sonst zubehallen wider Wenig
erfordern. vnd sich der schulden von Ihme wollerndern. So nun Er der schulden bekandtes vnd den der fristig
zubehallen begehrt. so soll Ihme der Rechmaister noch Acht Tag fristung geben. Woltum aber der verkäu-
fer die fristung der Acht Tag nicht erwarten sondern als bald behalt sein wolte. Solte alsdann die sachen an das
Schuldschick gericht. so weil die Regiments genossen anlangt. die Bürgerlichen Fleischhacker aber betreffend an ein
Ersamben Rath gelangen. nach gelegeten der sachen vnd besten bedüncken derselben zühandlen.

Weltens Wann etwo Zwem oder mehr Maistern Etlich Stück
Viech miteinander käuften. vnd in der käuflung derselben sich nicht vereinigen konten. Soll alsdann die
sachen an den Rechmaister vnd an die andern Maister gelangen. Die alsdan die Parteyen nach billigkeit
weittern Instracht züverhuetten vereinigen sollen. Doch heinen den. Kyd aufflegen. Vntern aber
auff der Maister quettliche handlung. sich die Parteyen nicht vereinigen konten. Soll alsdann gleicher weise
die sachen an das Schuldschick gericht. oder an einem Rath alhie. gebracht werden. darinnen auch nach den
besten bedüncken. solchen Instracht züvergleichen.

D

renkerhendens die Ben Fleischhacker Sollen nicht drimmer
noch better: Sondern ganze und halbe Rinder, sambden Heuten, in die Stadt herein fischen. Und ob
ihnen daran was überbleib, und nicht denselben tag verfleischt hat, solte werden, Sollen die solches nicht
entlegen, Sondern widerumb hinauss und wech fischen.

M

erkerhendens, Wann Ein Meister oder Knecht in einen Kauf
steht, vill oder wenig Viech zuerhandlen, Und Ein: oder mehr Meister oder Knecht des handtwerchs vor
geschick desselben Kaufs, ob genues darwite thomben, So mögen Sie mit Ihme Kauf
Aber doch soll in allem mit vleis verhueltet werden, das keiner dem andern das Viech verteuere, Dahn
welcher in solchen erariffen wurd, Deme soll die Straff bevor stehen.

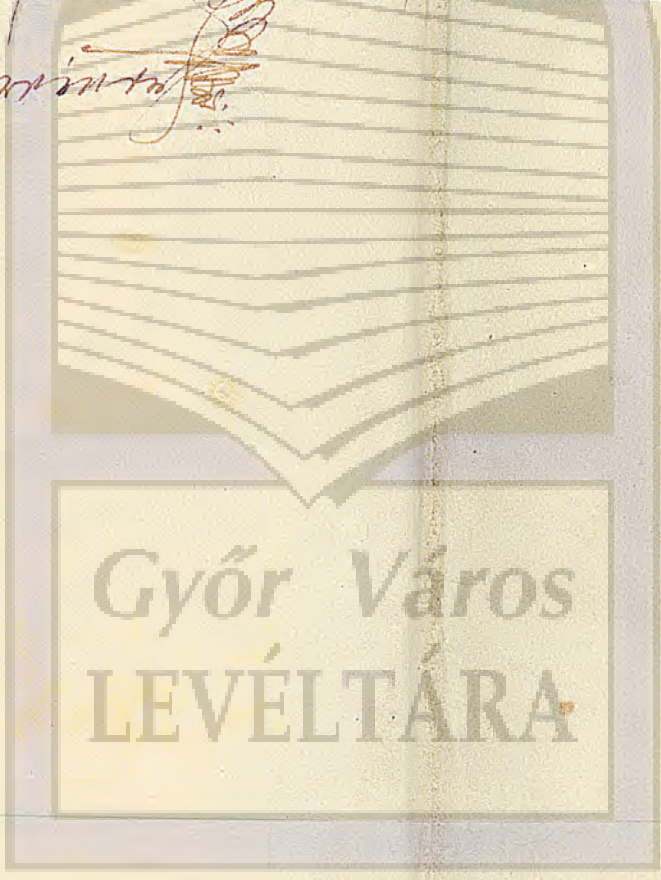
S

unfkerhendens, Wann Frauen oder Jungfrauen gehn, Denech
thomben Sollen sich die Knecht zuechtiglichs gegen ihnen halten, nicht unzüchtiger Wort und Spitzwamben
sich gebrauchten, Sondern einem jedwedern gebuerliche und zimliche Antwort geben.
er aber in solcher Unzücht, Er sey Meister oder Knecht, mit Worten oder mit Tretken, red sonderlichs mit
Scheltworten und Scheltworten, auser gegen dem andern, oder sonst erfunden oder erindert, zuerdel, der
soll nach erkannnis eines Erkamben handtwerchs, doch Eines Loelichen Gricht hierinn zuerdriffen,
hart gestraf werden.

Die Vorbeschribne Artikel Ordnung

und Statut Hat der Wollachorne Herz Herr Nunn; Drume; Edel; Herz von Stain; Freyher zu Glubing; Ladon; Rabastain und St. barbarethen am Wloß Erbdam; ver in Osterreich Der Rom. Kay; Mayst; z; Schaumber; und Hoff; Abrieg; Rath; Lamer und Dörstler dieser Stadt Vestrung Raab sambt all der selben incorporierten Schutten z; auß vnderthenig und gehorsambes anhalten benactes Kammertrechs der Reichschackher in vollen gedachter Raab Vestrung Raab mit seiner dighen hier vnterwogener Stadt schrif; fi und hieranhangenden Insigil bechreflet und Confirmirt, Actum Raab den vierundwintzigsten tag Decembris des sechsundenhundert vnter vndzwanzigsten

Sampt dem in...

Győr Város
LEVÉLTÁRA

A GYŐRI GOMBKÖTŐK CÉHPRIVILÉGIUMA

Anno 1726. Die 24 Sig. Februarj. az Böcs,
öletes Nemes, Géh; Sely Janos Urain Géh
Mesterségi Ben, azt Vigaszték Szegensiges,
akartkül és egyenli Doksbül, hogy sen,
ki Gombkötő Mester Emberek Kézül
önnek Vale Bört Vagy Jelmet, hímpe,
livékkel ne igazítsassa, a kij benne
Tapaftaltatik: Minden Engedelme
nélkül két forintokra megköntet,
midik Valahanször megtapasftaltatik
Géh Mester penigh Diplomon

Győr Város
LEVÉLTÁRA

Mi Győri Nemes Captalan Hdiük

tudtara ez levelünk által mindeneknek az
kiknek illik hogy az böczüendő és tisztelendő
Szóni Peter Che Mester lévén. Falvi Mattyas,
Kuszar János, Bernard Istvan, Szenci Ger,
gely, Pörtitej János, Bottyáni János, Lindvaj Lukasz,
Makay János, Gesznek János, Garay Geörgy,
Horvath Peter, Kis Komáromy Mathe, és Hegyes
Mathe, Japolyany Mihaly, gömbkötő Mester,
emberek ebben az mi Varosunkban Györben lakozok,
Személyek szerint előnkben jöven az magok és az
töb Gömbkötő itben és itt az Varas kívül lakozó Me
steremberekk nevekben és képekben mutatának nekünk
nemely levelet, az böczületes Che Mesterét, és az töb
böczületes

böszületes ugyan azon Ersek Urunk cö Nagya Varosa
ban lly Varban lakozo gomb köttö Mester embereket
hartyara irattattotat, és le függö pözzettel megh erősí
tettet, melly magaban foghálta rendit az böszületes
Szombaty Byronak és tanaczokk levelének, és az
Gomb köttö Mesterségnek az mayd megh magyarul an
do rend kerint valo törvényet. Kérvén minket illendő
könyörgések által, hogy my azon levelet és rend tartaso
kat az megh mondot levelekben foghálattokát, közink,
ben által hozny és megh erősiteny és mind hogy ugyan
azon levelnek nemely ajtatosagra és jni felelemre, s kö
zonsegés jora és magoknak böszületyere izgato és föl m
dito Articulusok latatnak tapasztalatny, azon ayta
tos igaz Articulusokkal megh bevétény, és azoknak,
megh erősítésere minden időre valo szabadsagos levelün
ket az megh nevezet Gomb köttö mostanj és jövendőbeli
Mester emberektö az mi itt valo hatalmunkbul meltoz
tatnank

tabnank ki adnj. Az mely levelnek rendi mi ilyen:
Mly Gyarmathi Gombkötő Balynt, Che Mester, es mind
gyajan az Fölséges Gaszar Urunkto Varosaban Uly Va
raban lakozzo Gombkötő Mester emberek. Adgyük
tudtara mindenektö az kihtö illik, ez levelünk által,
hogy az bözületes Tallyay Gombkötő Matthias, Hu
szar János, Bernhard gombkötő Istvan, Höny Gomb
kötő Peter, Szenci gombkötő Sergyely, Pörbetőz Gomb
kötő Janos, Bottyani gombkötő Janos, Gombkötő Lu
kasz, Makay gombkötő Janos, Czetnekj Gombkötő Ja
nos, Gombkötő Georgy, Horvath Gombkötő Georgy, Gomb
kötő Mathe, es meghis Gombkötő Mathe Györben lakozzo
Mester emberek Nemelyek kerint elönkben jöven kér
tenek benünket illendő könyörges által, hogy az mi meg
nevezet Chehunkto levelét es az mi tarsosagunkto ero
seget, az melyet my az Nemes Szombath Varosaba lakozzo
gombkötő Mesterektül nem régen nagy forgalmatossagal
vettünk

vettünk hogy ő nekik levelünk által viteleiben ki adnak,
hogy őkis annak rendihez magokat alkalmaztatván az őm
stersegeket üzhetnek. Az mely mi levelünk rendi miélje?
Mly Lasy gombkötő Janos The Mester és az több öreg
gombkötő Zombath városában lakozó Mesterek. Adgyuk
tudtara mindenek az ki kik illik ez levelünk által hogy
az bözületer és tisztelendő Körösi gombkötő Istvany.
Gyarmathy gombkötő Ballint. Lyptai gombkötő Jeremias,
Zombathy gombkötő Janos, és Bandi gombkötő Georgy, ke
melyek tenint elonkben jöven, ugy mint Uly Van Mester em
berék kerték benünket hogy az mi Chikunk erősegenk
levelét s tarsosagunk rendit nekikis ki adnánk és
velek közlenink hogy őkis annak rendihez szabadvan ma
gotat, Mestersegeket nagyobb alkalmazatosagal erősittenik
megs, az mely mi levelünk szabadsaga mi ilyen rendben
vagyon: Mly Cherödy Martony Biro, Hamar Daniel
Capitany. Hrachovizky Georgy, Khebl Jamas, Santa Georgy,
May Georgy, Gombkötő Martony, Janczentaller Matyas
Asztalos Andras, Marothy Istvany, Vincler Gaspar Nagy
Istvany

Istvány, Slegér Mattyas, Szijarto Mihaly, Zombatrak esküt
fogani, tudtara adgyuk ez levelünkkel jelentvén mindenek az
Kirkó illik; Hogy az bözületes' és tisztelendő Fejér Van Ja
nos, gomb köttö Vinze Gie Mester, Gomb köttö Peter, Gomb köttö
Görgy, Gomb köttö Martony, Kassay gomb köttö Imre, Mliczkö
gomb köttö Mattyas, és Kassay gomb köttö Mihaly velünk egyen
lő varasbeli kemények, és gomb köttö Mester emberek, elonkben
jövén kemények szerint attak elonkben az majd meg magyararar,
do szokásokat, törvényeket, atyafiusagokat és az gomb köttö (siek
nek magaban foglalt Articulusit: kérvén benünket szokas'
keppen, hogy azokat jóvallany meg erősitemy és szokasunk
szerint való levelünknek formajaban rendelni, és ő nékiek sa
badságokra kinyilatkoztatni meltoztatnank. Hogy tudni
illik minden Gomb köttök valakik ebben az Varosban vad
nak vagy jövendőben leendők, azokat meg tartsak és ma
gokat az Mesterségben és Chekekben azon Articulusok he
rint igazgatassak. Az melyekbe my igaz és helyes ké
resekben föl buzdulvan, mint hogy mindenkoron azt kíván
tunk hogy minden rendbely Mesterek magok között jó és he
lyes rend tartást tartzanak és azokhoz tisztességesen magok
előmenetelyre,

előmenetelyére szabják magokat. Azért kereséskor engedően
erékto az bözületes Mestereknek minden köbnjebsegekre mi
hez szabják magokat mi ilyen rendben tetzik mi künkelejkbe
adnunk.

E L Ö S Z Ö R. Hogy az Gombkötő Mester
emberek minden esztendőben magok közül egy alkalmas
Chek Mestert vállaljanak közönséges sorsal és egyentő aka
rattal az mely az ő Che leveleket és adajokat tartza és gond
gyat vijelje. Az vállalásnak pedigsten alkalmas ideje lé
szon Ur napia előtt való Vajarnap, az mely egyentő akaratból
valasztatot Che Mesternek tizti.

E L Ö S Z Ö R. Hogy az Meste
reknek munkajara és mivekre vigyazzon, és minden holnap
ban az Mestereket maga hazához hírdettesse és mind az re
ghe Chehek szokassa tartja és kívánja. Er ha valaki haza
nal nem talaltatik midőn az Che tablajaval hírdettek, és
ha haza népe által az be hírdetesre meg tanítatik s mégis
el mulattya az Che Mesterhez való menetelt s magát bizonyos
okkal menteny nem tudgja, szabad legyen az Che Mesterek
Zalagjat két iffri Mester által az ilyen engedetlenek el
vitetni és mind addig nala tartani vallameddig két funt
visszat

visszat az Cheknek közönsegei szüksegére birsagul nemad,
Ha valaki pedig fiive meg keményedésebul és vakmerősé-
gebül nem akar be menni, az ilyen ket forental az Che ladaba
birsagoltassék meg. **Másodsor.** Hogy ugyan azon Che 2.
Mester minden holnapban vagy minden hétben az Meste-
reknek mehekét meg lassá, és ha valamely kinek mehelye-
ben illetlen és szokas kívül valo munkat tapasztal, az olyan
Mester ember az közönsegei Che Mesterek által bünhödgyék
de ugy essék ez az büntetés hogy efféleiben maga az Che Me-
ster ne tapasztaltassék, hogy túle gonosz példát ne vegyenek.
Harmadsor. Ha az gombkötő Mesterek közül valaki 3.
az Che ellen tamad, és engedetlen léjzen, vagy vallamelljet
az Mesterek közül meg bant tisztességében, vagy olyant
szolland, az mellyet meg nem próbálhat az olyan hat fo-
rental birsagoltassék ha pedig végig keményiségébe
meg maradand és nem enged (de mind az által az birsag
gyötlőségébül ne légyen) ez ilyen mellett valamedig
engedelmel nem leend az Chebül ki rekesztessék. Ne
gyedszer. Az Che Mesternek bözületj légyen az 4.
Mesterek

Mesterek elöt, Adossagot pedigis tizenket forintigis hogy
az Biro és Tanacz minden kisedes dolgokert ne bussitas
sek szabad legyen megis büntetij. Ha pedigis valakinek
az (he' Mester itéleti neheznek tetzenek, szabad legje
az ilyen nehestellö embernek ha akarattja tartya az Ta
nacz eljben terjesztenj dolgot az mellyet tartozzek, az (he'
Mester megis engedij. **¶ Töd'ször.** Ha valamely külsö 5.
és idegen Mester az Varasban jövenö és allatomban vala
mely hazban az (he' tudta nélkül munkalkoszik, az (he'
Mester ezt megis tudvan tartozzek az Bironak elö
ször tudtara adnij, és szabadsagot veven tüle minden
Mesterségéhez tartozzo szerzamat elvennij. Melly el
vitetet Marhanak fele az Tanaczé legyen fele pedigis
az (he' ladaban hely kesztessik az (he' szüksegere ki
valasztvan szollunk az fö Uraht Udvariba Munkalko
do Mestereket az melyek csak az Udvar nepenk munkal
kosznak, Ha valaki mind azon által ez. Ktül mivet
vennij tapasztaltatik az külsö rendtül az Biro tud
taval

taval az ilyen Vajarlottul az munka az Che Mester által el-
vitetéseik, Ismét ha valamely külső Mester ember az ő mun-
káját ebben az városban az Községet Városok kívül el adas-
nak okairt be hozza az a mív mindenestül az Biro hatalma által
tüle el vettessék és felet az Janár végre el, fele pedig az Che
ladaban helyhezessék. **Masodik Articulus** **II.**

Hogy ha valaki az gomb Kötő Mesterek közzül az ő Jané-
tványval meg akar fejedni, három vagy négy ezzen tudo-
manynak Mesterjelöt alkudgyik és az ilyen Janétvány
ha örög leend három esteendőre, ha kisebb az alkúasban
lévő Mestereknek itéleti fennt ötöd fél esteendőig szolgál-
ny es az Mesterseget tannilny köllössék. Az melynek
az Mester azon idő alatt itelt és ruhazatot illepidot ad-
gyon és esteendő ki telésy után, böczületei ruhát, avagy
az ruhaert két forintot adgyon neki. De vizontags,
az Janétvány az ő be fejedésének ideje után föl szabá-
dulasaban fél esteendőig tartozzék az Uranal maradni,
az mely Ura tartozzék hasonlato keppen az fél esteendő
allat felet szolgálattyanak meg adni. Az mely fél este-
endő ki telése után szabad az legénynek az Urát el hadni
de mind

107

de mind azon által ha jó akarattal megmaradand és na
la munkalodik vagy mások által azt el hagyvan hasonlatos
keppen mint az fob ki tanult Mester legényeknek hét
szent való fizetésnek kellessék meg járni. Fizetessék
pedig az legényeknek mi ilyen legyen. Az munkában gyors
és tudos fogának, az mely magatul minden munkát el tud
végezni minden héten harmincz ött Magyar pénz fizetésék,
az alab valonak pedig, és magatul minden munkát véghez
vinni nem tudonak huszon ött pénz addassék egy hétre.
Ha valamely Mester legény pedig az munkában olly al,
Kalmatos, hogy az (hébeli) Mesterek közé kívánkozzen és,
ígyekedzen allani, minek előtte (hébeli) Mesterek yeletes,
sék lenni, az Varras Tagjai közé famlaltatni és Bironak
s Tanácsnak, az mint az fob Varras béli kis czelekesnek en
gedelméséget fogadni tartozik. Ez végtére föl szabadulasa
tul való levelet sezen kívül arrulic minémü Mesternel ta
nult, hogy az appro efitendöket hiven be töltötte, és az Mestersé
get alkalmattossan meg tanulta, levél által vagy élő bizony
ságs által meg bizonyítsa, Nemzetiségül pedig, mint hogy
az réghiektül reánk aradot szokas azt kívanya, különben
muttasson

muttasson az Cheknek levelet és Vegstere az Che' ladajában ad
gyon két forintot, az Köszöntő pohart és Mesterasztaltól halo
gattal nélkül megadgya. Hasomlato' keppen, ha valamely
külső Mester ember Mesterségének gyakorlásának okáért
ebben az városban jövend, először az Birótul és Tanasztul
az Varasbeliek közé' kerüdjék és adgya magát, és midőn be
fogadtatot, Nemzetsegs és Mester levelet az Che' elöt tartoz
zék megmutatni, és az Che' ladajában két forintot be adni,
mind az Köszöntő poharral együtt. Ha pedig nemely közzü
lek az fiokot ebédet és Köszöntő pohart pénzül akarja meg
fűzetni, szabad, de az Köszöntő poharért hat forintot, az ebe
dért pedig huszat tartozzék az Che' ladajában adni: Tartoz
zék pedig minden egy esztendő alatt ezeket végsze' vinni,
és ha Notelen iffiu vetetetik be az Che'ben, tartozzék egy esz
tendő alatt feleséget venni magának, ha pedig az Che'ben
idegen és külső az Götör költöset tanul bizonysgs leve
lére valamely Che'beli Mesternél akarja szolgálni egy
esztendőig megengessék neki az szolgálát, de az eszten
deje ki telven tartozzék az illyen szolgál hat forintot le
tenni, az mely hat forintnak harma jussan az Che' ladajában
s harma

s harma az Uranak **Harmadik Articulos III.**
Senkinek szabad ne legyen valakinek szolgajat vallani kij
gondolt hiv allat magához hitetni, az melyben ha valaki
helyes bizonyosságok által leledzeny megd tapasztaltatik
ez ilyen ket forintal minden irgalom nélkül mely az
Ché ladaiban titesék birsagoltassék megd, és az szolga az elő
beny Mesteréhez vissza küldessék. **Negyedik Articul IV.**
Ha valamely Mester legyen az Varosban jövend, és itt akar mun,
kalodni valamelikkél az Mesterek között, masut ne szallyon
hanem az Altya Mesternél, az ki minden Mesterifiaikat
szallasara be fogadni és nekik eledelt adni, s Mestert
avagy gazdat, mindenkor az öreg Mestereken el kezdven
nekik szerezny tartozzék. **Ötödik Articulos V.**
Ha valamely iffiu hozzánk jövend, és az ő Mesterétül ar
rul, hogy igazan az apro esztendőket ki töltette, és hogy Ché
her helyen tanult az Mesterséget, levelet nem mutat hat
vagy megd nem bizonythat, attul fogva ez ilyen valamely k
nél az Mesterek között levelére Janetvany helyet egy,
esztendőig szolgalyon s esztendeje ki telven és levele te
ven, meltan mind az Varosnak, s mind az Chének tagia
lehet

lehet, Er' hogy minden senkitül ki valva, minek elötte az
Mesterek közzé famlaltassék, Mesterségét tartozzék meg
mutatni és egy ruhara valo rosai széves gombokat, más ruha
ra völgyei gombokat és harmadikra som gombokat az Che
Mester hazanal ezinalny. Hatodik Articulus. VI.
Hogy egy Chebéli Mesternekis ne legyen szabad egy ta
mult legénél és két inással többlet tartany, hanem ha
valamelyik inasnak esztendeenek hatara el közelgetne,
illyenkor más Tanítvanjt magának keresni, és ezzel az meg
mondatot rend szerint az Mesterek elöt megferegödni sea
bad legyen, Mind azon által, ha Mester legényekkel
ugy bövelkedninek az Mesterek hogy mindenek az előbenj
legényhez másis gjutna, szabad legyen két illyen szolgat
tartany, de ugy hogy karara ne legyen egyik Mester sol
gaval bövelkedesse az másiknak. Az mely szolgak sz.
Mihaly napiatul fogva Husvétig gyertyanal regvel
négy orákor föl kelven estve kilenes óraigis ülven mun
kálkodni tartozanak. Az garda pedig az ő szolgainak
azon esteve middön az gyertyanal valo munkat el kezdik
egy ludat és egy pint bort tartozzék adni. Viscontags az
szolgait az ő úranak midön az gyertyanal valo myvnek
vege szabad

vége szabad egy Tal étkeket és egy pint borral tartozik. Het: **Ab: VII.**
és utolsó. Hogy midőn közzülök valamelyik nehéz betegség
ben esék az The Master tartozék két Meistere rendelni
az éjeli vigyázásra, az beteghez, és hogy ha valaki az Mesterek
közül ebben engedetlen lenne büntetessék meg az The Master
által két funt vialszig. Az szökölködő beteg Mesterember
pedig ha meg fűkül az The ladabul neki pénz addassék
és ha ebbül az mulando vilagból ki szollitatik tisztességesen
tartozik az The el temetni. És ha harastarsa marad Eözejen
tüle, szabad legyen neki mind addig valameddig az meg holt
Uranak nevet viseli az Mesterséget üzni és Mester legent
tartany s. **Mi** annak okaert az meg ne,
vezet Gombkötő Mestereknek keressenek engedünk akar,
van hogy minden dolgokban ő közzötök helyet rend tartá
sok tanadgyanak és bözületek szokások epülven el ne
veszsenek; hanem inkább mindenektül meg tartassanak,
mind legények s mind Mesterek által az meg mondot **Ab:**
tulusok és azok vallamellyek azokban foglaltatnak.
Mij azokat minden rész és végezer kerint javallany és
meg erősiteny meg engedni, és ez jelen való ő szabad sa
gokat magában foglato levelünkben be jedzeny és az
meg nevezet Mestereknek szabad sagok meg erősítésere
s bizony sagara

s bizonyoságra egyenlő akaratból ki adni elvégeztünk.
Intrvén fejenként minden Mestereket és Legényeket, az
Mostaniakal az jóvendőbelieket is, hogy az ki adatot vege-
zéseket és Articulusokat minden punctumokban és rendek-
ben meg tartoznak és az ő szolgálatait is arra meg tanítvan
velek be töltesék, és azoknak rendi szerint szabják életüket.
Az melyeknek nagyobb hitelire és erősejére ez jelen való
pöszet és levelünket ezen Mestereknek ki adni magunkba
el végeztük. Kelt Szombath Varasaban az Nemes Gode
Christopszent Gékj és Varas Notariusanak kéze irással,
tal. Lunkösd havanak 8. napian 1599. esztendőben.
My anak okáert illy alkalmatos kérest meg halgat van
sem az levelhez nem téven vagy belöle ki nem véven az
közönséges igazság szerint ez levelet ki adtuk az Chepeze
ti allat Szombathban 1628. esztendőben. Poliani Janos
Szombathnak Vice Notariussa. **Annak okáert**
mij az meg nevezet Mester emberet nem csak meg hal-
van könyörgéseket hanem annak eleget is téven engedük
hogy tudni illik ő közzötök az az diczeretes szokot rend
tartasa az Chehek meg tartassék és őriztessék, ez leve-
lünket ezeknek erősejére ugyan ezen Gombkötő Mesteret
ki adtuk

kiadtuk poizetünk erősege alatt költ lly Varban Augusti
27. j 6 29. Dallor Mihaly az Vitezto rendnek esküt
Nótariussa.

Azert mijs Györe Capstalan az igaz es helyes
magok es mas gombkotto Mesterek nevel elotunkva
lo kereseth es konyorgeseh engedven ez jelen valo
levelet es Articulusokat rendtartassokat (az melyekbe
torvenyunk ellen nmezenek) nekik ugy mint ebben az
Gyor Varasaban es hystagyaban lakozzo Gombkotto Me
ster embereh mind az mostaniat mind az jövendo
belieh mindenkor hasznol szabadsagnak rendeben
alkalmaztatvan minden czekellyeben es punctumiban
vegezeseben es rendeben az my hatalmunkal mellyel mind
ittben az Varosban s mint pedig hystadgyaban torveny
kerint az Magyar Orsagi regi sz. kirallyok rendeliseh
Uralkodunk jovallotunk megd erősitetunk es ki nyilatko
tatunk. Seot ugyan ezen hatalmunkbul az megd mon
dot Györe Gombkotto Che levelet es szokasokat mellyek
az leveleben fogdaltatnak in ilyen rendeliseh megd be
vettentunk es szaporitetunk. E löször hogy az mas
ebben az Varasban rendeltetet (hehek kerint egy füz
teriget

teséges' Zasztot csináltatny és az allat az Proccssioban az
Romay Anyafentegyhar sokasa ferint mind fejenkint je
len lenni és mindgyart az Szabok Cheket követny tartozza
nak. **Masodszor.** Hogy valami az megírott Som 2.
bat's Varasanak levelében az Biro és tanar hatalma
magyarazasa által tapasztaltatik az a hatalom itt ny
reankis harullyon minden resz ferint. **Harmadszor.** Hogy 3.
Ket Mester egy botban ne munkalkodgyék egy esztendő
nél toab az mely be tellyesedven egy mastul el taroz nyés
magan munkalodny tartozzanak. **Negyedszer.** hogy 4.
az masodik Articulus ferint az Notelen Mestertartoz
zik meg's hazasodny ha hazas tar's nélkül tisztatalan
élető volna. **ötödör.** ha valamely el hasonlott gond 5.
Kökök és part üttök volnanak, az mellyek az Che tagiai
lennj nem akarnanak vagy abbul magokat ky vonnak.
Ez illyeneknek senki ne munkalkodgyék, sőt ez illye
nek segetőj az Che rendelése ferint meg's buntetesenk
és valameny munkat ekheppen véghez vinnj meg's
tapasztaltatnak, azt mindeneftül az Che Mester az
vele valokal az illy orrozva munkalkodo hazabul
el vihesse.

véhesse. Hatodszor, hogy az jövő ény avagy Uly Mester 6.
más más gomb köttő Leányat vagy özvegyen hagyot házas
társat feleségül vévén, ha az (Nehben be akarja adni ma,
gat csak fél közzöntő poharat és félebeddel tartozzik.

Hetedszer. Hogy ezt az Mesterseget tanulo ifiak 7.
minek utanna az első folga estendő két ki töltik ma
sul és (az mint szokas) fol szabadulnak tartozzanak
nagyobb tanuláshoz okáért vándorlanj és az vándorlá
ba más városokban leg alab egy estendő töltenj.

Nyolczadszor. Hogy edgyik Mester az másiknak 8.
munkáját avagy fol fogadot nyvet magához ne csal
lya, sem keppen és el vegezet máznak munkáját meg
ne csufolya. Az mely különben ez ele kézik mind
anykor két két funt viaszon maradjon valamenj
szer efelében leledzenj meg tapasztaltatik. kilen 9.

credszer. Ugyan ezen büntetesse legyen, valaki az (he
Mester engedelmé nélkül és közönséges Mesterek gyü
lekezetiiben kése vagy valamely fegyvert be vinnj meg
tapasztaltatik. Tizedszer. ha valamely az Mesterek 10.
közül olly czégeres véték miat ki vettetik, és ki ve
tése után az itt való városokban munkáját arulas
nak

nak okaért ki lenne, minden marhababul sakmant
hannjanak, melynek fele nekünk CAPTALANAK
s fele az Chieknék jusson. Tizenegyedker. Hogy **II.**
Hogy minden Mesterek megd emlékezvén az Isteni fele
lemről és tisztességéről, az alázatosságot, ajtatoságot és
jamborságot kövessék, nem csak magok, hanem haza
nepekü' ezekre oktattassék, mert ha olly vétékben esnj
megd tapasztaltatnak az bűn ferint bűn ködnek.

Tizenketodker és utoljor, Az my Urasagunkho **12.**
megd ösmérvén minden esztendőben első Advent Vasár
nap. négy funt viasz szat nekünk, belsentalny tartoz
zanak. Annak okaért javallyuk, és megd srapo
rityuk és ekesettyuk az my törvényünkho igazsága
val, és my öregbik ez levelet függő prózátünknek
erjveler ki adot levelet megd erősetvén, hogy az
megd magyar zot vendek ferint viselyek magokat
ez allat az my hatalmunk alatt elő Mester emberek
és Varosunkban lakozzok. Keölt első Advent Vasár
nap, 630. esztendőben. Az Nagor és tiszte
lendő Caplanbéli Urak Ivanczi János Geörj
Práposé

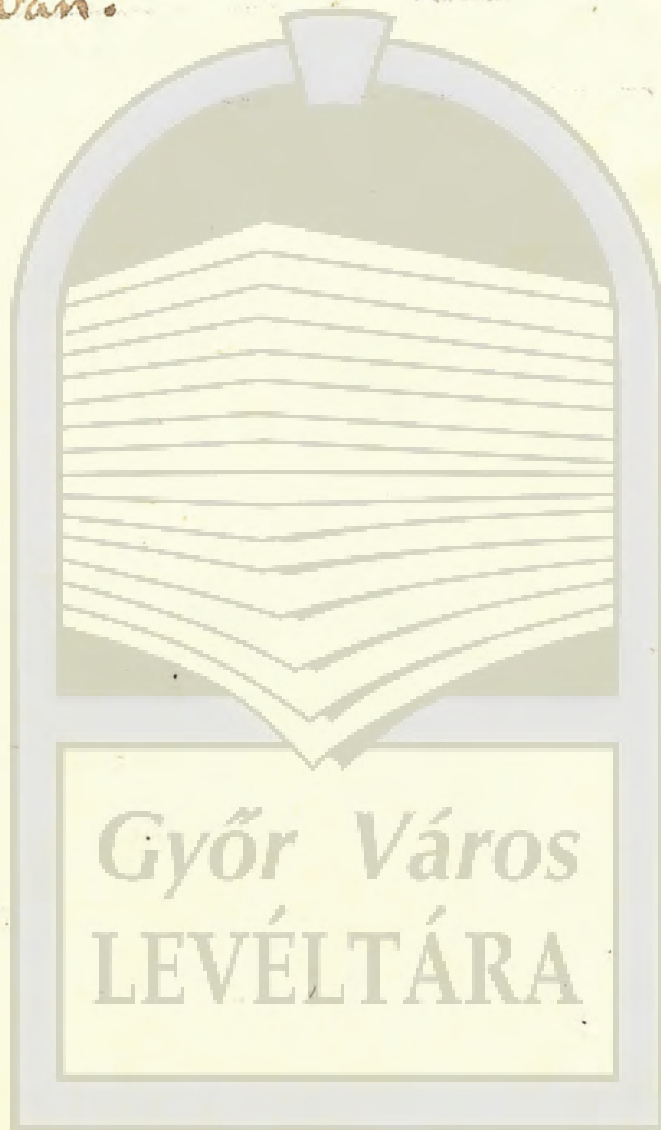
20,

Prápost és Timini Lúspök, Boythe Miklós Lector,
Nagyfalvi Gergely Jeremi Lúspök és Györe Cu-
stor, Vasvári Geörgy Laporczy Prápost, Altabaki Ja-
nos S. Alberti Prápost, Wraczevitz Farkas Supto-
ny, Vörösi Matthiás Mosony, Kócsmany Mihály
Luzmány. Baranyai Péter Papaj, Baxai István
Kabaközé, Füleji Sthanaí Püspök és Komá-
romi Expressch és Györe Canonokok be tellyese-
disi rendeltessenek az Isten tíftelegére ~

Mij annak okáért ez mostani 1669. Rte.
die 20. Januarij illendő böszületnek okáért újá-
ezen böszületet (he levelunket elrend tartásokat
ezen levelünkben foglaltatákat újab irafaral
meg nyitank az előbenj levelünkel az mint Deak
but fordítanak az my éleink. azzal egjéző sa-
reint minden punctomival egjüt a korbeli gomb
kötő Kelmaki Janos (he Mesterünk idejében,
sz több gomb kötő örejs Mesterek, S. Kiraly
Fodor

21,

Fodor Mikaly, Nyers Daniel, Kordekorich Istva,
Sivany Gaspar Petrus Gyerekovics Jffiu Mi-
serch Goddovich Ballai, Belletinsky Miklos,
Kiraly Istvan.

22,

Anno 1680 die 3 novembris

Nemis gombkötü eihel rukudot Betieki
Jstuan ut mint hoggi özüel akont uelle
fel eihet adot hat mint suma puszben
harmies redet fel forintot

Anno 1681 die 20
Győr városi Gombkötü mestere
ezem che. Mester jözeben atta
le magat az böcsületes Gombkötü
cheben Lomasoni Gombkötü
Győr városi Czann az
böcsületes chevel Harmies nésit
fel forint bar illi conditonal
hazika veleni kor Az iger papista
hitbal mas vabusa ferre feket min
den ferre veleni vabusa feket min
Gereken az chevel hi fe kossa d.

Ist. az Anna és hercegi
Az 16. évi alab megk. ist. herce
Luk. elot. Dolla. jur. Gorych.
es Duh. lenij. jur. D. am. d. unni
mek. elot. H. elot. 16. 20
en Komaromi. Javany. Lisonitom. Kolomben.
nem. Cselezem. hancim. koltik. megmaradok.
az. igara. katolikt. us. hitben.

Anno 16. 12. 7. unij.
megk. utta. Tiszin. udet. fel. forintot.

Győr Város
LEVÉLTÁRA

Ann. 1734. Pesten d'oben d'jeiomaszok

Dem Zetes Vitérő Kovacs György Uram
Privilegiált. Nemes Győr városi Ordi-
narius Traja Verbalis Commissiojából
a Nemes Győri gombkötő Zets, Ujjan
emléket Borodis M. U. Uram hofá-
hoz öszve gjuhén, nemely mester
emberet aek fogjathofási el fjaozsi
Zatasara, ha millik; hogj a Nemes
Zetes hofása rendtartása, is hire
nélkül, nemely Manderre való gomb-
kötő munkától átta föl fogathanak
kik a Nemes Zets meg hencóm nem
akarván, azon Vitékes Mestereket

hat hat forintokra Marasztotta, de
Fekentven füz konyörgéseket, is
magok meg alapadát, azj Lemissus
Ehüto Ur amnak interpositioját
Bajjattatott 2 3, 50. Nemelyek
Feren, holto penig ha gondöbe
o Regjelmek közul valamelyik
esket mereszelm felekudorise
nek fukoto Luntatésit ebnem
keruli, valamely penig a Cets
nek Sajjaj közul valamely
Finy es pretektus alatt elö
forditana, tehát Cetsnek fukot
Luntatésin Marasztogjek
azj mint Regj forintokon

Coram me Joanne Dophanis Cancellario
Civitatis Jaurinensis Senatore

Anno. 1734. Die 28. Sig Decembrij

Stricsovszki Péter Uram Gyé Mestersigiben, az Teki
ortetes Nemes Gyék, kiesintül fogva Eöregik,
Egyentö Vogsbul, és aharatbul, azt Végzetik
hogy, senki, Mester Emberek közül, oly Ember
nek, senkit ki nem valasztvan, ahar ki Legmaga,
a ki Valamely Böcsötetes Mester Emberek köz-
ül, olyan Emberek munkajat föl fogadna,
a Melly Embersiges Ember, annak elütte, Mas
Böcsötetes Mester Emberek munkajottat, és
azon, Mester Embert, az munkajait, megnem
eligitette volna tehát az ollatin Emberek,
Senki Mester Emberek közül, Nemeresüllyen
Munkajat föl fogadnj, Gyé Mester Uram hire
Melkül, Valamendige, az Ehübeni, Mester
Embort, megnem eligitj: aki pediglen, egyen
Vigetisen hivul Merisszink, ollatin Embertul
Müvet föl fogadni Buntetise Lésen, Minden
Engedeltem Melkül, hat sorint:

Anno 1736. die 3. Junij.

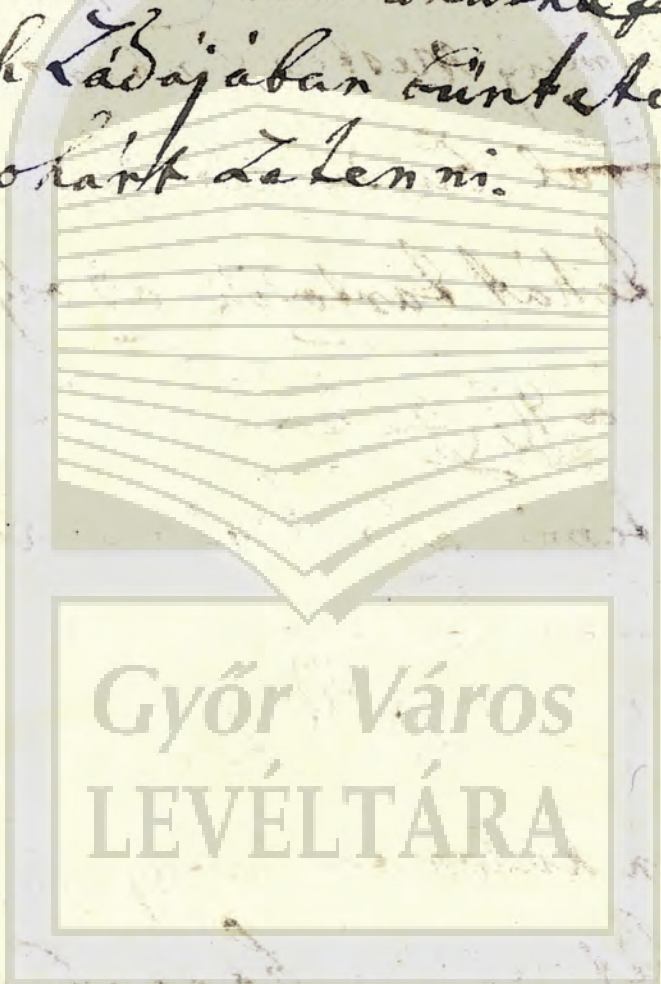
Licovszki Peter Uram Geth mesterségi
ben, a Fekentetes Nemus Geth egyedlő
akarattal il végeztin hogj Eröbenis
Serkinek ne legjen szabad Megj penses
Salem Smort Csalatji ugj Nem Kulom
ben hit fertal Salem Smort vagjis
Salem Boritast kilenez penfal Kulom
ben adni hire rive is hogj ha valamel
lik Gethunk ben Tapasgaltatik ifon
folyul meg int kilalomban, mind ket resz
kul egyedlő buntetese minden egedelem
aitkul valamanson Tapasgaltatik mind
amjissor egj forintot Mingjarst Le temin
Santozik

Anno 1728. die 14 Novembris.

Prevezdovén a Nemessékhnek közön
Séges akaratyábul elvegezödött hogj
ha valamely mester Embertül a Legénye
az ~~Wával~~ Cuisu hit nélkül elakarna
menyi; tehát tartozik az olyan Mester
Legény a H. G. h. Ladájában hit formá,
tot Letenni, az kiveven hogj ha már
ezer Cuisu hitet fogált, és ujj egjedet
az Wával hogj Lobszon ne fogáyon
ugj Pen kümben hogj ha az Wais
Cuisu hit nélkül karagbul a Legényit
el kümben tartozik az olyan g. h. s. s.
a H. G. h. Ladájában hit két bint Letenni
Másothor a Legjen szabad sem vásár elött
sem Saboros Amnepek elött, ugj Wáma is

29

let kettel a Legimnek bűnizmi föltul
megint büntetés alatt. hogj ha semig oly
muster Leginy találtatik is is ezen
H: Giennek végezési ellen nyugodt
is meg tartani cum akarni tartozik
a H: Gien Ladájában büntetésül egy
Larsz postart zelleni.

30,

ingdís undzött; kides hýggf idgyen
Levoodal í skarattal fáttaaltrák
breyt á mætt ím þessum lúmen brygg
vatn lúttal þétt gattall. b. as vlygátt
barmadrík legény, de þa fínre jónnis
as eddy gnaet caltt mót ferirte de
legess. gát, de tork sken hínk wé adas
tall. b. í wé tarrýttall. b. þanem
mibellýe wem taláttall. b. igyemttew
nornak boctattall. b.; á hi eþben
allmhýtt d. d. skudnes íss fars as
sedurk Róttentur ferina walo bútt
tállat munder engad þem mthýtt fer
vdrýge.

Győr Város
LEVÉLTÁRA

A GYŐRI ÉS KOMÁROMI HAD KÖTÉLVERŐINEK CÉHPRIVILÉGIUMA

NOS LEO

POLDVS

DEI GRA

TIAELE

ctus Romanorum
Imperator semper
Augustus ac Ger-
maniae Hungariae

Bohemiae q̄ & c: Rex, Archidux Austriae,
Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carin,

thia; Carniolia Marchio Moravia; Dux Luxemburgæ ac su-
perioris, et inferioris Silesiæ; Wiertembergæ; et Thetka Princeps
Sueviæ; Comes Habspurgi, Tyrolis; Terreti Riburgi et Goriti
Landtgravius; Alsatia; Marchio Sacri Romani Imperij &c.
MEMORIAE commendamus tenore presentium signifi-
cantes, quibus expedit Universis. Quod pro parte et in personis
fidelium nostrorum Providorum Cebæ seu Contubernij Uni-
versorum **RESTIARIORUM** in Oppiditis no-
stris Lauriensi, Suburbioq; eiusdem, et Comaromiensi degenet com-
moran Comaremien, quidem, eidem Cebæ, non ita pridem in corpo-
ratorum, exhibitæ sunt nobis, et præsentatæ, certa quædam lite-
ræ fidelium nostrorum Honorabilium Capituli Ecclesiæ Lau-
riensis Transumptionales, in Regali papyro per modum Libel-
li patenter confectæ, ac emanatæ, pendentiq; Sigillo eiusdem, ac
manus propriae fidelis nostri nobis sincere dilecti Reverendis-
simi in Christo Patris, Domini Georgij Széchény, Colocensis et
Bachniensis Ecclesiarum Canonice unitarum Archiepiscopi mo-
derim videlicet Administratoris Episcopatus Lauriensis subscri-
ptione communitæ, continentis in se confirmatiue seriem certarum

quarundam laudabilium Constitutionum germanico idioma
te conscriptarum, artem utpote ipsorum concernentium tenoris
infrascripti. Supplicatum ita quod extitit Maiestati nra, pro par-
te, et in personis eorum, quorum supra, debita cum instantia hu-
millime, quotenus nos eadem literas, prefati Capituli Laurien-
sis Transumptionales, Confirmationales, omniaque, et singula in
eisdem contenta, rata, grata, et accepta habere, literisque nostris
Privilegialibus, inseri, et inseribi facere, approbare, roborare, et
ratificare ac pro supradictis Magistris **Restiarius** Laurien-
sis, et Comaromensibus, ipsorumque posteris, ac successoribus uni-
uersis innovare, perpetuo valituras gratiose confirmare dignare-
mur. Quarum quidem literarum tenor talis est. **NOS CA-**
PITVLVM. Ecclesia Lauriensis, Memoria commendamus
tenore presentium significari, quibus expedit uniuersis. Quod
Agiles Ioannes Stantzinger senior, Magister, alter Ioannes Räd-
l, et Michael Rütler, Magistri Restiarii huius Oppidi nri Lau-
rien, nostram personaliter venientes in presentiam, suis, ac coe-
terorum Magistrorum Restiariorum, in hoc Oppido nro Lauri-
en, Suburbioque eiusdem commorantium, nominibus et personis,

exhibuerunt, ac præsenta verunt nobis, quasdam literas Illustris-
simi, ac Excellenti Domini Comitis Wölffgangi a Mansseldt Sacre
Caesare Regiaeque Mattis huius Praesidij Laurien. Supremi Gene-
ralis Capitanei, Germanico Idiomate conscriptas, ac in Regali
papyre in modum Libelli patentior confectas, et emanatas Sigilloque
dicti Domini Supremi Generalis Capitanei, et manus subscriptione
ab intra, in inferiori earundem margine impressivè obsignatas, et
reboratas, habentes in se seriem quarundam laudabilium Consti-
tutionum, artem ipsorum concernentium, tenoris infrascripti. peten-
tes nos debita cum instantia, Supplicantis nobis, ut nos easdem literas,
Constitutionesque in eisdem comprehensas in formam Privilegij tran-
sumi, et transcribi facientes, in omnibus suis punctis, clausulis, et Ar-
ticultis confirmare; Et praeterea quia in eisdem literis, nonnulli Ar-
ticulti pro commoditate eorundem, diuicij Oppidi nri Lauriensis, ad
prietatem, commune bonum, et ornamentum ipsorum conducentes, de-
siderari videbantur, easdem literas, ejusmodi prius justis, decorisque
Articultis exornare, et amplificare, ac tandem auctoritate Dominiij
nri Terrestris, quod in hoc Oppido de Jure habere dignoscimur super
ijs omnibus literas Privilegiales pro eisdem Magistris Restiaris,

genemb zuhalten, dieselbe zu confirmiren: auch obangeregtes
Handwerck der alhieigen Mäster, und die darinnen be-
griffene Meister und Handwercks Genossen, darbey zu
schützen und zuhanshaben, gerüder wolten, allermas den
völede Linnelte des Handwercks Ordnung und der
selben Articul nachfolgender gestalt, mehrerem In-
halts besagen thien.

Der nach folgen die Articul.
Stüffliche Man sich zu Meister des Handwercks
möchte ungebührlich halten, da Er in dem Gebrauch begriffen
oder sonst etwas ungebührliches auf seine erwiesene
würde, dem soll das Handwerck, bis zu anstrag der
Nächsten, zu arbeiten verboten sein, und man es bey der
Verriegkeit verglichen ist, als man soll Er auch nach
erkhandlung des Handwercks, gestraft werden.
Zum Anderen Man etwas zu gesöll oder Jünger
andere frombt, und umb Arbeit siehet, demselben soll man
von den Ältesten, bis zu den Jüngsten Meistern, da Er
Lahre überestagt, umsehen, so fern, als dälligen
Meister Redlich ist, ihm ein selber, und wann von dem
Gesöll oder Jünger von dem Meister verlaub nimbt,

Soll ohne kein Meister an selbigen orts arbeiten geben
es seye dan, das er hier seiden tag darzwischen gereget habe
und so soll auch kein gesell oder Junger hier seiden tag vor
unsern Raaber- oder Lommorner Marcks nicht belaub
nehmen, ohne eine wichtige ursach, den Straf eines gulden
einisch. Terogegen soll auch kein Meister einen gesellen oder
Junger: hier seiden tagen vor den Feiertagen nicht verlaub
geben, den Straf eines gulden einisch. **Drittens:**
Item dan ein Meister dem Andern des handwercks
das gesinzt abwendet, und solches beweisen wünte, den solle
nach h. k. Statut des handwercks, gestraft werden.
Zum Vierten. Soll ein Gewerde Meister dieses hand
wercks, alle quaterber in die Stadt geben und ein
legen jeden Hungarisch. **Zum Fünften.** Wann
die Last auf den Tisch gesetzt wird, soll ein Gewerde sein
Geschwede mit Schlag vor einem ganzen handwerck
bringen, und solches thun, weil die Last noch offen stehet.
Zum Sechsten. Aber sich bey der Last mit schelt
oder andern ungelüblichen Worten vergreiff, der selbig
soll sein Straf von einem Dufamben handwercks
gewarthen haben. **Zum Siebenten.** Wann

Der Zochmeister einem Handwerker Ley der Minder ein
sagen Last, und der nicht darzu k.ombt und erscheint, soll
Er zu der Straß zwainzig Ungarisch geben, und welcher
ein Handwerker's Last zusamben k.omben und Serie Ler,
derselbige soll auch alsbalden zwainzig Ungarisch erlegen.
Zum Dritten. Das auch ein Wittib dieselben Herzieg
und Freyheit haben solle, wann etwan ein Gesell geswanderter
k.ombt, das Er der Wittib derselbe Gesell, ob die Keiner
sette, zum Ersten zugelassen werden solle, und so soll auch
einem Meister oder Wittib des Handwerks mit der
Arbeits nicht handeln, wann die einen Gesellen zu fördern
vermöglich ist, welches wieder unsere Handwerks-ge-
wodsheiten, vielmehr auch mit eigener Hand selber
etwas arbeiten und Ersten, damit dem Handwerker's
dardurch willen nicht etwan der Band und Woll zuwachs.
Zum Vierten. Das der Fremde Gesell oder Jung-
er, der Ley einem Erlichen Meister einrangert oder
einkeret, soll Ihme umb Arbeits umbsehen lassen, sonst
Ihm der Meister mit schuldig über der bergen, und soll auch
wenigist sechs Tag arbeiten. **Zum Föbenden.**
Welcher Meister einen Lehrkneben ankündigt, der solle

dem Handscreibers zum besten ein Reichsthaler geben,
und wann der Brief außgedient soll Er gleichfalls aufflegen
sein Reichsthaler, und soll solches alles ordentlich beschreiben
werden, es soll auch kein Leibriech außgehingt werden, die
Sache von zuuer seinen Hebrichtsbrief, der solle in die Lant
gelegt und außgehalten werden. **Achtsten.** Da soll ein
jeder Jesell, der das Tagwerd machen kan, von einem
Tagwerd haben einen Lazen, oder vier Lutzen, und die
Ledweder Junge, der das Tagwerd machen kan, soll haben
zum Lohn zwey Lutzen. **Zwölfften.** Da
ein Jesell außscheidung Gottes des Willmactigen Frauen
wünde, und Er ein darbeden an zeit bestimmt, und auß der
Lant Er solches begehrt, soll Ihm nach vermögen fürge
steckt werden, und da Er mit Gottes Güllt unsterblich ge
sundt wirdt, soll Er solches zu dem entlebentem gelde
mit Fleiß widerumgen abdrucken, oder mit darck in die
Becblast einlegen. **Drehsenden.** Wann Daniel
oder Aderech über ein Zentner sedredt, oder auch gemachte
Arbeits fürder gebracht würde, das soll keiner allein
nehmen, sondern dem L. tisten Meister angedeut, und
zu erhaltung guter einigkeit, unter einander außge

beit werden, bey Wral Zwen Reichsthaler. **Zu den**
Zweitens bey gleiches jetzt benannter Wral Zwen Reichsthaler
keinem Discher, aus seinem eignen Hand oder dergleichen
arbeits nicht gemacht werden. **Zu den**
auch kein Meister keinem andern, ohne man um arbeits
noch zum schuldig ist, die zu seinen ordentliches Arbeit und
befriedigt werden, in die Arbeit mit einzutreten sollte.
Zu den **Dreizehnten**. So sollen auch die Meister in
einem Jahr markts ordentlich um die den vor vorkommt
alle miteinander beschaffen sein bey dem Job, auch kein
Wickel, es sey klein oder groß, verfahren werden, die die
völlige Anschlag geschicht, nicht weniger auch keinen
kein arbeits verhalten, die es gemacht wieder um ver-
fahren, Angesehen auch kein andere dinst Regel und
Wörter haben, achtung gemacht werden, in dem es
nicht Landesordnung ist, so sollen die Meister in aller und
jeder arbeits, alle ein maas haben, und sich derselben ge-
brauchen, dan so soll auch das Beste und das Jüngste nicht
aus der Bestimmung getragen werden, bey Wral eines
samben Handwerks. **Zu den** **Vierzehnten**
Soll auch kein Meister kein altes Maß in die steine

Arbeits machen, da aber einer darüber bereiten und erfun-
den müset, der solle die Straß in die Last legen, hier gülden
Hungarisch, und zwey Thaler, was in das alhieige Fran-
ciscaner Kloster. **Zum Erbsiedenden.** Es soll auch
keinem, der nicht in dem Handwerks ist, er sey Diener, oder
nicht, zugelassen sein, das Handwerks für sich selbst zu er-
ben: Wem er wann er zu arbeiten begreift, soll er Handwerks
Zahlung und Brauch nach, den einem Meister solches begehren-
der, oder ein anderer ihm, dar mit Arbeit, auch der Gehalt nach,
mit Loth und Loth versehen wird. **Zum Weinbedenden.**
Dessweillen dar auch allenthalben im Land ein verblieber
Brauch, und Jeswendit, auch billich ist, das auch den Dor-
märkten, kein außwendiger Fremder: Meister: Wensern
nur die Dinscimbißden allein soll haben dürfen, also will
es auch alhie Raab: mit Commerster, wie an andern
Ort den Brauchig, verstandner maßen gehalten werden,
doch aber soll den außländischen Meistern, an dem nächsten
Jahrsmarkt bis Tag am Necht Wraußzullegen, und auch
zu haben mit verblieben sein. **Zwanzigster**
Da zum Fall die Meister und Gesellen sich den Wein
besinden, und es sich zutruage, daß die weins wüßden,

und Ionen der Doeb: oder sonst ein Aelter Meister, den die
den anbietet, und die darüber nicht still sein wollen, die
sollen zu vier Thürenten oder fünf Straß verfallen sein, doch
der sechsen Straßkeit Thierinner nichts benommen.

Zum Aun und Zwanzigsten. Da ein Gesell in der Arbeit
fazieren gieng, und dem Meister die Arbeit mit
dem wurde, der soll zu zwei Thürenten oder gestrafft werden.

Zum Aun und Zwanzigsten. Und da es sich, nach so dieckung
Hoffes begeben, das einem Meister sein Weib, Kind oder ein
samt mit Todt abgiengen, so soll ein Gesell: Meister, mit
samt seinem Weib und Gesellen, der verstorbenen Leich das
geleit zu ihrem Friedhof zu geben, so wenig sein, so erde, aber
nachlässiger weiß, soledes ohne geringe Straß verfallen
der soll zu vier Thürenten oder gestrafft werden.

Zum Aun und Zwanzigsten. Soll das geschickte, handt
swerck des Meisters zu der Ehr Gottes, in die aldirige Thunck
Kirchen, wie auch in den Herren Franciscanen, in Jung
das handtswerck, so würcklich in seßung verbleibet, die
flecken mit gueten dächeln, der nach dem nach was vere
aigen Bunkosten verstehen, und von vns Thier über ire
allen abbeschiedenen Thürenten geschicket werden.

Zum Vier und Zwanzigsten. Da einer alhier zu Kade
Meister begedt zu werden, der soll sich alhier bey dem Doctorm
meister anmelden, auch mit seinem Schickts, und Lehrbrieff
evidentlich verfasst sein, und wann Er solche Brieffe außgelegt,
und den D^o Meistern gefällig, solle aldaan denselben die Meist
erdinck zu machen, vergönnet und zu geladen werden, und
wann Er über die D^o Meistern ist, solle Ihm der Doctorm
vorhandt seinen D^o Meistern, evidentlich zeigen. D^o Meistern die dinck
zu besichtigen verordnet sein, und wann Er damit bestedet, soll
Er zwen Gulden hundert in die Taft legen, doch das Er
die dinck zu besichtigen weiß machen, da er aber nit darmit be
stebet, soll Er, Ob er wider ansicht zu machen, wiederum
ben ein Viertel zu zahlen. **Zum Fünf und Zwanzigsten**
Doll auch kein Gesell, der alhier Meister werden will, eben,
der nit zugelassen werden, Er habe den zwen Jahr geswandert,
und nach verstraffung solcher zwen Jahren, mag Er sich bey dem
Ersamben Handwerck anmelden, und denselben ein Reichs
taller in die Taft legen, und wann Er seine Brieffe außgelegt,
soll Er auch ein ehrliche Meidheit geben, wie Er sich aber
verhalten müesse, wirdt Ihm seden weitser vortragen we
sen, wie sich ein andere Meister verhalten hat, als Er

Dieses verhalten wird. **Zum beschließen.** Jedlichen
nur die vorgedachten Meister des Dailers handtwercks, als
Raaber und Lommorner vorhero niemals gesprochen, sich vereiniget
haben, so soll ein ganzes handtwerck der Raaber: und Com-
morner Meister, und Jesellen, nach Laits Unstet gegebenener
frangisten Freiheit, nachhalten, Diese Unstet vorgeschrie-
bene Artikel, und der Meister und Jesell, oder Arbitr, den
nicht darbey verzeihen will, und darüber handeln wolle, den
einem Colly: handtwerck, ohne ein hochwichtige Ursach, das
handtwerck die macht haben, die sverckstatt zu führen, bis
zu austrangender Dachen.

Folgender, wie sich die Meister
des Dailers alhier mit ihren maister Trucken verhalten sollen:
Instlichen, weleder alhier zu Raab und Lommorner Meister
sprechen will, der soll zum Meister Truck machen ein Kriegs-
Dail, dierzig Elcker lang, und vierzig Schindt schwer, umb
ein Schindt weder zu wenig, noch zu viel, und ein halbe
Elcker, weder zu lang, noch zu kurz.

Inderten, Dailen machen ein Wagen Bein, dweilch
Elcker lang, dspanzig Schindt schwer, umb ein Paar
weder zu lang, noch zu kurz, ein halbe Schindt zu gering,
oder zu schwer.

Dem Dritten soll er machen ein Zwirn Dückel, sechszig Lafter
Lang, zwainzig Fünftel schwer, und ein halbe Lafter, und der
zu Lang, noch zu Kurz, ein halb Fünftel weder zu ring, noch zu
schwer.

Seines Kaisers Dorn aber, soll alhie die
Kaab bezeichet sein eines Dückels, und soll machen vier drey
Dückel, al das Kriegs Dückel, vierzig Lafter Lang, und das Zwirn
Dückel sechszig Lafter Lang.

Diesweill
nun obangedeute Artikel der abemünkt, Dückel, und Probir-
heit gemad, der haben die selbese nicht unbillig ratificiert
confirmiert und bestättiget, ratificieren, confirmieren und
bestättigen hiermit und in das dies, und sollen, das obge-
sagte Kaiser und Gesellen des Ersamben Handelsvertrags der
Dückel, in allen Punkten obgeschriebenen Artikel nach sich
verhalten sollen;

In Wertsinn, haben die selbese
solchen Artikel, hier mit unserm päplichen Insigel
verfertigen lassen. **LEWELTAR** **LEVELTAR**
Kaab in Hungarn den dritten Junij, im Jahr nach Christi
unseres Lieben Heren und Beeligmachers Gebürts, Drey
Tausend, sechs Hundert sieben und Dreißigsten

Wolffgymstz n. Monstz. **N O S** igitur iudis, ac rationabili-
bus prememorator Ioannis Stantzinger, alterius Ioannis Räd

et Michaelis Rütler Magistrorum Restiariorum, nris et cetero-
rum ejusdem artis Magistrorum nominibus, coram nobis factis pe-
titionibus, et Supplicationibus inclinati, praemissas literas, emnes-
que et singulos Articulos in eisdem comprehensos: in quantum no-
stris Iuribus, non prajudicant: pro eisdem Magistris Restiarijs
in hoc Oppido nro Laurien, Suburbioq; eiusdem residentibus, tam
modernis, quam futuris in perpetuum Valituras, in formam Pri-
vilegij nri redigentes, et transuentes, in omnibus suis punctis,
clausulis, et Articulis, ac in omni sui parte, auctoritate Dominij
nri, quod in hoc Oppido, Suburbioq; ejusdem, de jure et de facto,
ex pia Divorum quorundam Hung^{ae} Regum fundamine habere digno-
scimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; ac in su-
per eadem Auctoritate, praescriptas literas, et Constitutiones in
eisdem contentas, his, quae sequuntur Constitutionibus auximus,
amplificavimus, et exornavimus. **Primò**, ut licet instar aliarum
Cebharum, sive Conturbemiorum, in hoc Oppido nro fundatorum
dicti quorundam Magistris Restiarij peculiare Vexillum in hac Ecclesia
nra habere deberent, quia tamen iidem Magistri Restiarij, pro
Campanis hujus Ecclesiae nrae, singulis annis sufficientes reditus re-
datures promississent, et se ipsos obligavissent, ob hoc, usq; ad praesens
tempora: siquidem ipsi Magistri Restiarij, multo fere omnes

Milites Germani istius Praesidij Lauriensis exent: praeuoluti
Vexilli preparatio relinquatur. **Secundo.** Cum in ipsis Nun-
dinarum diebus vlenioribus praefati Magistri Restiarij modernis
pariter et futuri, Divini cultui Sacrae Missae officio ad Aram Duae
Catharinae Virginis, et Martyris singulis Annis quartilibus haben-
de, per a remetipso conductum Sacerdotem Ecclesiae nostrae obstrictum
interesse debeant, annuimus, ut die ipsas Nundinas immediati prae-
cedenti, nulli Magistrorum Restiariorum extraneorum, liceat mer-
ces suas venum exponere, sed solis Magistris nostris Restiarijs Lauri-
ensibus. **Tertio.** Ut quicquid in praemissis literis praememorati
Domini Supremi Generalis Capitanei de Iurisdictione, et auctori-
tate eiusdem attingitur, id totum, et omne, nos concernere intelligatur.
Quarto. Si quis Magistrorum Restiariorum, ob excessus ali-
quos, ex hac Ceba exclusus, merces suas nihilominus in Nundinis
hiscie Lauriensibus, venales exponere aucleret, talis confiscationem Uni-
uersarum rerum suarum venalium incurrat, quarum una nobis, alte-
ra vero medietas, Ceba ipsi cedat. Imo approbamus, ratificamus,
et confirmamus, necnon exornamus, et amplificamus. Saluis semper
Iuribus nostris. Harum nostrarum maioris Sigilli nostri pendentiis munimine
roboratarum vigere, et testimonio literarum mediante. Datum ipso
festo Assumptionis Beatissimae MARIAE, semper Virginis Anno
partus eiusdem Millesimo Sexcentesimo Trigesimo septimo. Reueren-

diarimo, et Admodum Reverendis Dominis Georgio Vasvary, Cathe-
drali Praeposito, Michaele Lony Lectore, Wolffgango Wracheuich Can-
tore, Gregorio Nagyffuly, electo Epopo Vacinzi, Custode, huius Eccle-
siae. Mathia Vörös de Nyerek Sancti Salvatoris de Pappoz, Ioanne Alta-
bak, Sancti Adalberti Praepositis, Ioanne Beny Cathedrali, Michae-
le Kopechany, Sopromiensi; Stephano Cheshmio, Moxmieni Petro
Baranyay Luchmaneni, Ioanne Chakany Papenzi, Thoma Firley,
Abbate de Pilixio, Comaromiensi, Archidiacono, ceterisque Dominis Ca-
nonicis, in hac Ecclesia Deo iugiter, et devote famulantibus atque psal-
lentibus. Confirmo Georgius Szecheny Epopus Iauriensis. Lecta in
Capitulo. N O S itaque huiusmodi humillima Supplicatione pro-
parte praeviatorum Cebra seu Contubernij Magistrorum Restiari-
orum Iauriensium, et Comaromiensium nostra modo, quo supra perre-
cta Matti Regia benignitate exaudita, clementer, et admissa praem-
sertas literas memorati Capituli Iauriensis Transumptivales Con-
firmationales, non abrogatas, non cancellatas, neque in aliqua sui parte
suspectas, sed omni prorsus vitio, ac suspicioni carentes, praesentibus
literis nostris Privilegialibus de verbo ad verbum, sine diminutione et
augmento aliquo insertas, et inscriptas, quoad omnes earundem con-
tinentias clausulas et Articulos, eadem, quatenus eadem rite, et le-
gitime existunt emanatas, viribusque earundem veritas suffragatur
ratus, gratas, et accepta haberi, acceptavimus, approbavimus, rebo-

ravimus, et ratificavimus, ac pro cæpessatis Magistris Rethiaris Lau-
 renciibus, et Comaromiensibus, ipsorumq; posteris et Successoribus
 uniuersis, inuicem, perpetuo valituras, gratiore confirmavimus. Imo
 acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamusq; et confirma-
 mus. Saluis Iuribus alienis. Harum nostrarum Secretario Sigillo nro, quo
 ut Rex Hung^e utimur impendenti communitarum Vigore et testi-
 monio literarum. Datum per manus fidelis nri, nobis dilecti Re-
 verendi Thomae Palffy ab Erdt^o electi Epⁱ Ecclesie Nitriensis
 lociq; et Comitatus eiusdem, Supremi ac perpetui Comit^{is}, Consi-
 liarij nri, ac Aulae nrae, per Regnum nrum Hung^e Cancellarij, in Ci-
 uitate nra Vienna Austriæ, die octava Mensis Februarij Anno Dⁿⁱ
 Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo. Regno nro Romani duo-
 decimo Hung^e et reliquorum decimo quinto, Bohemi vero A. decimo quarto.

Carolus

Thomas Palffy

Győr Város
LEVÉLTÁRA

*Carolus Ludovicus comes
ob Hoffkirchere*

*Thomas Palffy
C. Comes Hoffkirchere*

Stephanus Urban

Der Rom. Kay. wie auch zu
Ungarn und Böheim König: Mayz: Fürstliche
Schatzkammer Rath: Sameren General Feldt Marschalck Obristen
über ein Regt: zu Fuß, und Subernator zu Xraab sambt
denen incorporirten Franitzen.

Ich, Sibert des Heiligen Rom. Reichs Brach von Heister Herr
zu Kirchschlag, Ihre Ehre und füge hiemit Jedem man
gleich zu wissen, was massen das Ertzamt be Handverett der
Teutschen Säillermeister zu Xraab und Lommorn als be:
nandlich Mathias Lechner, ietziger dochmeister in Xraab
mit meister Elias Redt, Georg liboth zu Lommorn, Hannß
Thürner, Mathias Federl, Hannß, Streicher sich bey mir
gehorsambt angemeldet und in vnderthänigkeit gebetten
haben, was massen in ihren von meinem vorfahren in Specu
herrn Wolfgang Grassens zu Mansfeldt gewesenen Subernat
torn see. a. 637. außgerichten und von Ihro. Kay: Mayz:
allerzdycht confirmirten Articuls Brieff in den 27. Articul
wegen des Meisters werden, und sonsten auch durch die

ganze ordnung nichts außdrücklich verfaßet seye. was der stück
maister zu thun vnd außzuführen habe. so doch in denen be-
nachbarten dochen vnd brüder schafften vorgesehen vnd
beschrieben seye vnd derentwegen allhier bis her zu sich grosse strit-
tigkeiten eraignet. das du solcher abstellung vnd schürderung des
gemeinen Nutzen ich die hernach beschriebene Erlütterungs vnd ver-
mahnungspuncten wie solch in denen vndersehen. parnigen
vnd Articuli mit mehreren begriffen. nicht allein vor genehur
zu halten vnder meiner bestatigung vnd confirmation du erhalt-
ten sondern auch sine supplicanten dabey zu setzen vnd sandt
zu haben wie auch alle die in vbrige Articuli dero ganzer handt
werks ordnung auß das Keye wider anben zu gleich zu con-
firmiren gerüthen möchte. aller massen in nachfolgender ord-
nung selbige Articuli hieher folgen.

Erstlich wann ein gesill du Saab vnd Lommorn verlangt
Maister zu werden. solle der selbe eines Ehrlichen wandels
vnd Catholischer Religion sein für die einwerbung drey Kög-
in die laad erlegen sein ordentliche lehr- vnd gebürts briess auß
weisen darinn diese Aichenen erkennet sein als dann ein
vierel Jahr arbeiten oder zwölff gülden dafür erlegen solle.
Anderiens da nun den Ehrsamben handwerks oberstand

tener massen solchen gesellen einzunehmen gefällig vnd derselbe
willig seye deme nach zu thunen, als werden auß dem kay:
freyheiten die stück i hme vortragen, vnd müeh, der selb
ein kriegs saull vierzig Lastier lang, vnd vierzig pfundt schwer
ein pfundt weder zu ring noch zu viel ein halbe Lastier weder
zu lang noch zu kurz, zum anderen ein wagen lein zwolff:
Lastier lang vnd zwanzig pfundt schwer um kein spanm noch
zu lang weder zu kurz, ein halb pfundt weder zu ring noch
zu schwer dritten ein wirn stück sechzig Lastier lang vnd
zwanzig pfundt schwer ein halb Lastier weder zu lang noch zu
kurz, ein halb pfundt weder zu ring noch zu schwer verfertigen.
Drittens, ein witttrau Maister, Sohn, vnd Tochter dahier zu
Naab vnd Lommorn sollen voneinen vondenien vor specific:
ciren befreuet sein ein stück, als nemlich die wagen lein,
die Landt Maister aber sollen machen das zwirn stück wie
oben gemeldet vnd dabey die untkosten in allen die helffte auß
stellen, an bey zu erlegen schuldig sein, wobei auch dieses in
obacht genotzmen werden solle, das ein jeder Maister daer sich
nieder gelassen, verbleiben, vnd nicht ander werdig wos:
nung suchen, vnd nehmen, vndrigen wiederum außs.

neue die stück zu machen obligirt sein solle, wie in gleichen
wann einer sich in einanders handwerks ein verlei ben
Liese, seinen abzug mit zwolff gülden erlegen
Virtens, wann dergesell anfängt zu stücken, so solle er das
handwerks fordern, denen Meistern tauglichen hauff
zu beschauen und abzuwogen vorlegen, und da bey ein
Ehrliche Mehlzeit geben, so dann bey dem stellen oder verfer
tigung der stück mehr mal das handwerks begehren
und selbe zu zusehen gegenwertig sein, und nach dem al
les verfertige, als dan die bescha der stück vor dem handwerks
und offener Laad um die seller zu erkennen presentiren
an bey für jeden seller einen Schilling erlegen, und denen Meis
tern ein Ehrliche Mehlmaß da bey raichen.
Fünftens, es vnd zu vor dergesell zu einem Meister gesproch
und erkennet wurde, so er in die Laad zwain und dreyß
sig gülden Meister Recht angeloben inner Jahr und Tag
zu erlegen, und unter dem Jahr nach belieben, ein Ehrliche
Mehlmaß zu geben sein wig sein.
Sechstens, weillen beytaglicher erfahrung vermog. 7.
Articul in salt der handwerks forderung die gebühr

nür 4. groschen zu erlegen gewessen, die gesellen aber umb
geringer ursach wegen den sochmäster u. verlauffen hand
werck gehalten haben wollen, darumben dan wie ande
rer orten gebruechlich gehalten wurdet, an sonn: vnd feyr
tagen: 24. vnd in der woche 48. kr. der Stager zu uorzahle,
solle. Hiennens wann sich begiebt, das ein gesellwill
Mäster werden, so müeh er zu vor drey Jahr gewanderi haben
auch der Mäster werden will, müeh die Sommer Mäster
auf sein vncosten hühero bringen lassen, auch sonst Ni
mandt, er seye wer er wolle, mach haben solle, außser wir in
Kasberisch vnd Sommerischen Suberno, einen Mä
ster einzusetzen. Keitens, soll darlichen ein Regvum
vnd ein H: Zueh nebst einem opffer in al hiesiger Thun b
kirchen gehalten werden, welcher aber außser erheblicher
ursachen nicht darbey erscheint, soll ein Mäster umb: 2.
pfundt, eingeshl aber, umb: 1. pfundt wachts gekrafft werde.
Hiennens, weilten handt vnd werck zu dem handwerks
höchst nötig den fremden keines wugs an Markt
deuten die vorkaufferey bis zu beühm bier zeit zu gestatten,
viel weniger sich einer untersuchen mit krauffen haar.

zu händeln noch solches zu machen erlaubt sein. außser er
sey dem handwerck zu gesam vnd ein verleibet wie
dann. Besonters ein Ehrsamtes handwercks verbünd
en sein solle in der octav corporis Christi weilen an dem
heiligen Tag der Marcks ist. und sie meister vor der stadt
sein so woll. Kraiser als gesellen ohne vnterscheid mit der
Procession zugehen. und diserhalb der alten Christi
brauch und gewohnheit nach in die alhiege Thurn
kirchen einmahn außzu rücken schuldig sein. wer aber
von der Procession ohne erblieben vrsachen außbleibt. so
soll der Kraiser vier vnder gesell. vñ pfundt wachs straff
geben. **Zu** siens gleich wie zu Pressburg und an
dern ortern gebräuchlich. das an Marckte Tagen. wan
hanff zu gebracht wird. können fremden Kraiser solchen
ebender nicht zu fassen erlaubt sein. bis das zwölff vñ ge
schlagen habe. Wann nun alles das. Denige so zu nach
theil vnd confusion des gemeinen weehens geräcken thut.
herentgegen aber alles. was dem selben zum besten und
desen forntlanzung. auch zu befürderung quier Poli
cey gelanget. vnd. kräniglich billich handt zu haben ist. diese

Handwercks Ordnung in gleichen nicht weniger dahin zu sein, als
der vernunft, Recht und Ehrbarkeit gemach ist, dan anher
habe in ansehung ob anfangs berührten der Supplicanten
billich massiges begehren diese Augirte Artikel der hand
wercks Ordnung hain bei allen ihren verigen hiermit con
firmirn wollen, also und der gestalten, das solche mit allein
die Maister in allen und jeden deren puncten und clausulen
vorsiglich nachleben, und darwider nicht handeln, sondern
auch von Irramiglich darbey vnperurbirter, und unan
geschickten verbleiben sollen zu wahrer verstande dessen,
habe ich dieses mit mein unterschrifft bekräftiget und
mit meinem angebotnen Insigel verfertigen lassen, so
geschehen Raab den 23. Januarius Anno 1708

9 J. G. Heister

Győr Város
LEVÉLTÁRA

Győr Város
LEVÉLTÁRA

A GYŐRI HAD LAKATOS ÉS PUSKAMŰVES LEGÉNYEINEK
ÉS INASAINAK RENDTARTÁSA

Isaiah Levi

Der Schlosser vund
Büchsenmacher Gesellen vund Sing
er Alhier die Aab Ordnung vund Art
cils Brieff. etc.

Wachmeister vnd
 Ein Hanns Eobliches Hannowwerck der
 Schlosser vndt Buchstabenmacher. Alhie in der Carl
 Hauptvestung. Naab. C. M. L. Caspar Feuerstain
 Zechmeister Georg Marx Christoph Hampel Hanns
 Snger Barthelmee Munich Hanns furst Thoma Landt
 Marx Phillip Stamber Hanns Oberß Hanns Kumbler
 Jacob Schmügel; Thüem Hundt Hiemit iedter männig
 lich; Demnach wur zuerhalt vndt fort pflanzung aller güt
 ten zucht ordnung vndt Erbarkeit, eine eigene zech vndt handt
 wercks ordnung Aufgerichtet, Also haben wir auch zue dem
 Sündt für vnssere gesellen vndt Jünger, So Diehero ein gewan
 dert Schomben vndt Arbeit begehren, auch ein gewisse ordt
 nung vndt Articulsbrief, sich selbigen nach in einem vndt And
 tern zuerhalten, Aufrichten vndt vermöckh
 enlassen. Die Hernach volgt:

Ber selicken. Wann Ein Gesoll oder Jünger Herr
 gewandert Schombt, So soll Er Erslich in des Herrn Halters
 Haus einthern, vndt nicht in des Meisters Haus, Hernach
 Sol ihme nach Hannowwercks brauch vmb Arbeit geschait
 et werden, vndt Soll derselbe Gesoll oder Jünger, von dem 3rt
 ten Jünger gefragt werden, von wann Er Schombt, Wo Er
 da haimbt ist, vndt wo Er gelehrt hat, vndt wann der
 frembte Gesoll ein Meister Schennen thuet, So soll ihme frey
 Sein bey ihme einzuerschuecken, Schenn Er Aber Schamen

So soll ihm von dem Ältesten Meister bis zum Jungsten
vmb Arbeit geschawet werden, ist Er ein Gesöll, So soll ihm
vor Einem Gesölln oder Meister vmb Arbeit geschawet wer-
den, vndt ein schencken, Soll dem Meister oder Gesölln, So
vmb Arbeit geschawet, Schuldig Sem, Ein Kindt weim
vndt. 4. Vngrißch Brodt, Einem Jünger aber ein Saltz-
weim, vndt. 2. Vngrißch Brodt, von dem 7ten Jünger z.

Zweyten

Zweyten, Sollen Alle Vier Wochen die Gesölln,
vndt Jünger bey dem Herrn Sattern Zuehamben Rhomben,
Ein Gesöll. 8. Vngrißch, Aufleg Zelt mit bringen, Ein Jünger,
. 4. Vngrißch, vndt Sollen Zween Meister bey der Ladt Sem, vndt
ein Schlüssel haben, der Alt Gesöll Auch einen, vndt Sollen die
vervollene Wöhren von dem 7ten Jünger abgefördert werden,
Auch drey Redliche vmbfragen gehalten werden, Welcher
was wider den Andern wais, Soll Erß Anzeigen, verschweigt
einer was, So verschweigt Er seinen eigenen Schaden vndt
welcher Gesöll nicht eingeschriben ist, der Soll. 6. Vngrißch ein
schreibgelt Niederlegen, Ein Jünger. 3. Vngrißch z.

Dritten

Dritten, Sollen Alle Vier Wochen Zween Andere

Irren finger erwehlet werden, vndt Soll Auß einer Merckh
statt in die Andter Schomben z.

4. **F**ierten. Wann Ein Besoll oder Singer bey Einem
Maister Arbeit thuet, vndt Schan das Vier Wochen Zeit nicht
erwarten. So soll Er das Außlog Geldt bey seinem Maister lassen.
Auch das einschreibgeldt, thuet Er das nicht. So soll ihme Nach
geschriben werden, wie es Auß einem Solchen gebuehrt z.

5. **F**unften. Wann Ein Besoll oder Singer Schombt wan
die Ladit schon offen ist. So soll ein Besoll. z. Fündt weinn, ein Sin
ger vmb. 1. Fündt weinn gestrafft werden z.

6. **S**echsten. Wann Ein Besoll oder Singer mit seinem

Maister Auffstosbig wurde in der woche Sol ihme nicht Alts
balot umb Arbeit geschauet werden, Sondern Er Soll den Son
tag erwarten, vndt bey dem Zochmaister die vrsach vorge
bracht werden.

7. **Gibentien** Wann Ein Maister Einem Besölln Arbeit
gibt, vndt denselben vnter .14. tagen Wandern lest, So ist der
Maister Schuldig Ihme sein Wocker lohn zue bezahlen, wan
dort aber den Besöll, So ist Er ihme nichts Schuldig.

8. **Wochen** Soll Alle Vier Wochen bey der Ladit die
Schenckh getruncken werden, welcher dabey bleibt, Soll
.8. Vngriech Aiderlegen, Welcher Aber nicht darbey bleibt,
.4. Vngriech.

9. **Freunden** Wann die Schenckh getruncken wird

Soll Xhem Esoll oder Junger Xham wurffel Auf den tusch
tragen, oder Xharffen, welcher Solches thuet, Soll umb ein
Pindtweinn gestrafft werden, vndt welcher einen Wein
verschutt, vndt Xhan ihn mit der Saundt nicht bedecken
Soll auch umb ein bindtweinn gestrafft werden, vndt welch
er den Schenckweinn tregt, vndt gibt auß der gassen einen
trunckh auß, Soll umb ein Woherlohn gestrafft werden. z.

30. **B**eckenten. Wann Xmer bez der Schenckh auß
dem tusch Schlegt, Soll auch umb ein Pindtweinn ge-
strafft werden. z.

31. **H**ilffen. Wann Xmer auß steht, vndt befulcht
dem Andern die stoff nicht, Soll umb ein halbwinn ge-
strafft werden. z.

32. **Z**wolffen. Wann Xmer Xmen oder den Andern.

Ein Schelmen Schuld, oder Sonst mit Worten An
greiff, der Soll eines ledlichen Wortts Halber vmb ein Hoch
erlohn gestraft werden vndt Solle sich des Hocherlohms
Höcher nicht Als auf Sechs Trostern erstrecken.

Drey beckenien. Soll Auch Alle Quatember ein
Altgesöll vndt Altjinger, zue der Laet erwöhlet werden.

Vier beckenien. Soll Auch Dren Sem. stuck
werck zu Arbeitten. Aus dem frumbwerck vndt zu
kennacher Arbeit.

Drey beckenien. Soll Mann Auch Alle Drey
wochen das Schwarze büchel verlessen vndt welcher
emes nahmen khennet der Solle ihm austreiben, welcher
aber wais das Ergehoben ist, Soll ers Anzaigen, So thuet
Mann ihm Aus.

Gyor Város
LEVÉLTÁRA

36. Deckbecken Soll bey einem Maister welcher nicht in einer Zech Einuerleibt ist nicht lenger Als 14. tag frey sein. Auf Hoffrecht Zue arbeiten, thuet Er dgruber, so wurd Er vor Unrechtlich gehalten, bis so lang Er sich abstraffen laßt, von einem gantzen Erbsamen. Dandwerckh.

37. Ibenbecken Wann ein Fremder Junger Frimbwercher Alhero auf die Herberg Schombt. So soll Man ihm auf seinem gelehrten Dandwerckh, nach Dandwerckhs brauch, umb Arbeit umb sechen. z. wie an dem Dandwerckh

38. Ibenbecken Da ein teudischer gefoll einer oder der Ander Alhie Herr gewandert Schombt, der soll er sich auf der teudischen Herberg ihme lassen umb Arbeit umb sechen findet er mit Arbeit. Solle ihm frey sein, auf der gantzen Herberg umb zue seuchen.

39. Ceunbecken Wann ein Gefoll oder Junger

Zu wandern begehrt. So soll Er Solches seinem Meister
Archt Sag zuenor Aussagen vndt Aufkündten.

Zwanzigisten. Soll Auch diezeit die Sperberg
der gesollt vndt Junger bey demen Meistern verbleiben vnd
ordentlichen von einem Meister Auf den Andern Schomben.

Vndt zwanzigisten. Wann Zween oder Drey
gesollen oder Junger Althero gewandert vndt Auf die Sper-
berg Schomben vndt Derna cher Ainer ohne dem Andern
mit Arbeitten wolte. So solle ihnen gar mit vmb Arbeit
geschauet werden.

Dwar vndt zwanzigisten. Soll Auch Scham
gesollt oder Junger in der wochen. In welcher Sonstten ein

GLOSSZÁRIUM

Agilis: alacsonyabb rendű világi embert megillető cím. Emellett a 16. században *agilis* családnak nevezték azokat a famíliákat, amelyek egy nemes anyából és egy jobbágy apából álltak.¹

Batka: egy batka (*Batzen=pác=patz*) négy krajcárt ért; azaz a 16. században egy birodalmi tallér tizenöt batka, illetve hatvan krajcár volt.²

Birodalmi tallér: a Habsburg Birodalomban a legnagyobb címletnek az ezüst rajnai forint vagy másnéven a rajnai tallér számított. Ezeket a 16. században 60 krajcárral váltották. A következő évszázadban azonban az inflációnak köszönhetően ez az érték megduplázódott.³

Dénár: a 16. és a 17. században a mindennapok leggyakrabban használt magyar fizetőeszköze volt. Egy magyar aranyforint 100 dénárnak felelt meg.⁴

Groschen: magyarul bécsi fillér vagy bécsi garas; értéke három krajcárnak felelt meg.⁵

Hóstát: a szó a német *Hofstadt*, magyarul udvarhely kifejezésből származik, amelyet a közösség rendjén kívüli, szabadföldön vagy gyepföldön megtelepedett kerített zsellérhelyekre/zsellérházakra használtak.⁶ Szatlóczki Gábor megfogalmazása szerint névátvitellel ebből alakult ki a település-helyrajzi értelemben használatos jelentése, amely alatt az egy-egy falu vagy város határában időlegesen kialakult kisebb-nagyobb házbokrok, utcatorok összességét értették.⁷ Győr hóstátja a 17. században Újváros volt.

Fertály (Viertel): a magyar gombkötők privilégiumában szereplő mértékegység hossz mértéket jelölt. A kassai céhek 1635-ös árszabásában a gombkötő céhnél találkozunk a fertály kifejezéssel: „12 bokor gombra ... megyen rá 8 fertály arany és ezüst fonal, 5 lat selyem”.⁸ Illetve a gombkötők „az aranyfonalnak fertályát d. 80.” veszik.⁹ Ennek pontos hosszát – jelen tudásunk alapján – nem tudjuk meghatározni, hiszen ugyanúgy lehet a könyök (*Elle*) vagy esetleg az öl (*Klafter*) negyede is.

Feldmarschall: a 16. században a Habsburg Birodalom haderejének irányítása, „idegközpontjának” szálai e tisztség viselőjének a kezében futottak össze. Mai fogalmaink szerint tekinthetnénk vezérkari főnöknek, aki a hadak közvetlen vezetéséből is kivette a részét. Feladatai és funkciói szerint ugyanis ő szabta meg a hadművelet egészét. A had teljeskörű irányítására kiterjedő, szerteágazó és több tisztségviselő felügyeletét magába foglaló feladatai miatt rátermettségétől egy-egy hadjárat sikere függhetett. Emellett pedig a lovasság vezénylőjeként annak a legfőbb hadbírói feladatát is ellátta. A 17. században a tisztség katonai ranggá konvertálódott át. Bár a hadsereg legfelsőbb vezetésében betöltött szerepe nem erodálódott, ám feladatai egyre inkább a had vezényletére koncentráálódtak.¹⁰

Feldmarschall-Leutnant: a *Feldmarschall* helyettese.

¹ Boronkai 1987. 115.; Pálffy 2000. 152.

² Buza 2021b. 427.

³ Buza 2021a. 103.

⁴ Buza 2021b. 427.

⁵ Vissi 2003. 193.; Buza 2021b. 427.

⁶ TESz 1970. 151.

⁷ Szatlóczki é. n.

⁸ Kerekes 1901. 477.

⁹ Kemény 1901. 32.

¹⁰ Hardegg 2022. 164.

Font: a 17. században a legelterjedtebb súlymértéknek tekinthetjük. A győri és komáromi kötélverők céh kiváltságában a szövegek írói, összeállítói nem jelölték, hogy a bécsire, a magyarra vagy a pozsonyira gondoltak-e. Azt feltételezhetjük, hogy az elsősre, hiszen a céhtagok mindegyike német származású volt, a had számára készítette termékeit és a privilégiumuk is német nyelven íródott. A császárvárosban használatos *font* a 17. században 0,56122 kilogrammnak felelt meg. Emellett azonban érdemes megemlítenünk azt is, hogy a pozsonyi 0,558, míg a magyar 0,49 kilogrammnyi súlyt nyomott.¹¹

Forint: lásd *birodalmi tallér*.

Krajcár: a birodalmi tallér váltópénze. A krajcárból vertek 48, 24 és 12, majd I. Lipót uralkodása alatt 1, 2, 3, 6 és 15 címleteket is. Ez számított a mindennapok leggyakrabban használt fizetőeszközének.¹²

Magyar aranyforint: a korszakban aranytartalma miatt egész Európában etalonnak számító magyar aranyforint 100 dénárnak felelt meg.¹³

Magyar pénz: a dénár egyik közkeletű elnevezése.¹⁴

Mázsa: ezen súly esetében is – hasonlóan a *font*hoz – nehezen eldönthető, hogy a győri és komáromi kötélverők privilégiumában a szövegek írói, összeállítói a bécsire, a magyarra vagy a pozsonyira gondoltak-e. Azt feltételezhetjük ez esetben is, hogy a bécsire, amely 100 fontnak, azaz 56, 12 kilogrammnak felelt meg.¹⁵ Ezzel szemben a pozsonyi 55,8 kilogramm súlyt nyomott.¹⁶ A magyar vagy országos mérték pedig 120 fontnak, azaz 58,8 kilogrammnak felelt meg.¹⁷

Obrist: a szót a kortárs magyar és latin nyelvű iratokban hadnagyként, kapitányként, főkapitányként vagy király képeként (*prorex*) használták, míg a mai történetírás egyszerűen ezredesnek fordítja. Ez azonban sok félreértésre adhat okot. A kifejezés eredeti jelentése arra utal, hogy a legfelsőbb, a legmagasabb beosztású személy, hiszen a német *ober*, azaz felső jelentésű melléknév felsőfoka. Nem lepődhetünk meg azon, hogy ennek megfelelően az *Obrist* német szó igen átfogó jelentéstartalommal, a tisztség viselője pedig sokkal szerteágazóbb jog- és feladatkörrel bírt a korszakban, mint a mai ezredesek. A had kiállításával megbízott személy ugyanis a felfogadottjaival szemben patriarchális szerepet töltött be, amely részeként a gyalogság esetében minden e tisztségre kinevezett személy a kezében tartotta az egységen belüli legfőbb törvénykezési jogot. A Heister címei között található egy gyalogosregiment *Obristja* titulus a regimenttulajdonos (*Regiments-Inhaber*) szerepkörre vonatkozott. A 17. és a 18. század fordulóján, I. Lipót és I. József uralkodása idején létrehozását a szorító szükség indukálta. Amennyiben ugyanis egy *Obrist* magasabb rendfokozatba léptettek elő, vagy más tisztségei miatt nem tartózkodhatott zsoldosai mellett – ami igen gyakran előfordult –, akkor a regiment mindennapi irányítását és vezénylését a helyettese, az *Obristleutnant* vette át, akire átruházhatták a jogkörök és privilégiumok egy részét is. Ennek megszüntetésére a két uralkodó *Regiments-Inhabereket* nevezett ki, amivel teljesen elválasztotta a regiment felett ténylegesen parancsnokló, mindennapjait szervező és irányító, vezetését ellátó *Obrist*tól. Az ezredtulajdonosság ezáltal csupán cím, illetve egy tisztség maradt.¹⁸

Oppidum: a fogalom leegyszerűsítve *(be)lépés/láb* elé vetett akadályt, azaz *op-pedot* jelent. A szót a 16. és a 17. században helyrajzi értelemben használták, és egyszerűen várost, vagy az akkori gyakori szóhasználatban *várast* értettek alatta.¹⁹

¹¹ Bogdán 1991. 49.

¹² Buza 2021b. 426–427.

¹³ Buza 2021c. 27–34.; Buza 2021d. 35–40., Buza 2021b. 427.

¹⁴ TESz 1976. 156–157.; Buza 2021b. 427.

¹⁵ Bogdán 1991. 49., 455.

¹⁶ Bogdán 1991. 52., 457.

¹⁷ Bogdán 1991. 52., 458.

¹⁸ Ujhelyi 1914. 44., 127–128.; Nagy-L. 2013. 33–34.; Hardegg 2022. 170.

¹⁹ Szatlóczi 2020. 24–26.

Öl: egy bécsi öl 1,89 méter.²⁰

Pecsetpénz: az elvámoltatás esetén minden árura tett ólom-, vagy viaszpecsét ára.²¹

Pint: ennek az űrmértéknek a meghatározása sem egyszerű feladat, hiszen a korszakban számos, területenként és településenként eltérő nagyságban létezett. A győri lakatosok és puskaművesek legényei és inasai számára készített német nyelvű rendszabályban ezek közül kettő jöhet számításba: a bécsi és a pozsonyi. Az előbbi 1,4147, míg az utóbbi 1,6786 liternek felelt meg.²²

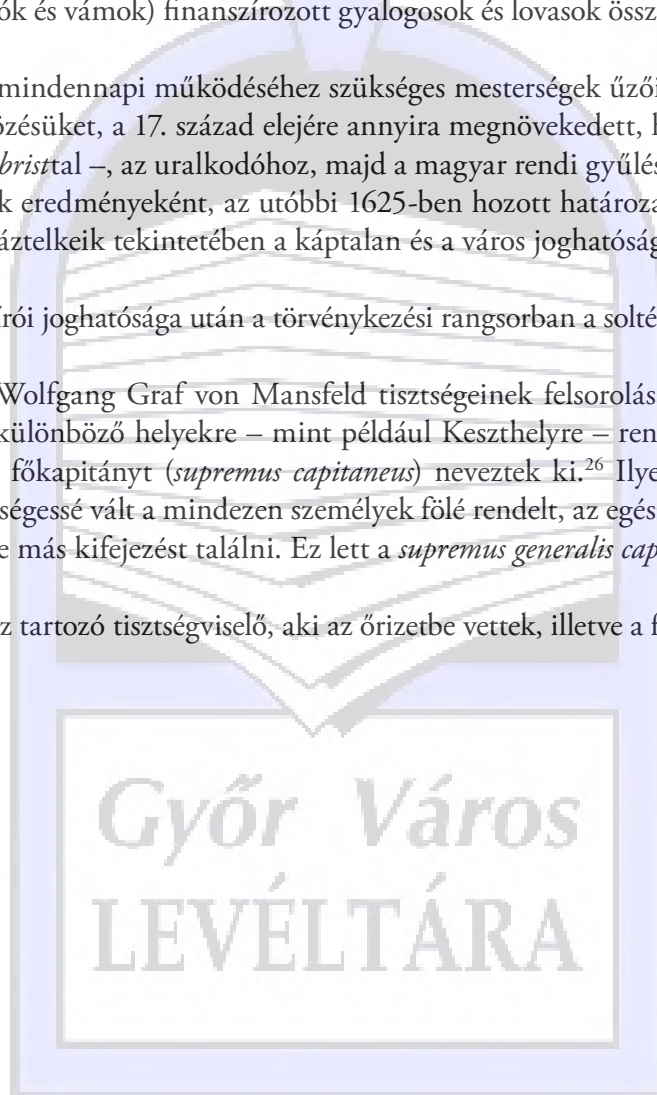
Regiment: a szó eredeti értelme szerint az egy rend/rendtartás alá tartozó, egy szervezetben lévő gyalogosok tartoztak a regimenthez. A győri végvidék esetében az *Obrist* alá rendelt és az alsó-ausztriai rendek vagy az uralkodó közvetlen jövedelmeiből (birodalmi segély, adók és vámok) finanszírozott gyalogosok és lovasok összességét értették a fogalom alatt.²³

Regiment-alattvaló: a regiment mindennapi működéséhez szükséges mesterségek űzői. Számuk, bár több alkalommal is igyekeztek korlátozni beköltözésüket, a 17. század elejére annyira megnövekedett, hogy a káptalan – amely állandó hatásköri vitában állt a győri *Obrist*tal –, az uralkodóhoz, majd a magyar rendi gyűléshez fordult sérelmei kivizsgálása és jogorvoslata végett. Az ennek eredményeként, az utóbbi 1625-ben hozott határozata szerint, a regiment-alattvalók személyükben az *Obrist*, míg háztelkeik tekintetében a káptalan és a város joghatósága alá tartoztak.²⁴

Soltész (Schultheiß): az *Obrist* bírói joghatósága után a törvénykezési rangsorban a soltész vagy hadbíró következett.²⁵

Supremus generalis capitaneus: Wolfgang Graf von Mansfeld tisztségeinek felsorolásánál találkozhatunk a szóval. A győri végvidékhez tartozó, de különböző helyekre – mint például Keszthelyre – rendelt hadak élére a 17. században gyakorlattá vált, hogy egy-egy főkapitányt (*supremus capitaneus*) neveztek ki.²⁶ Ilyen módon „megszaporodtak” az ezen tisztséget viselők, így szükségessé vált a mindezen személyek fölé rendelt, az egész győri végvidéket kormányzó és igazgató személy megnevezésére más kifejezést találni. Ez lett a *supremus generalis capitaneus*.

Stockmeister: a *Profos*²⁷ stábjához tartozó tisztségviselő, aki az őrizetbe vettek, illetve a fogvatartottak őrzéséért felelt.²⁸

²⁰ *Bogdán* 1978. 87.; *Bogdán* 1991. 619–620.

²¹ MOK 1853. 1013.

²² *Bogdán* 1991. 244–245., 253., 599 – 600.

²³ *Bagi* 2020. 15–16.

²⁴ *Villányi* 1882. 103.; *Szávay* 1896. 133.; *Gecsényi* 2008. 97–98.; *Nemesné* 2021. 11.

²⁵ *Dilich* 1689. 42–43.; *Pálffy* 1995. 37–41.; *Hardegg* 2022. 64., 173.

²⁶ *Végh* 2007. 102–116.

²⁷ A regiment rendjéért felelős tisztségviselő. Ő jelelte ki a had piacát. A mészárosoknak minden egyes állat levágásáról értesíteniük kellett őt, úgy, hogy a levágott állat nyelvét megkapta. E feladatai mellett a törvényszéki tárgyalásokon szószólója által képviselte a vádat. Munkája ellátásához külön stábbal rendelkezett. *Dilich* 1689. 41.; *Pálffy* 1995. 34–41.; *Hardegg* 2022. 172.

²⁸ *Pálffy* 1995. 37.; *Hardegg* 2022. 173.

SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ

A

Anger, Hans 60, 61
Altak János 38, 39, 52, 53
Althan, Gundaker Graf von 21, 56, 57
Asztalos András 32, 33

B

Bagi Zoltán Péter 154
Bak Borbála 21
Baksai István 38, 39
Bandi Gombkötő György 32, 33
Baranyi [Forrás] Péter 38, 39, 52, 53
Bácskai Vera 13
Bedy Vince 8, 13–20, 44, 58
Belicki István 19, 38, 39
Belletinsky Miklós 38, 39
Bernard (Gombkötő) István 32, 33
Bény János 52, 53
Bogdán István 7, 153, 154
Bolla Szűcs Gergely 40, 41
Boronkai Iván 152
Borosics Miklós 40, 41, 44
Bottyani (Gombkötő) János 32, 33
Böythe Miklós 38, 39
Brandstetter, Georg 46, 47
Breuner, Hans (lásd: Preiner, Hans)
Bubeleni Szűcs Dávid 40, 41
Buza János 152, 153

C, Cs

Chákány János 52, 53
Chehi (Chehovius) István 52, 53, 58
Cherödy Márton 32, 33
Czigány István 20
Cseszney (Csetneky Gombkötő) János 32, 33

D

Décsényi Gyula 8
Dilich, Wilhelm 154
Dominkovits Péter 44
Domokos György 20

É

Érsekújvár (ma: Nové Zámky – Szlovákia) 6, 14, 20, 32, 33, 36, 37, 44

F

Fallenbüchl Zoltán 20

Federl, Mat(t)hias 54, 55

Fejérvári János 32, 33

Fraknoi Vilmos 8

Fülei (Füle) [Farkas] Tamás 38, 39, 58

Fürsst, Hans 60, 61

G, Gy

Garay György 32, 33

Gecsényi Lajos 19, 154

Gersten, Hans 46, 47

Goda Kristóf 36, 37

Goddovich Balázs 38, 39

Gombkötő György 32, 33

Gombkötő Kakacs Mátyás 15, 42, 43

Gombkötő Lukács 32, 33

Gombkötő Márton 32, 33

Gombkötő Máté 32, 33, 44

Gombkötő Péter 32, 33, 44

Gombkötő Szabó Mihály 44

Gombkötő Vince 32, 33

Gosztonyi János 8

Gottinger, Georg 46, 47

Gyarmati (Gyarmathy) Gombkötő Bálint 32, 33

Gyurkovich Gombkötő Péter (Petrus) 38–41

H

Hakstek János 42, 43

Hamar Dániel 32, 33

Hardegg, Ferdinand Graf von 152–154

Hausner Gábor 20

Hämpel, Christoph 60, 61

Heckenast Gusztáv 7

Hegyes Máté 32, 33

Heister, Siegbert Graf von 7, 11–13, 18, 19, 21, 54–57, 153

Hofkirchen, Karl Ludwig von 20, 52, 53

Horváth Gombkötő György 32, 33

Horváth Gombkötő József 42, 43

Horváth József 44

Horváth Péter 32, 33, 44

Hörschen, Moritz 8, 20, 21, 62, 63

Hrachoviczky György 32, 33

Hricsovszki (Ricsovszki) Péter 40, 41

Huszár Tamás 32, 33

Hüber, Simon 46, 47

I, J

Ivanczi János 38, 39

Junghans, Simon 46, 47

K

(Kassai) Gombkötő Imre 32, 33
 (Kassai) Gombkötő Mihály 32, 33
 Kaszás Marianne 13
 VI. Károly 21
 Kemény Lajos 152
 Kerekes György 152
 Khebl Tamás 32, 33
 Király István 38, 39
 Kis Komáromi Máté 32, 33
 Kolláth Ágnes 18
 Komárom (ma: Révkomárom – Komárno – Szlovákia) 7–21, 46–57, 153
 Komáromi Gombkötő István 18, 40, 41
 Kopchányi (Kopczany) Mihály 38, 39, 52, 53
 Kordekovich István 38, 39
 Kovács György 40, 41
 Körösy Gombkötő István 32, 33

L

Lanndtmayr, Thomas 60, 61
 Lasy Gombkötő János 32, 33
 László Ferenc 7–9, 11–17, 19, 20
 Lechner, Mat(t)hias 54, 55
 Liboth, Georg 54, 55
 Lindvai Lukács 32, 33
 I. Lipót 20, 21, 46, 47, 52, 53, 153
 Lóny Mihály 52, 53
 Lyptai Gombkötő Jeremiás 32, 33

M

Makay (Gombkötő) János 32, 33, 44
 Mansfeld, Wolfgang von 7, 11–13, 16, 20, 46, 47, 50, 51, 54, 55, 57, 154
 Marothy István 32, 33
 May György 32, 33
 Mayr, Georg 60, 61
 Mészáros Mihály 44
 Mliczkő Gombkötő Mátyás 32, 33
 Montecuccoli, Raimondo 20, 52, 53
 Morvai Gyula 44
 Munich, Bärtolomeus 60, 61

N, Ny

Nagy István 32, 33
 Nagy Levente 20
 Nagyalvi Gergely 38, 39, 52, 53
 Nagyszombat (ma: Trnava – Szlovákia) 6, 10–12, 14–20, 32, 33, 36, 37
 Nagy-L. István 153

Nemesné Matus Zsanett 6–9, 11, 13, 17–19, 154
 Nyéki Vörös Mátyás 152, 153
 Némaki János 38, 39
 Nyers Dániel 38, 39

O

Orbán István 20, 52, 53

P

Pálffy Géza 7, 15, 20, 58, 152, 154
 Pálffy Tamás 20, 52, 53
 Preiner, Hans 7, 17–21, 28, 29
 Poliani János 36, 37
 Pozsony (ma: Bratislava – Szlovákia) 13, 56, 57, 153, 154
 Pörtitei (Pörbitei Gombkötő) János 32, 33

Q

Queerstainn, Casper 60, 61

R

Redl, Elias 46, 47, 54, 55
 Rädler, Johannes 46, 47, 50, 51
 Redl, Michael 46, 47
 Redl, Samuel 46, 47
 Rigó Balázs 6, 10–12, 16, 17, 19, 20
 Rittler, Michael 46, 47, 50, 51
 Rumbler, Hans 60, 61

S

Sánta György 32, 33
 Schmützel, Jacob 60, 61
 Sely (Selly) János 40, 41, 44
 Slegler Mátyás 32, 33
 Soós István 21
 Stantzinger, Johannes 46, 47, 50, 51
 Stänzer, Philipp 60, 61
 Streicher, Hans 54, 55
 Surany Gáspár 38, 39

Sz

B. Szabó János 20
 Szabó Péter 7, 18, 20
 Szalay György 42, 43
 Szatlóczki Gábor 152, 153
 Szádeczky Lajos 13
 Szávay Gyula 8, 58, 154
 Szenczi (Gombkötő) Gergely 32, 33
 Szentpétery Imre 18, 19
 Szentkirály Fodor Mihály 38, 39
 Széchényi György 46, 47, 52, 53

Szijaártó Mihály 32, 33
Szombati Gombkötő János 32, 33
Szopkovics János 40, 41
Szőnyi (Gombkötő) Péter 32, 33, 44
Szűcs Jenő 13

T

Talliai (Tall, vagy Tallay Gombkötő) Mátyás 32, 33, 44
Tanczentaler Mátyás 32, 33
Tapolczany Mihály 32, 33
Thürner (Turner), Hans 46, 47, 54, 55
Tomka Gábor 18
Tóth Ferenc 20
Tuza Csilla 6

U

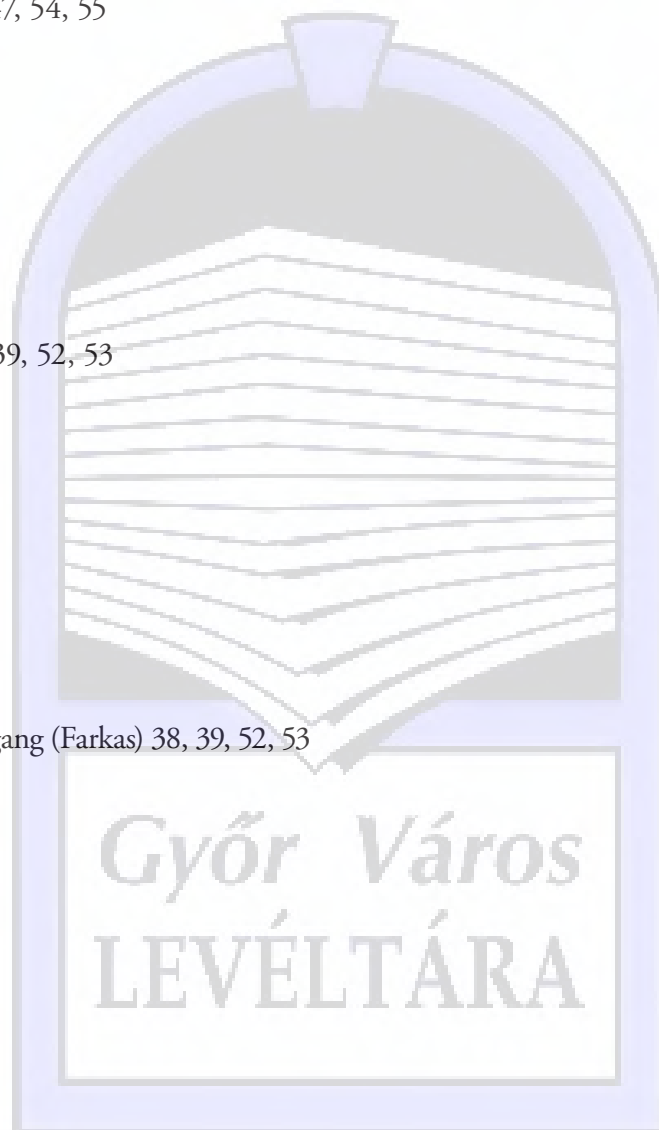
Ujhelyi Péter 153

V

Vasvári (Vasváry) György 38, 39, 52, 53
Végh Ferenc 154
Villányi Szaniszló 19, 21, 154
Vinder Gáspár 32, 33
Vissi Zsuzsanna 152

W

Weisz Boglárka 18
Weyß, Hans 60, 61
Wißgrill, Franz Karl 20
Wrachewich (Wraczevicz) Wolfgang (Farkas) 38, 39, 52, 53

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bagi* 2020 *Bagi Zoltán Péter*: Pápa a Fuggerzeitungokban (1573–1604). Pápa, 2020.
- Bak* 2000 *Bak Borbála*: A XVI–XVIII. századi magyar nyelvű források kiadásának kérdései. *Fons* VII (2000) 1. sz. 91–138.
- Bácskai* 1965 *Bácskai Vera*: Magyar mezővárosok a XV. században. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 37.) Budapest, 1965.
- Bácskai* 2002 *Bácskai Vera*: Városok Magyarországon az iparosodás előtt. Budapest, 2002.
- Bedy* 1930 *Bedy Vince*: A 16. és 17. századi győri kalendás egyesületek. *Győri Szemle* 1 (1930) 4–6. sz. 162–173.
- Bedy* 1938 *Bedy Vince*: A győri székeskáptalan története. (Győregyházmegye multjából III.) Győr, 1938.
- Bedy* 1939 *Bedy Vince*: A győri székeskáptalan története. (Győregyházmegye multjából V.) Győr, 1938.
- Bedy* 1941 *Bedy Vince*: Adalékok a győri ipar történetéhez. *Győri Szemle* 12 (1941) 3–4. sz. 108–119., 182–188.
- Bedy* 1942 *Bedy Vince*: Adalékok a győri ipar történetéhez. *Győri Szemle* 13 (1942) 1–4. sz. 21–29., 92–95., 131–143., 181–194.
- Bogdán* 1978 *Bogdán István*: Magyarországi hossz- és földmértékek a XVI. század végéig. Budapest, 1978.
- Bogdán* 1989 *Bogdán István*: Kézművesek mestersége. (Gondolat zsebkönyvek) Budapest, 1989.
- Bogdán* 1991 *Bogdán István*: Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig. Budapest, 1991.
- Boronkai* 1983 *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Hungariae. A magyarországi középkori latinság szótára. Vol. I. Ad edendum praeparavit Iván Boronkai.* Budapest, 1987.
- Buza* 2021a *Buza János*: A tallérnevek néhány csoportja. Adalék a 16–17. századi Magyarország pénzneveinek történetéhez. In: Aranyforintok és ezüsttallérok nyomában. Válogatott írások a pénz- és gazdaságtörténet köréből. Szerk.: *Draskóczy István*. Budapest, 2021. 91–118.
- Buza* 2021b *Buza János*: Pénzforgalom és pénzürtékek a soproni országgyűlések idején (1622–1625). In: Amikor Sopronra figyelt Európa. Az 1625. évi soproni koronázó országgyűlés. Szerk.: *Dominkovits Péter – Katona Csaba – Pálffy Géza*. Sopron–Budapest, 2021. 425–472.
- Buza* 2021c *Buza János*: A magyar mintára vert holland és dán dukátok történetéhez. In: Aranyforintok és ezüsttallérok nyomában. Válogatott írások a pénz- és gazdaságtörténet köréből. Szerk.: *Draskóczy István*. Budapest, 2021. 27–34.
- Buza* 2021d *Buza János*: Német vers a magyar aranyforintról 1621-ben. In: Aranyforintok és ezüsttallérok nyomában. Válogatott írások a pénz- és gazdaságtörténet köréből. Szerk.: *Draskóczy István*. Budapest, 2021. 35–40.

- Czigány–Domokos–Nagy–B. Szabó–Tóth* 2019 *Czigány István – Domokos György – Nagy Levente – B. Szabó János – Tóth Ferenc: Raimondo Montecuccoli és műve. In: Raimondo Montecuccoli: A magyarországi török háborúkról. Szerk.: Hausner Gábor. Budapest, 2019. 11–33.*
- Décsényi* 1891 *Décsényi Gyula: Gosztonyi János püspök származása. Turul 9 (1891) 194–196.*
- Dilich* 1689 *Dilich, Wilhelm: Kriegsschule. I. Frankfurt am Main, 1689.*
- Dominkovits* 2010 *Dominkovits Péter: Győr város tanácsülési és bírósági jegyzőkönyveinek regesztái 1627–1630. VI. rész. (Városi Levéltári Füzetek 12.) Győr, 2010.*
- Dominkovits* 2013 *Dominkovits Péter: Győr város tanácsülési és bírósági jegyzőkönyveinek regesztái 1637–1641. VIII. rész. (Városi Levéltári Füzetek 14.) Győr, 2013.*
- Fallenbüchl* 1988 *Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főméltóságai. Budapest, 1988.*
- Fallenbüchl* 2002 *Állami (király és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon. Adattár. Összeállította: Fallenbüchl Zoltán. Budapest, 2002.*
- Fraknói* 1895 *Fraknói Vilmos: A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig. Budapest, 1895.*
- Gecsényi* 2008 *Gecsényi Lajos: Győri céhek a XVI. század második és a XVII. század első felében. In: Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből. Szerk.: Katona Csaba. Győr, 2008. 91–114.*
- Hardegg* 2022 *Ferdinand Graf von Hardegg I. A bevezető tanulmányt írta: Bagi Zoltán Péter. A forrásokat válogatta, a jegyzeteket és a mutatókat készítette: Vajk Borbála, Kovács László, Bagi Zoltán Péter. Győr, 2022.*
- Heckenast* 2005 *Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban. Életrajzi adattár. Sajtó alá rendezte, kiegészítette és az előszót írta: Mészáros Kálmán. Budapest, 2005.*
- Horváth* 2017 *Horváth József: Győr lakóinak mindennapi élete a 17. században. Győr, 2017.*
- Kaszás* 1996 *Kaszás Marianne: Céhek, ipartársulatok, ipartestületek. (Levéltári módszertani és oktatási füzetek 2. szám) Budapest, 1996.*
- Kemény* 1901 *Kemény Lajos: Kassai czéhek árszabásai a XVII. századból. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 8 (1901) 25–42.*
- Kerekes* 1901 *Kerekes György: A kassai czéhek árszabása (limitációja) 1635. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 8 (1901) 472–484.*
- Kolláth–Tomka* 2021 *Kolláth Ágnes – Tomka Gábor: Győr és külvárosai a középkorban a régészeti kutatások tükrében. In: Győr története I. Szerk.: Horváth Richárd. Győr, 2021. 85–109.*

- Koltai* 2003 *Koltai András*: Széchény VI. György 1685. március 21.–1695. február 18. In: Esztergomi érsekek 1001–2003. Szerk.: *Beke Margit*. Budapest, 2003. 319–325.
- László* 1928 *László Ferenc*: A húshygiéne története Magyarországon a XIX-ik század közepéig. Győr, 1928.
- László* 1965 *László Ferenc*: Adatok a győri mészárosceh történetéhez. *Arrabona* 7 (1965) 375–412.
- Morvai* 2007 *Morvai Gyula*: Győri polgárkönyv I. Mezővárosi időszak 1600–1743. (Városi Levéltári Füzetek 10.) Győr, 2007.
- Nagy–Hausner* 2011 *Nagy Levente – Hausner Gábor*: Raimondo Montecuccoli és a magyarok. *Hadtörténelmi Közlemények* 124 (2011) 3. sz. 679–740.
- Nagy-L.* 2013 *Nagy-L. István*: A császári-királyi hadsereg 1765–1815. Pápa, 2013.
- Nemesné–Szabó* 2010 *Nemesné Matus Zsanett – Szabó Péter*: „...remekdarabjaikat bötsülettel elkészítvén...” A céhek tárgyi emlékei a Xántus János Múzeumban. (A Xántus János Múzeum katalógusai. Új sorozat 3.) Győr, 2010.
- Nemesné* 2016 *Nemesné Matus Zsanett*: A győri magyar csiszár-, szíj-, nyereg- és lakatgyártó céh a 17. században. In: *Primus inter omnes. Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára*. Szerk.: *Arató György – Nemes Gábor – Vajk Ádám*. Győr, 2016. 651–692.
- Nemesné* 2021 *Nemesné Matus Zsanett*: Győr kézművesipara a kezdetektől 1872-ig. In: *Iparváros. Győr iparának története a kezdetektől napjainkig*. Szerk.: *Honvári János*. Győr, 2021. 9–26.
- Pálffy* 1995 *Pálffy Géza*: Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században. Győr, 1995.
- Pálffy* 1997 *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. *Történelmi Szemle* 39 (1997) 2. sz. 257–288.
- Pálffy* 1999 *Pálffy Géza*: A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526–1598. Győr, 1999.
- Pálffy* 2000 *Pálffy Géza*: A tizenhatodik század története. Budapest, 2000.
- Rigó* 2020 *Rigó Balázs*: Guild support in Hungary (1307–1872). In: *Professional Guilds and the History of Insurance*. Ed.: *Phillip Hellwege*. Berlin, 2020. 239–269.
- Soós* 2000 *Soós István*: Javaslatok az újkori magyarországi latin és német nyelvű források kiadására. *Fons* VII (2000) 1. sz. 81–90.
- Szabó* 1988 *Szabó Péter*: A céhek tárgyi emlékei a győri Xántus János Múzeumban. III. A céházslók. *Arrabona* 24–25 (1988) 135–208.
- Szabó* 2004 *Szabó Péter*: A győri kézművesek barokk kori vallási kötelezettségei. *Arrabona* 42 (2004) 1. sz. 83–102.

- Szatlóczki* 2020 *Szatlóczki Gábor*: A polgár, a zsellér és a jobbágy. Adalékok a győri polgárság középkori adattárához. *Győri Tanulmányok* 41 (2020) 7–40.
- Szatlóczki* é. n. *Szatlóczki Gábor*: Az ülés, a füst és a kapu. A győri polgárság lélekszáma a középkor végén. Kézirat. Év nélkül.
- Szádeczky* 1913 *Szádeczky Lajos*: Iparfejlődés és czéhek története Magyarországon okmánytárral (1307–1848). Czéhek lajstroma. A czéhirodalom és ipartörténet könyvészete. I–II. kötet. Budapest, 1913.
- Szávay* 1896 *Szávay Gyula*: Győr. Monográfia a város jelenkorából, a történelmi idők érintésével. Győr, 1896.
- Szentpétery* 1985 *Szentpétery Imre*: A kronológia kézikönyve. A Chronologia és az Oklevéltani naptár összevont, javított és bővített kiadása. Budapest, 1985.
- Szűcs* 1955 *Szűcs Jenő*: Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon. Budapest, 1955.
- TESz 1970 A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. II. kötet. Főszerk.: *Benkő Lóránd*. Budapest, 1970.
- TESz 1976 A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. III. kötet. Főszerk.: *Benkő Lóránd*. Budapest, 1976.
- Tuza* 2018 *Tuza Csilla*: Állami céhszabályozás Magyarországon III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt. (Rerum Fides I.) Budapest, 2018.
- Ujhelyi* 1914 *Ujhelyi Péter*: Az állandó hadsereg története I. Lipót korától Mária Terézia haláláig (1657–1780). Budapest, 1914.
- Végh* 2007 *Végh Ferenc*: Birodalmak határán – a Balaton partján. Keszthely végvárváros a XVI–XVII. században. Budapest, 2007.
- Villányi* 1882 *Villányi Szaniszló*: Győr-vár és város helyrajza, erődítése, háztelek- és lakossági viszonyai a XVI. és XVII. században. Győr, 1882.
- Vissi* 2003 Az Mester Emberek jó rendtartása. Magyar nyelvű céhlevelek (1683–1719). A levéltári szövegek átírását végezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta *Vissi Zsuzsanna*. Budapest, 2003.
- Weisz* 2021 *Weisz Boglárka*: Gazdasági szinterek a középkori Győrben. In: Győr története I. Szerk.: *Horváth Richárd*. Győr, 2021. 195–214.
- Wißgrill* 1800 *Wißgrill, Franz Karl*: Schauplatz des landsässigen niederösterreichischen Adels. Vol. 4. Wien, 1800.

Győr Város
LEVÉLTÁRA

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
A GYŐRI HAD MÉSZÁROSAINAK CÉHPRIVILÉGIUMA	23
A GYŐRI GOMBKÖTŐK CÉHPRIVILÉGIUMA	31
A GYŐRI ÉS KOMÁROMI HAD KÖTÉLVERŐINEK CÉHPRIVILÉGIUMA	45
A GYŐRI HAD LAKATOS ÉS PUSKAMŰVES LEGÉNYEINEK ÉS INASAINAK RENDTARTÁSA	59
A CÉHLEVELEK HASONMÁSAI	65
A GYŐRI HAD MÉSZÁROSAINAK CÉHPRIVILÉGIUMA	67
A GYŐRI GOMBKÖTŐK CÉHPRIVILÉGIUMA	77
A GYŐRI ÉS KOMÁROMI HAD KÖTÉLVERŐINEK CÉHPRIVILÉGIUMA	111
A GYŐRI HAD LAKATOS ÉS PUSKAMŰVES LEGÉNYEINEK ÉS INASAINAK RENDTARTÁSA	141
GLOSSZÁRIUM	152
SZEMÉLY- ÉS HELYNÉVMUTATÓ	155
FELHASZNÁLT IRODALOM	158